

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Ι'

ΑΡ. 119-13

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΑΗΣ 1945—ΑΠΡΙΛΗΣ 1946

Διευθυντής: ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ζάκη
ύλου

ΛΕΥΚΟΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

ν' Μα-
ιού 27.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Ι΄ ΤΟΜΟΥ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ

Ἀθάνα Γ.: Ἀνοιξιάτικος χειρетиσμός στὴν Κύπρο 189.

Ἀστράλου Ἄρη: Ὠδὴ στὴ Ζωὴ 115.

Βαλαχῆ Γιάννη: Ἡ ἀνοιξὴ 224.

Βορεάδῃ Ἀγῆσ.: Μενεξέδες, Ἐλεγείο 273.

Βραχίμη Ν. Σ.: Central Ulcer of the Cornea 77.

Δόξα Ἄγγελου: Νύχτες δέους 66, Χαϊδάρι 67.

Ἐργάτῃ Μ.: Εἴμαστε ἐργάτες 14.

Καρανικόλα, Διλῆς Καρακάλου: Τὶ ματωμένη πούν' ἡ γῆ 260, Πέντε παιδιά 261.

Κλόκκαρη Α.: Τὸ τάμαν 124.

Κράλῃ Μάνου: Χορικό σὲ βαρὸ ρυθμὸ 13.

Κρανιδιώτῃ Νίκου: Τὸ τραγοῦδι τοῦ Ἥλιου 53, Ξαναγυρίζουμε... 101, Στὴ συνοικία τῆ μακρινῆ 145, Ἐωθινὸ 258.

Κριναίου Παύλου: Ἡ ἄχραντη καλημέρα τοῦ Κυρίου, Τὸ Κάστρο τῆς Παλαιάπορος 250, Ἡ παράνομη ὠδὴ τῆς Ἐλευθερίας 251.

† **Δαπαδιώτῃ Ν.**: Μὲ τι λαχάρα σὲ προσμένω... 186.

Δαύρα, Ν. Πετιμεζᾶ: Μοῦ φτάνει 186.

Λυσιώτῃ Σάνθου: Χειμερινὸ 3.
Μαρκίδῃ, Γ. Α.: Τοῦ φεγγαίου 65

Μορφάκη, Χρ. Κ.: Ἐλεγείο

Παπᾶ Γ.: Κι ἂν δὲν μπορῶ..., ἡ ἐπιθυμία 168.

Πιάλου Θ.: Ἡ μετάνοια τοῦ οὐ 163, Χελιδονίσματα 214, Τραγοῦδι μου 267, Ἡ καρδιά, Καβαφικὸν 268.

Γαρσοῦλῃ Ἀθηνᾶς: Μυστικὸ 55, Παθὸς 267.

Φίλιππα, Βασ. Φ.: Λαὸς 191.
Χατζηανέστη, Ἐρ. Μ.: Ἐρωτικὰ 75.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Lord Byron (μετ. Τηλ. Παντελίδη): Ἀττικὴ δημοφιλία 33, Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν «Γκισοῦρ» 127.

Δουκρητίου (μετ. Θ. Α. Σοφοκλέους): Ἡ δύναμη τοῦ λόγου 120.

Ὀμήρου (μετ. Ν. Καζαντζάκη—Ι. Θ. Κακροιδῆ): Ἑλληνικὸ ταξίδι (Ἰλιάδας Ν 10—38) 249.

Read Herbert (μετ. Ν. Ἀπηλιώτη): Τὸ τέλος ἑνὸς πολέμου 156.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ

Γρηγορίου, Ἡγουμένου Μαχαίρα: Ὁ θρόνος τοῦ παραβιοῦ 28.

Κονομῆ, Ν. Χ.: Τὸ ἐρωτικὸ ἀλφάβητο 164.

Κυδρεώτῃ Ἰακ.: Τῆς Τρίχας τὸ γιοφύρι 80.

Παπαχαραλάμπους, Γ. Χ.: Ἀπὸ τὴν παιδιόφραστον διήγησιν τετραπόδων ζώων 262.

ΠΡΟΖΕΣ

Ἀκάμα Ἄρη: Παραβολὲς 167.
Char René: Ὕμνος σὲ χαμηλὴ φωνὴ (μετάφραση) 257.

Μιχαηλίδῃ, Μίκη Α.: Τῆς ψυχῆς τὸ δέντρο 277.

ΚΡΙΤΙΚΗ

Μιχαηλίδῃ, Μ Α.: Γ. Ρίτσου «Δοκιμασία» 304.

Προυσῆ Κώστα: Σ. Σκίπη «Μεσ' ἀπο τὰ τεῖχη» 171, Α. Σακαλλῆ «Ὅραματα» 175, Μαρο. Περ. Ραλλῆ «Λόγια σὲ νεκρὸ» 226, Σπ. Παναγιωτόπουλου «Νυχτερινὸς διαβάτης» 301, Α. Σακαλλῆ «Ἀπάνεμα» 302, Θ.

Πιερίδη «Ύμνος στήν Ἀθήνα τοῦ Δεκέμβρη» 303.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ

Ἀκάμα Ἄπη: Κισσός καὶ ἄλ-
λαντος 123.

Βουτυρᾶ Δημοσθένη: Ὁ Ἄ-
ράτης 187.

Βραχίμη, Ν Σ: Μνημόσυνο
146, 220, 284, Οἱ νικητὲς 252.

Ἐργάτη Μ: Τὰ σκυλιὰ 125.

Κρανιδιώτη Νίκου: Ὁ παρα-
γυιὸς 4, Ὁ Καλετὴν Πανάγος ὁ
Λούμπας 192.

Ρανιώτη Φόλβου: Ἐπιθανάτιο
165.

Ρουσιᾶ Μαρίας: Τὸ παιδί
τοῦ ἀνθρώπου 56, 104.

Ρωσιδὴ Ἰάκωβου: Ἀβεσσα-
λὼμ 34.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Galsworthy John (μετ. Ν. Ἀ-
πηλιώτη): Τὸ σπασμένο παπού-
τσι 269.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ

Παπαχαγαλάμπους, Γ. Χ.: Ἀ-
πὸ τὴν παιδιόφραστον διήγησιν τε-
τραπύδων ζώων 262.

Προυσὴ Κώστα: Οἱ Ἀνεράες
279.

ΚΡΙΤΙΚΗ

Κύρρη Κώστα: Θ. Κορνά-
ρου «Στρατιόπεδο τοῦ Χαϊδα-
ριοῦ» 92, J. B. Priestley «Three
men in new suits» 137.

Προυσὴ Κώστα: Η. Βενέζη
«Αἰολικὴ γῆ», «Ἄνεμοι» 86, Σ.
Μυριβήλη «Ὁ Βασίλης ὁ Ἀρ-
βανίτης» 88, Μ. Νικολαΐδη
«Μύρα καὶ δάκρυα», Α. Τερζά-
κη «Ἡ στοργή» 89, Ἐ. Ἀλε-
ξίου «Λοῦμπεν» 90, Σ. Μυρι-

βήλη «Τὰ Παγανά» 129, Κ. Σού-
κα «Θάλασσα» 130, Α. Δόξα
-Εὔα», «Βάνα» 132, Μ. Καρα-
γάτση «Τὸ χαμένο νησί», «Ὁ
Κοτζάμπασης τοῦ Καστρούργου»
132, Κ. Πολίτη «Τὸ Γυρὶ» 134,
Μ. Καραγάτση «Ἡ λιτανεία
τῶν ἄσεβῶν» 172, Γ. Φιλίππου
«Οἱ Βαμβακάδες» 174, Ι. Πανα-
γιωτόπουλου «Οἱ δυὸ κ' ἡ
νύχτα» 227, Δ. Ψαθᾶ «Ἀθήνα
1942—1944», Χρ. Γάϊου «Ἡ
Ἀθήνα εἶναι κόλαση...», Ν. Βρε-
τάκου «Τὸ Ἀγρίμι» 228, Θ. ρ.
Καστανάκη «Ἡ προδομένη
Γαλλία» 230, Μ. Μητροπού-
λου «Γὸ σπίτι μετὸν κορυδαλὸν»
230, Α. Βουσβούνη «Ὁ ἅγιος
Ἀντώνιος» 231, Μ. Λουντέμη
«Περιμένοντας τὸ οὐράνιο τόξο»
231, Φ. Κόντογλου «Οἱ ἱεραῖοι
ἀνθρώποι τῆς Ἀνατολῆς» 298, Τ.
Ἀθανασιάδη «Θαλασινὸι προσ-
κυνητὲς» 299, Λ. Ξανθοῦ «Συσ-
σίτιο», Σπ. Παναγιωτόπου-
λου «Ἑλληνικοὶ ρυθμοὶ» 301.

Σοφοκλέους, Θ. Α.: Γ. Σακ-
κᾶ «Ἀλβανία», Ν. Καραντώνη
«Πόλεμος — Ἀλβανία» 235, Α.
Βλάχου «Τὸ Μνήμα τῆς Γρηᾶς»,
Μ. Δερμιτζάκη «Ζεμὸν» 236,
Θ. Κορνάρου «Ὁ Δαίμονας»,
Μ. Καραπάνου «Τὰ δέντρα»,
Σ. Ξεφλούδα «Κύκλος», Θ. ρ.
Καστανάκη «Ἐφτὰ ἱστορίες»
237.

ΔΡΑΜΑ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Προυσὴ Κώστα: Ἀ. Τερζάκη
«Ἀγνή» καὶ Γρ. Ξενοπούλου
«Ποπολάρως» 304.

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΠΡΩΤΟΤΥΠΕΣ

**Γρηγορίου, Ἠγουμένου Ἰ. Μα-
χαιρᾶ**: Ὁ θρῆνος τοῦ καραβιοῦ 27.

Κορομή, Ν. Χ. : Τὸ σάρισμαν 129.

Κυθρεώτη, Ίακ Μ. : Τῆς Τρίγας τὸ γιοφύριον 79.

Κυκλώτη Ι : Τὸ θέατρο 47, Ἡ ἑλληνικὴ παιδεία 84

Μάγνη Πέτρον : Συμπωματικὰς ὁμοιότητες 190, Οὐδὲν καινὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον 289.

Μιχαηλίδη Σολ : Ἡ σύγχρονη ἑλληνικὴ μουσικὴ 39

Παπαχαράλαμπος, Γ. Χ. : Ἀπὸ τὴν παιδιόφρουστον διήγησιν τετραπόδων ζώων 262.

Πιτσιλλίδου Θεμ. : Γύρω ἀπὸ τὸ τελευταῖον ἀνέβασμα 117.

Προυσὴ Κώστα : Οἱ ἀνθρώποι 278.

Σοφοκλέους, Θ. Α. : Ἡ δύναμις τοῦ λόγου—Λουκρήτιος 121, Ἡ ποίηση καὶ ἡ ζωὴ μας 215.

Σπανοῦδη Σοφίας : Τὸ ὠραῖοτερο βιβλίον 259.

Σπυριδάκι Κ. : Ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰ σχολεῖα μας τῆς μέσης παιδείας 15, Γεώργιος Χατζιδάκις 57, Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τοῦ φύλακος εἰς τὴν Ἀντιγόνην τοῦ Σοφοκλέους 207.

Χρυσάνθη Κύπρου : Ἡ συμβολὴ τῶν μεταβυζαντινῶν καὶ νεοελλήνων ἱατρῶν εἰς τὴν λογοτεχνίαν τῆς νέας Ἑλλάδος 68.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Lewis, C. Day (μετ. Π. Π.) : Ἡ ποίηση τοῦ T. S. Eliot 39.

Linder, Hans R. (μετ. Π. Π.) : Stefan Zweig 274.

ΚΡΙΤΙΚΗ

Κύρη Κώστα : S. Zweig «Οἱ μεγάλες ὥρες τῆς ἀνθρωπότητος» 298.

Προυσὴ Κώστα : Π. Πρεβελάκη «Παντέρομη Κρήτη» 91, J. B. Arnold «Giants in Dressing Gowns» 92, Αἰμ. Χουρμούζιου «Εὐγένιος Ο' Νήλ» 131, «Κυ-

πριακαὶ Σπουδαί» τόμ. Ε' καὶ Ζ' 135, Σ. Μιχαηλίδη «Ἀρμονία τῆς σύγχρονης μουσικῆς» 136, Θ. Κορνάρου. «Ὁ ἐσταυρωμένος λαὸς μου», Κ. Καλαντζῆ «Οἱ σφαγῆς τῶν Καλαβουτῶν», Τ. Λάππα «Ἡ σφαγὴ τοῦ Διστόμου» 173, Σ. Σκίπη «Διονύσιος Σολωμός», Λ. Πολίτη «Σολωμοῦ, Ἡ γυναῖκα τῆς Ζάκυνθος», R. Lebesgue «Solomos» 232, Τ. Μαλάβου «Παπαδιαμάντης», Τ. Μαλάβου «Κ Βάρναλης» 234, Ἀρτεζή Μπούρτζη. «Ἡ τέχνη γιὰ τοὺς λίγους» 293, «Homage à Palamas» 294, Τ. Ἀθανασιάδη «Ἀποστασία» 295, Γ. Γ. Ἀρνόκη «Ἱστορία τῆς ἀγγλικῆς λογοτεχνίας» 295.

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Κρανιδιώτη Νίκου : Τὸ ἔτος τῆς νίκης 45.

Προυσὴ Κώστα : Νίνος Παστελλίδης 83, Ὁ ἑλληνικὸς θίασος 128, Μείναμε πολὺν αἰῶνα... 169, Ἡ πνευματικὴ ζωὴ τῆς Κύπρου κατὰ τὸ 1944 225, Ἐνα μήνυμα 292.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Προυσὴ Κώστα : Ἑλληνικὰ βιβλία 49, Γαλλικὴ πνευματικὴ ζωὴ 93.

Στυλιανοῦ Κ. : Γαλλικὴ πνευματικὴ ζωὴ 308.

Φραγκοῦδη Τ. : Γράμματα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα 46.

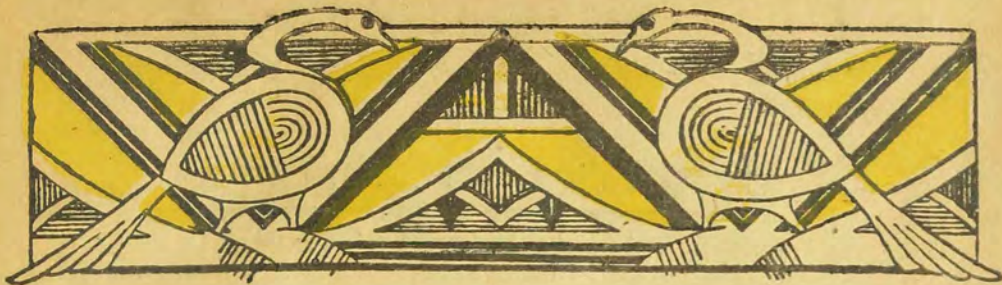
Γύρω ἀπὸ ἓνα μουσικὸ βιβλίον [ἐπιστολὴς] 238.

Τ. Φ. - Ν. Χ. Κ. : Εἰδήσεις ἀπὸ τὴν Ἀθήνα 310.

Εἰδήσεις 50, 95, 138, 177, 239, 312.—Τύπος 50, 175, 312.

Νέα Βιβλία 50, 97, 140, 176, 241, 313.

Ἀλληλογραφία 97, 141, 179, 242, 314.

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Ι'

ΑΡ.119-120

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΞΑΝΘΟΥ ΛΥΣΙΩΤΗ: Χειμερινό (ποίημα).

Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: 'Ο Παραγυιός (διήγημα).

ΜΑΝΟΥ ΚΡΑΛΗ: Χορικό σὲ βαρὺ ρυθμὸ (ποίημα).

Μ. ΕΡΓΑΤΗ: Εἴσοσ' ἐργάτες (ποίημα).

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ: 'Η διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰ σχολεῖα τῆς μέσης παιδείας (μελέτη).

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ, 'Ηγουμένου Μαχαίρᾶ: 'Ο θρῆνος τοῦ Καραβιοῦ—Εἰσαγωγή, κείμενο καὶ λεξιλόγιο.

LORD BYRON (μετ. Τηλ. Παντελίδη): 'Αττικὴ ὁμορφιά (ποίημα).

Ι. ΡΩΣΣΙΔΗ: 'Αβεσσαλώμ (διήγημα).

С. DAY LEWIS (μετ. Π. Π.): 'Η ποίησι τοῦ T. S. Eliot (μελέτη).

ΣΟΛ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ: 'Η σύγχρονη ἑλληνικὴ μουσικὴ (μελέτη).

(συνέχεια ἀπὸ μέσα)

ΚΥΠΡΟΣ 1945

ΜΑΗΣ—ΙΟΥΝΗΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Έτησία συνδρομή για τὸ ἐσωτερικὸ 5 σελίνια
» » » » ἐξωτερικὸ 6 »
Κάθε τεύχος 1 σελίνι.

Διευθυντής: ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ,

Λευκωσία

Τυπογραφείο: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: Τὸ ἔτος τῆς νίκης.—*Τ. Φραγκοῦδη:* Γράμματα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.—Πνευματικὴ ζωὴ στὴν Ἀγγλία: *Ι. Κυκκώτη:* Τὸ Θέατρο.—*Κώστα Προσπῆ:* Ἑλληνικὰ Βιβλία.—Εἰδήσεις—Τύπος—Νέα Βιβλία.

ΣΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ ΤΕΥΧΗ

Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» θὰ δημοσιέψουν νέα ποιήματα, διηγήματα καὶ μελέτες Κυπρίων καὶ Ἑλλήνων λογοτεχνῶν, μεταφράσεις ἀπὸ τὴν παγκόσμια λογοτεχνία, καὶ κριτικὰς γιὰ πολλὰ κυπριακὰ καὶ ἑλληνικὰ βιβλία καὶ θεατρικὰς παραστάσεις.

Κυπριακά Γράμματα

ΕΤΟΣ Ι'
ΑΡ. 119-120

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ)

ΜΑΗΣ
ΙΟΥΝΗΣ } 1945

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ

Φτωχή αδερφή, σὲ οὐμαζαν
φουρτοῦνες κι' ἀγριοβόρια...
κι' ἐπαψες περὶ γλυκὰ νὰ κελαιῖδας.

Ὁ ἀνθὸς τῆς νεότητος σου ἔρευρε
στὰ χιονισμένα κλώνια -
σ' ἐμάρναν οἱ πίκρες τῆς καρδιάς.

Γύρω σου ἡ νύχτα ἐπύκνωσε
κι' ὁ λύχνος ἔχει σβύσει,
φαντάσματα μᾶς δέρονουν ἑαρινά,

Πανὶ περὶ ἡ δόλια ἐλπίδα μας
δὲν ἔχει ν' ἀρμενίσει -
ὦ ἐσπίασανε ἀδερφή μου τὰ κουπιά

Φοβάμαι... Τὰ ξερόφυλλα
ἀγριὸς βορηᾶς σαρώνει...
Κι' οἱ λεῖπες πῶς στενάζουνε γοερά!

ὦ ἀκούμπησε, νὰ θυμηθῶ
στὴ θλίψη πού μᾶς ζώνει
τὰ μάτια σου πού ἐλάμπαν φωτερὰ.

Τῆ Λύρα φέρε. Ἄν σκέβρωσε
στὰ τρεμοδίχτυλά μου,
τῆ νύχτα θὰ δονίσει θεῖος σκοπός:

Νοιώθω ἀδερφή στὰ χεῖλή μου
βαθεῖα ἀπ' τὰ σωδικά μου
οὐράνιος ν' ἀνεβαίνει ἕνας λυγμός.

ΞΑΝΘΟΣ ΛΥΣΙΩΤΗΣ

Ο ΠΑΡΑΓΥΙΟΣ

Όταν σηκώθηκε ο Μιχάλης, ήτανε ακόμη σκοτάδι. Τό πρωϊνό άεράκι κατέβαινε από τή φουσκωμένη δενδρουτοίχια και θρόιζε στα βελονόφυλλα τών πεύκων. Τό ύποστατικό έπλεε μέσα στ' άρώματα τών άνθισμένων γιασεμιών.

Περπάτησε με νυσταγμένα βήματα στη μεγάλη πλακόστρωτη αύλη κ' έφερε βόλτα τό διαμέρισμα του άφεντικού. Στους άψηλους γκρίζους τοίχους τ' άνοιχτά παράθυρα άνάσαιναν τή γαλήνη του ιοπίου. Σιωπή.... Τό κάθε τί κοιμώταν ακόμη ραθειά τό Μαγιατικό εκείνο πρωϊ μόνο μιá γελάδα μουκάνιζε πέρα στο λιβάδι, κ' ή σκοτεινή κοιλάδα άντιλαλοῦσε κάθε τόσο τό πένθιμο κλάμα της.

Γύρισε ύστερα στο στάβλο κ' έρριξε μιá ματιά στ' άλογα. Ό Λαλεμάς μόλις άκουσε τá βήματά του άνάσηκώθηκε κι' άρχισε νά κουνάει τήν ούρά του. Όστερα σηκώθηκαν και τ' άλλα Ό Μιχάλης πέρασε ένα-ένα και τá χάιδεψε. Όστερα τá ψήστρισε, έπλυνε τá ρουθούνια τους με κρύο νερό, και τους έβαλε σανό. Στο άναμεταξύ άρχισε νά ξημερώνει, και τό φώς έβαφε ολοένα μπλέ-ραθύ, γαλάζιο, χρυσορόδινο....

Ό Μιχάλης περπάτησε πάλι στην αύλη και κάθησε στο πεζούλι της στέρνας. "Ενωθε κάτι άλλόκοτο νά τυραννάει τώρα τήν ψυχή του και νά βαραίνει ολοένα τις σκέψεις του. Μιá δύναμη άσυγκράτητη περνοῦσε κάθε τόσο σαν άστραπή και συγκλόνιζε όλα του τá κύτταρα" κ' ύστερα διαμιás όλη εκείνη ή φουρτούνα άδειαζε, κ' ένιωθε πάλι τόν εαυτό του αδύναμο κ' έγκαταλειμμένο, σαν ένα μικρό παιδί. Κι' ό Μιχάλης προσπαθοῦσε νά ξεδιαλύνει τί ήτανε αυτό που πλάκωνε έτσι τήν καρδιά του, τί ήτανε εκείνο που θόλωνε τή σκέψη του....

Πήρε άσυναίσθητα ένα σβολαράκι και τόρριξε μέσα στα τρυφερά κλώνια της άνθισμένης πασχαλιάς. "Ένα σμάρι καρδερίνες πέτασαν με θόρυβο και γέμισαν τόν άέρα τερετίσματα. Ξαφνιαστήκε από τήν κίνηση αύτη, και σήκωσε τá ματια του στα παραθυρια του ύποστατικού. "Εμεινε έτσι κάμποση ώρα προσηλωμένος και κοιτάζε. Όστερα βυθίστηκε πάλι στις σκέψεις του.

Θυμήθηκε τό γράμμα που είχε λάβει χιές άπ' τους δικούς του: "Η μάνα του του ζητοῦσε δέκα λίρες για νά ετοιμάσουνε τήν προίκα της Έλένης. Τρία χρόνια τώρα που δούλεβε παραγυιός στο ύποστατικό θά είχε οικονομήσει βέβαια λιγα λεφτά για νά παντρέψει τήν αδελφή του... Καλό παιδί ό Αντρόνικος. Μά κ' ή Έλένη θησαυρός. Είχανε δίκηο νά βισζουνται. Χι, χι! Γέλασε πονηρά ένα γελιο πνιχτό και σιωπηρό... Και βέβαια θά τους έστειλε. Χιές κιολας είχε ζητήσει άπ' τόν κύρ Μανούζο τά μιστά του. Δέν ήτανε

δὰ καὶ κανένας σκορποχέρας. Ὁ καπνὸς ἦταν τὸ μόνο του ἔξοδο. Καὶ βέβαια θὰ τοὺς ἔστελλε... Κι' ὄχι μονάχα δέκα λίρες. Ὅτι εἶχε καὶ δὲν εἶχε θὰ τοὺς τάδινε...

Σηκώθηκε πάλι καὶ περπατήσε. Ἐνα αἶσθημα ἱκανοποίησης καὶ περηφάνειας φούσκωσε διαμιᾶς τὸ στήθος του.

Τὶ ὠραία πού θὰ γινότανε ἡ Ἑλένη, ἐξακολούθησε τὶς σκέψεις του. Θὰ φοροῦσε ἄσπρη δαντέλλα καὶ μεταξωτὴ φουστίτσα, νὰ εἶται σάν τὴ δεσποινίδα Φανή, καὶ θάλαμπε τὸ πρόσωπό της ἀπὸ χαρὰ, καὶ τὰ μεγάλα της μάτια θ' ἀντανακλούσαν παντοῦ τὴν εὐτυχία της.. Ἰδία κι' ἀπαράλλαχτα σάν τὴ μικρὴ κυρία..

Στὴ σκέψη αὐτὴ ἔνωσε μιὰ βαθιὰ ταραχὴ νὰ γεμίζει πάλι τὴν ψυχὴ του. Ἐρριξε μιὰ βιαστικὴ ματιὰ στὸ σπίτι, κ' ὕστερα κατευθύνθηκε μὲ ἀργὰ βήματα στὸ στάβλο. Θάπρεπε σήμερὰ νὰ πάρει τὶς προμήθειες στοὺς θεριστές, ἔξω στὸ Μετόχι, κι' ὕστερα νὰ κατέβει στὴν πόλη γιὰ ψώνια. Μόλις πού θὰ πρόφτανε.

Πῆρε τὸ Λαλεμᾶ κι' ἄρχισε νὰ τὸ φορτώνει.

—«Ἐ σὺ Μιχάλη!», ἀκούσε τὴ φωνὴ τοῦ ἀφεντικοῦ. «Ἐτομάσου νὰ πάρεις τὸ φόρτωμα στὸ μύλο».

—«Καὶ στὸ Μετόχι ποιὸς θὰ πάει;»

—«Θὰ πάω ἐγώ, καὶ θὰ στείλω ἀπ' ἐκεῖ τὸ Λεφτέρη νὰ πάρει τὶς προμήθειες».

Λυπήθηκε ὁ Μιχάλης πού θάχανε ὀλάκαιρη τὴ μέρα στὸ μύλο, ὅπου θὰ περίμενε μέχρις ὅτου ἔρθει ἡ ὄραδα του γιὰ νὰ πάρει τὸ ἄλεσμα καὶ νὰ τὸ φέρει πίσω ἀργὰ τὴ νύχτα. Ἦτανε ὅμως συνηθισμένος νὰ ὑπακούει χωρὶς καμμιάν ἀντιλογία καὶ δέχτηκε σιωπηρὰ τὴ διαταγή.

Σ' αὐτὸ τὸ ἀναμεταξὺ εἶχε πλησιάσει κι' ὁ κύρ Μανοῦσος καὶ πῆρε ἀπ' τὰ χέρια του τὸ ἄλογο.

—«Καὶ βιάσου λιγάκι» τοῦ κάνει, «μὴ πέσουν ἄλλα φορτώματα στὸ μύλο καὶ σὲ προλάβουνε».

—«Ἄ! Καλὰ πού τὸ θυμήθηκα», εἶπε πάλι. «Ἐδῶ εἶναι ὁ λογαριασμός καὶ τὸ ὑπόλοιπο τοῦ μιστοῦ σου. Χτὲς κλείσανε κιόλας τρία χρόνια. Πόσο γρήγορα, καλέ, περνᾶ ὁ καιρὸς.. Σὰ νάταν χτὲς! Σὰ νάταν χτὲς...»

Τοῦβαλε μέσα στο χέρι ἕνα φάκελλο, καὶ τοῦ μέτρησε δυὸ λίρες καὶ τέσσερα σελλινια. Ὑστερα ἀνέβηκε στὸ ἄλογο καὶ κίνησε.

—«Τὸ νοῦ σου, ἔ! Μὴ σὲ προλάβουν οἱ ἄλλοι», φώναξε ἀπὸ μακριὰ, καὶ χάθηκε στὸ βάθος τοῦ δρόμου.

Ὁ Μιχάλης ἔμεινε ἀτυσβολωμένος καὶ τὸν ἔβλεπε. Κρατοῦσε ἀκόμη στὸ χέρι του τὰ χρήματα καὶ τὸ φάκελλο. Ὑστερα τὸν ἀνοίξε κ' ἔβγαλε ἀπὸ μέσα ἕνα χαρτί γιομάτο ἀριθμούς καὶ γράμματα. Τὸ γύρισε πολλές φορές στὰ χέρια του καὶ τὸ κοιτάζε. Δὲν ἤξερε ὅμως νὰ διαβάξει καὶ τάχωσε ὕστερα, μαζί μὲ τὸ γράμμα τῆς μητέρας του, στὸν κόρφο του.

Ὁ ἥλιος εἶχε ἀνέβει τώρα πίσω ἀπ' τὸ βουνό, κ' ἡ λαγκαδιά ἀντηχοῦσε ἀπὸ τὸ θόρυβο τῆς μέρας. Τὸ ὑποστατικό ἄρχισε λίγο-λίγο νὰ ζωντανέβει. Οἱ ἀγελάδες ἔκλαιαν πίσω ἀπὸ τὸ φράχτη καὶ φώναζαν τὰ μικρά τους, πού χοροπηθοῦσαν ἀνυπόμονα στὴ μάντρα, προβάλλοντας μέσα ἀπὸ τὰ καγκελλά τὰ μικρά κεφαλάκια τους. Οἱ κότες σκάλιζαν τὴν ὄργωμένη γῆ, καὶ τὰ περιστέρια, μὲ μικρά φτερουγίσματα ἔπαιρναν τὸ καταπόδι τὴν παραδουλέφτρα, πού εἶχε κατέβει τὴν ὥρα ἐκείνη στὴν αὐλή.

— «Λυσσάξανε τὰ τασμένα, λυσσάξανε...», φώναζε κάθε τόσο ἐκείνη, ἐνῶ κατὰ βαθὸς τὴν κολάκευε αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ οἰκειότητα.

Ὁ Μιχάλης τοβλεπε ὅλα αὐτὰ σὰ σὲ ὄνειρο. Μπήκε ὠτὸ το στὴν κουζίνα καὶ κολάτισε "Υστερα πάλι βγήκε κ' ἐτοιμαστικὴκε νὰ σηκώσει τὸ φορτίωμα. "Ἐδесе μ' ἐπιμέλεια το σακκί, ἐσαγματίωσε τὸ Γριβα, μὰ τα παρατηρε πάλι ὅλα καὶ βίλθηκε νὰ μπαίνοβγαινε ἐδῶ κ' ἐκεῖ, μὲ τὸ προσποιημένο ἐκεῖνο ὕρος πού παίρνουν οἱ ἀνθρώποι ὅταν θέλουν νὰ φαίνονται πολυάσχολοι.

— «Μιχάλη!», ἄκουσε ξάφνου μιά φωνή. «Δὲ θὰ μοῦ κάνεις παρέα σήμερα;»

Σήκωσε τὰ μάτια του κ' εἶδε τὴ δεσποινίδα Φανή. Φοροῦσε ἕνα γαλάζιο φόρεμα ἀπὸ μεταξωτὴ μουσελίνα, καὶ μιά κόκκινη ζώνη ἐσφιγγε ἀπαλὰ τὴ λεπτὴ μέση της.

— «Ὁ πατέρας σας μοῦπε νὰ πάρω τὸ φόρτωμα στὸ μύλο».

— «Οὐ! "Ἐχεις καιρὸ, καημένε!»

"Ἐκείνος χαμήλωσε τὰ μάτια του. "Ἐνα κῦμα τρυφερότητας ἀνέβηκε διαμιάς ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του, κ' ἔνωσε τὴν καρδιά του νὰ τρεμουλιάζει ἀπὸ εὐτυχία καὶ νὰ λυώνει σὰν κερὶ. "Ἐτσι λοιπόν! Ἡ μικρὴ δεσποινίδα καταδεχόταν πάλι τὴ συντροφιά του... Ἦθελε αὐτὸν νὰ τὴ συνόδευε στὸν πρωῒνό της περίπατο... Αὐτόν! Κι' ὄχι τὸν κύριο Μάνθο. Ἐπροχθές, καλέ, δὲν τοῦ εἶχε πῆ τάχα ὀλοκάθαρα: «Ὁ κύριος Μάνθος.. "Ἐνας κρύος δικηγорάκος, πού μὴν ἔχοντας δουλειὰ μὰς κατεβαίνει κάθε μέρα ἀπὸ τὴ χώρα, καὶ μὰς γίνεται φόρτωμα...» "Ἐνας κρύος δικηγорάκος, καλέ. Μιά χούφτα πάγο νὰ τὸν ζουλήξεις μέσα στὴν παλάμη τοῦ ἐνός χεριοῦ. Νά, ἔτσι δά! "Ἐσφιγγε τὴ γροθιά του, κ' ἔνωθε τὴ γλυστερὴ ἀηδία τοῦ πάγου πού ἔλυωνε μὲς τὴ χούφτα του. Τὸ στήθος του φούσκωνε τότε ἀπὸ ὑπερηφάνεια, κ' ἕνα ἕλαφρο ἐρύθημα ἔβαφε τριανταφυλλιά τὰ μάγουλά του, κ' ἔκανε τὰ μάτια του νὰ λάμπουνε παράξενα.

— «Δὲ μοῦ μιλάς;» Τοῦ εἶπε πάλι ἐκείνη, κι' ἀπ' ὠσε ἀπαλὰ τὸ χέρι της στὸν ὤμο του. «Τί ἔχεις λοιπόν σήμερα;»

— «Τίποτε...», ψιθύρισε, καὶ τὸ πρόσωπό του ἔγινε κατακόκκινο.

— «Μοῦ φαίνεται πὼς κάτι μοῦ κρύβεις. "Ἐλα λοιπόν πέσου.

Τι σοῦ συμβαίνει;»

Εἶχε κατεβάσει τώρα τὸ χέρι της ἀπὸ τὸν ὤμο του, καὶ στέκονταν ἐκεῖ, ἕνα βῆμα ἀπέναντί του. Δὲν ἔβλεπε τὸ πρόσωπό της, ἔμάντεβε ὁμως τὴν ἀνάσα της, κ' ἔνωθε τὸ θερμὸ παλμὸ τῆς ζωῆς

της, πού περνοῦσε τὸν ἀέρα καὶ τρυποῦσε μὲ ἄπειρες βελόνες τὸ πετσί του, βουίζοντας γύρω του σὰν ἡχηρὸ μελισσοῦδι. ὦ, πῶς ἤθελε νὰ γονατίσει μπροστά της, νὰ κρεμασθεῖ στὰ λευκὰ της χέρια καὶ νὰ κλάψει ἀπὸ εὐγνωμοσύνη.

— «Σὲ μάλλωσε καμμιά ἀπὸ τίς παραδουλέφτρες;»

Εἶπε καὶ τούπιασε χαϊδευτικά τὰ κουμπιά, θέλοντας νὰ τὸν κάμει νὰ μιλήσει.

— «᾽Α, ὄχι.... Πῆρα ἓνα γράμμα χτὲς ἀπ' τὸ χωριό.... Παντρέβεται ἡ ἀδελφή μου....»

— «Ἰσα-ἴσα πού ἔπρεπε νὰ λάμπεις ἀπὸ χαρά!»

— «Ναί... Εἶμαι χαρούμενος σήμερα.... Γιαυτό....»

— «Ἐλα λοιπὸν τότε νὰ μέ παεις ἴσα μὲ τὸν ἀμαξιτὸ καὶ γυρίζεις πάλι πίσω στὴ δουλειά σου.»

Τὸν τρόβηξε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ κινήσανε. Πέρασανε μέσα ἀπὸ τίς ἀνθισμένες ροδοδάφνες, καὶ βγήκανε πίσω ἀπ' τὴ βραγιά. Τὰ πόδια τους βουλοῦσαν ἐπὶ τῶρα στὴν ἀφράτη γῆ, κι' ἀφήνανε στὸ καστανὸ χῶμα τὰ σημάδια τους. Ὅλο γυρα οἱ ἐληές ἦτανε φορτωμένες μὲ χρυσοκιτρινο ἀνθό, καὶ στὸ βάθος ἡ θάλασσα ἔλαμπε ἀκίνητη, σὰν πλάκα ἀπὸ λευκόχρυσο.

— «Σοῦ μοιάζει λοιπὸν ἡ ἀδελφή σου;»

Περπατοῦσε ἐκεῖνη μπροστά κι' ἀκολουθοῦσε ὁ Μιχάλης ἀπὸ πίσω.

— «Σοῦ μοιάζει;», ξαναρώτηξε, καὶ γυρῖσε ἀπότομα πρὸς τὸ μέρος του.

Τὰ γόνατα τοῦ Μιχάλη λύγισαν. Βιάστηκε νὰ κατεβάσει τὰ μάτια του καὶ ψιθύρισε.

— «Ναί... Δηλαδή ἡ μάνα μου λέει πῶς μοιάζουμε.»

— «Ἐχει καὶ κείνη ὠραῖα μάτια σὰν καὶ σένα;»

Τὸ εἶπε, καὶ γέλασε ἓνα γέλοιο δροσερό, κελαρυστό, πού γέμισε ὅλη ἡ κοιλάδα ἀπὸ τὴ γοητεία του.

Περπάτησαν ἀκόμη λίγο, ἀνέβηκαν ἓνα ψηλὸ φράχτη κ' εἶδαν ἀπὸ κάτω τὸν ἀμαξιτὸ, πού στριφογύριζε σὰν γκριζα κορδέλλα μέσα ἀπὸ τίς ὀλόχλωρες ἐληές.

Ὁ Μιχάλης ἐτοιμάστηκε νὰ γυρῖσει· σήκωσε τὰ μάτια του μὲ ἀμνηχανία καὶ περιμένε. Ἐκεῖνη ξάπλωσε στὸ τρυφερὸ φύλλωμα μιᾶς μυρτιάς καὶ τὸν κοίταζε.

— «Καὶ τί ὦρα θὰ γυρῖσεις ἀπ' τὸ μύλο;»

— «Τὸ βράδυ, ἂν δὲ μὲ κόψουνε τ' ἄλλα φορτώματα. Γιατὸ πρέπει νὰ πηγαίνω...»

— «Δὲ μοῦ λές, Μιχάλη», εἶπε ἀμέσως ἡ δεσποινίδα, σὰ νὰ μὴν ἀκουσε τὰ λόγια του, «Μήπως ξέρεις ἐσὺ ποῖός εἶναι ἐκεῖνος πού τὰ βράδια φέρνει ὀλοένα βόλτες κάτω ἀπὸ τὰ παρεθύρια μου;»

Μιά γλυκεῖα ταραχὴ γέμισε διαμιᾶς τὴν ψυχὴ τοῦ παραγυιοῦ. Ἐρριξε ἓνα γρήγορο βλέμμα, κ' εἶδε τὰ χαμογελαστά της μάτια πού τὸν κοίταζαν. Εἶχε τὸ πρόσωπό της γυρισμένο πρὸς τὸν ἥλιο

καί τὸ ὠμὸ φῶς γλυσιροῦσε ξεδιάντροπα στὶς γυμνὲς κνήμες καί τὰ μπράτσα τῆς. Τὰ ξανθὰ μαλλιά τῆς ἦταν χυμένα ἀτμημέλῃτα μὲς τ' ἀνθισμένα κλώνια τῆς μυρτιᾶς.

— «Τί θέλεις λοιπὸν ποῦ γυρίζεις τὰ βράδουα στὴν αὐλή;»

Ρώτησε μὲ τὸ ὕφος ἐκεῖνο ποῦ μαλλώνουν τ' ἀγαπημένα ἀτακτα παιδιὰ.

— «Ἔλα, ποληόπαιδο!», ξανάπε ναζιάρικα. «Κάθησε ἐδῶ».

Ἐκεῖνος σύρθηκε ὑπάκουα, καί κάθισε συμμαζεμένα στὸ πλάι τῆς.

— «Ὅχι ἔτσι. Νά!»

Τὸν πήρε ἀπὸ τὰ μάγουλα καί τὸν ἔσυρε ὀλοῦελα κοντὰ τῆς. Ὑστερα τοῦ κράτησε τὰ χέρια καί τὸν ρώτηξε.

— «Τί θέλεις λοιπὸν;»

Μιά στιγμή τὰ μάτια τους συναντήθηκαν. Ὁ παραγιοὺς δοκίμασε νὰ ξεφύγει. Ἐνῶσε ὅμως ἕνα δυνατὸ τρεμούλιασμα νὰ παρασύρει τίς αἰσθήσεις του σὲ ἴλιγγο, κ' ἔμεινε ἔτσι βυθισμένος καί τὴν κοίταζε. Τὰ μπλέ τῆς μάτια εἶχαν γεμίσει ἀπὸ χιλιάδες γλωσσες φωτεινές, χαρούμενες, ποῦ σπιθοβολοῦσαν ὡς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του, κ' ἔκαναν τὸ αἷμα του νὰ βράζει σα χοχλό.

Σήκωσε τὰ γερά του μπράτσα καί τὴν ἀγκάλιασε. Ἐκεῖνη ὅμως ἔκανε ἕνα ἀπότομο κίνημα καί τοῦ ξέφυγε.

— «Μιχάλη! Τ' εἶν' οὐτά; Ἔλα ἡσύχασε...».

Τὸν κοίταζε καί γελοῦσε. Ὑστερα τίναξε τὴ σκόνη ἀπὸ τὰ ροῦχά τῆς κ' ἔσιαξε μ' ἐπιμέλεια τὰ μαλλιά τῆς.

— «Ἔλα», του λέει. «Εἶν' ὥρα νὰ πηγαίνεις. Καί κοίταζε ἄλλοτε νᾶσαι φρονιμώτερος...»

Εἶπε, καί δρασκέλισε μ' ἕνα ἑλαφρὸ πήδημα τὸ φράχτη καί χάθηκε πίσω ἀπ' τίς μυρτιές.

Ὁ Μιχάλης ἔστεκε ἀκόμη κατακόκκινος, μουσκεμένος ἀπ' τὸν ἴδρωτα, σὰν προδομένος ἥρωας. Τὸ αἷμα πιπέριζε ἀπὸ στίς ἀρτηρίες του κ' ἀναπηδοῦσε ταιτώνοντας μὲ βία τ' ἀγγεῖα καί τισφρογες τῶν δακτύλων του. Μέσα στὰ σκοτεινὰ του μάτια ὀλη ἡ ζωὴ του ἀνέβαινε καί βυθίζονταν, σὰν φλόγα μακρυνὴ ποῦ τὴ ριπίζει ὁ ἄνεμος.

Πέρασε ἔτσι κάμποση ὥρα. Ὑστερα, σὰ νὰ ζύπνησε ἀπὸ βαθεῖα νάρκη, ὁ παραγιοὺς ἔτριψε δυνατὰ μὲ τὰ χέρια τὰ μηλίγγια του, γύρισε ἐξεταστικὰ τὸ βλέμμα του ὀλόγουρα καί κίνησε πρὸς τὸ ὑποστατικό. Ἡ σκιά του περπατοῦσε μπροστὰ του καμπουριαστή, μαῦρη σὰν τὴν ψυχὴ του, ἀλοσοῦσουμη.

Ἐσφιγγε τίς γροθιές του καί περπάταγε. Γιατί;...Γιατί νὰ τόκανε οὐτό ἕνας παραγιοὺς, ἕνας ἐργάτης ἐκεῖνὰ, νὰ τολμήσει νὰ σηκώσει χέρι στὴν κυρά του...Θεὲ μου! Δὲ μπορούσε, δὲν ἤθελε νὰ τὸ συλλογιστεῖ. Ἄν ἦταν τρόπος ν' ἀφάνιζε αὐτὸν τὸν τιποτένιο, τὸ θρασύδειλο ἑαυτὸ του...Συλλογίζονταν μ' ἀηδία, κ' ἤθελε νὰ πιάσει

ἀπ' το λαιμό, νά, ἔτσι δά, αὐτὸ τὸ κτήνος πού φώληζε μέσα του... Κι' ἂν τόλεγε στ' ἀφεντικό;

Ὁ ἰδρώτας κυλοῦσε παγωμένος στὰ λευκά του μάγουλα· τὰ κόκκινα του χεῖλη σούφρωναν, σὰν ἄνθος πού τὸ τσουρούφλισε ὁ βορρῆς. Ἔκανε νά κοιτάξει ἕνα γύρω τὶς ἑλῆς, τὸν πράσινο κάμπο, νά ξεχάσει... Μά ὁ νοῦς του ξαναγύριζε ἐπίμονα, σὰ χελιδόνι γύρω ἀπ' τὴ γκρεμισμένη του φώλη.

Ἐμπηκε ἔτσι στὴν αὐλή, πατώντας ἀλαφρὰ σὰν ἔνοχος. Νόμιζε πὼς ὅλος ὁ κόσμος εἶχε μάθει κιόλας τὶς βρωμιές του, κ' ἤθελε νά μὴν ἐβλεπε κανένα. Νάσου ὁμως τὴν παραδουλέφτρα καὶ τὸν πιάνει ἐκεῖ πού πάσκιζε νά σηκώσει μονάχος του τὸ φόρτωμα.

—«Ποῦ χάθηκες, μωρὲ ξεμουσλισμένε;»

Πάγωσε τὸ αἷμα στὴν καρδιά του. Τὸν ἔλεγε ξεμουσλισμένο. Σιγούρα καὶ θάξερε...

Πρόβλε ἀπὸ τὴν πόρτα καὶ προχώρησε μὲ γρήγορα βήματα, τὰ χεῖρια ἀκουμπημένα στοὺς γοφούς.

—«Τέτοια ὥρα μαθὲς παγαίνει ὁ κόσμος στὸ μύλο; Αἱ;»

Τὸ βοήθησε ὥστόσο καὶ φορτώσανε τὸ σακκί.

—«Μὲ τὸ νοῦ σου, αἱ; Καὶ μὴ κάνεις πάλι τὰ ἴδια!»

Ἐκεῖνος πῆρε γρήγορα-γρήγορα τὸ ζῶο, κ' ἔφυγε δίχως ν' ἀπαντήσει.

Ὁ μύλος ἦτανε πίσω ἀπ' τὸ βουνό, στὴ ρεματιά. Τὸ στενὸ μοινοπατι προχώρουσε ἀνάμεσα ἀπὸ χαμηλὰ σχίνα κι' ἀνηφόριζε ἀπάνω στὴν πλαγιά, ὅπου οἱ ἀχλαδιές ἦτανε ἀκόμη ἀνθισμένες, κ' ἔλαμπαν σὰ νυφες στολισμένες μὲ λευκὴ πολύτιμη δαντέλλα. Ὑστερα κατέβαινε πάλι μέσα ἀπὸ πυκνὲς χαρουπιές στὴ χαράδρα, καὶ ξετυλίγονταν στὴν ἀριστερὴ ὄχτη τοῦ ποταμοῦ. Ἐκεῖ ἡ βλάστηση ἦτανε πυκνὴ κι' ἀνάδινε μιὰ μεθυστικὴ ἐβωδία, βαρεῖα καὶ ἀκαθόριστη. Πιο κάτω ἦτανε ἡ ρεματία, κ' ἐκεῖ στὸ βάθος ὁ μύλος, ἕνα παλαιὸ σπίτι, πασπαλισμένο μὲ ἀλευρόσκηνη, ὅπου τὸ νερὸ κατέβαινε μέσα ἀπὸ ἕνα ψηλὸ πετρόχτιστο αὐλάκι, καὶ γύριζε μιὰ σταύρωτη ξυλινὴ προπέλλα.

Ὁ Μιχαῆλης εἶχε φτάσει ἀργά, κ' ἕνα σωρὸ ἄλλα φορτώματα περίμεναν τὴ σειρά τους. Ἐρριξε τὸ σακκί του καὶ βγήκε στὴν αὐλή. Σάπλωσε σ' ἕνα πεζούλι, ἀναψε ἕνα τσιγάρο καὶ βυθίστηκε στὶς σκέψεις του.

Πὼς ἦτανε λοιπὸν αὐτὸ; Ἐψαξε μέσα στὸν κόρφο του κ' ἔβγαλε τὸ γράμμα τῆς μάνας του καὶ τὰ χρήματα. Δυὸ λίρες, τέσσερα σελλίνια. Τὰ ξαναμέτρησε, κ' ἔβριξε μιὰ αἰνιγματικὴ ματιὰ στὸ χαρτί, πούταν γεμάτο νοῦμερα καὶ γοσσιματα. Δυὸ λίρες, τέσσερα σελλίνια. Τρία ὀλάκαιρα χρόνια... Πὼς ἦταν δυνατό; Μ' ἀφοῦ τὸ λέει ἔτσι ὁ κύρ Μανουῖσος, ἔτσι θάναί. Μήπως πάλι... Δὲν τολμοῦσε ὁμως οὔτε νά τὸ συλλογιστεῖ. Ὁ πατέρας τῆς Φανῆς... Ἀδύνατο!—Θά πάγαине αὔριο νὰ τοὺς ἔστειλε αὐτά, καὶ θά μνηοῦσε τῆς μάνας του νά κά-

μουνε λιγάκι ὑπομονή, γιατί τώρα θάκοβε καί τὸ τσιγάρο, καί ἀπὸ δῶ καί μπρὸς θὰ τοὺς ἔστελλε ὄλα, ὄλα τὰ μιστά του. Αὐτά, καί χίλια φιλιὰ στὴν Ἑλένη καί στὸν Ἄντρονικο. Καί νὰ μὴν ἀνησυχῶνε γιὰ λόγου του... Naί, ἔτσι θάκανε... Τὰ συλλογίζονταν, κ' ἡ καρδιά του γέμιζε τρυφεράδα.

Τέντωσε ἡδονικά τὰ μέλη του, καί βυθίστηκε σ' ἓνα πέλαγο εὐτυχίας. Αὐτὸ ὅμως δὲν κράτησε πολὺ, γιατί μιὰ κακὴ σκέψη ἀνάτρεψε ἀμέσως ὄλα του τὰ σχέδια: Κι' ἂν ἡ Φανὴ τὰ μαρτυροῦσε στὸν πατέρα της, κ' ἐκεῖνος τὸν ἔδιωχε ἀπὸ τὴ δουλειά; Δὲ θάχανε ὄλα, ὄλα διαμιᾶς καί τὰ μιστά, καί τὴν προίκα τῆς Ἑλένης, καί τὴ Φανή;

Ἄνακάθησε στὰ πόδια του, κ' ἔνωσε τὴ δυστυχία νὰ φωληάζει σὰ μαύρη κουρούνα στὴν ψυχὴ του. Ἄναπόλησε παλι ὄσα συνέβηκαν τὸ πρωτὶ. Θυμῆθηκε τὰ μαλλιά της, τὰ χέρια της (τί μαλακά πού ἦταν), τὸν κόρφο της πού φούσκωνε ἀπαλα κάτω ἀπὸ τὴ γαλάζια ἔμπλουζα της, τὰ μάτια της πού ἦταν γεμάτα φωτιές... Πῶς θαθελε νάπεφτε τώρα δά μπροστὰ στὰ πόδια της, νὰ φιλοῦσε τὸ χῶμα πού πατοῦσε, καί νάκλαιε, νάκλαιε. ὄσο πού νὰ τὸν λυπηθεῖ καί νὰ τὸν αὐχλωρέσει.

— Ἐσεῖς πού ἔχετε τόσο καλὴ καρδιά, θὰ τῆς ἔλεγε, λυπηθῆτε με. Λυπηθῆτε ἓνα δυστυχισμένο ἄνθρωπο πού πέφτει στὰ πόδια σας. Συμπαθᾶτε ἓνα κακομαθημένο πού δὲ νιώθει ἀπὸ εὐγνωμοσύνη καί εὐγένεια...

Καί θὰ τῆς φιλοῦσε τὰ χέρια, καί κείνη θὰ τὸν λυπότανε καί θὰ τὸν σήκωνε, ἔτσι δά, κρατώντας τὸν ἀπὸ τὸ μάγουλο, σὰν ἔκανε τὸ πρωτὶ... Τὸ πρωτὶ, ἐκειδά πού τὸν ἔσυρε στὸ πλάι της..

— Δὲ θὰ τὸ μαρτυρήσω. Καλά, ἡσύχασε.., θὰ τοῦλεγε, καί θὰ γελοῦσε μὲ κείνο τὸ γελάκι τὸ κρουστό, πού ἔνωθε νὰ τοῦ ψαχουλεύει τὴν καρδιά.

— Μόνο πού θὰ μὲ συνοδεύεις πιά κάθε πρωτὶ. Κι' ὄχι μονάχα ὡς τὸν ἀμαξιτό, μὰ πέρα ἴσα μὲ τὴ βρῦση τοῦ Καδῆ, κι' ὡς τὴν ἀναφανή, ψηλά στὸ διάσελο.

Καί βέβαια πού θὰ τὴ συνόδευε παντοῦ, ὅπου νὰ τὸ ζητοῦσε μὲ τὰ γόνατα, πού λέει ὁ λόγος. Καί στὸ γκρεμὸ ἀκόμη θάπεφτε γιὰ χάρη της... Μόνο νὰ μὴ τὸ μαρτυροῦσε, καί νὰ μὴ κάκιωνε μαζὶ του... Δὲν εἶχε δά κακὸ στὸ νοῦ του ὁ βαρυόμοιρος.

Καί κείνη θὰ τὸν κοιτοῦσε μὲ κείνα τὰ μενεξεδένια μάτια της καί θάσκαγε στὰ γέλια.

— ὦ! Δὲν τονε πίστευε ἡ δεσποινίς; Μὰ τὴν ἀλήθεια. Δὲν ἦτανε δά δικὸ του ὀλάκκαρο τὸ φταιξιμο. Ἦταν ἡ ὥρα ἡ κακιά, πού λέει ὁ λόγος... Κ' ὕστερα, ὄλες ἐκεῖνες οἱ μυρουδιές... Ὁ ἡλιός... Τ' ἀγεράκι πού φούσκωνε στὸν κόρφο της καί τὸν ψαχουλεύε ὕστερα κατάσαρκα... Ἡ ἀνάσα της, πού τοῦ ἄναβε τὰ μάγουλα. Τὰ μάτια της...

— Φανή.. Φανούλα...

Ἡ ὥρα περνοῦσε, κί ὁ παραγυιὸς καθόντανε ἀκόμη στό πεζούλι τοῦ μύλου.

Μέσ' ἀπ' τὸ σκοτεινὸ κατῶγι ἔφτανε μπερδεμένος ὁ ἦχος τοῦ νεροῦ μὲ τὸ θόρυβο τῶν λιθαρῶν, τίς φωνές τοῦ λόγγου καί τίς κουβέντες τῶν ἀνθρώπων πού σμίγανε ὅλα μαζι σ' ἓνα ἀξιδιάλυτο βουητό. Πέρα στήν πλατειά ρούγα οἱ ἑληές ἀκίνητουσαν, καί μόνο κάπου-κάπου ἓνα ἑλαφρὸ ἀγεράκι ἔκαμνε τὰ φύλλα τους νά λιγοθυμοῦν καί νά τρεμίζουν. Τότε ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ ρεματιά ἀνέβαινε ἓνα περαστικὸ κῦμα ἀνθισμένης πασχαλιάς.

Πέρασε ἔτσι ἡ μέρα, κ' ἦρθε ἡ νύχτα. Ἡ ρεματιά βυθίστηκε σ' ἓνα πυκνὸ ψηλοσητὸ σκοτάδι. Οἱ ἀναθυμιάσεις τοῦ νεροῦ ἔγιναν τώρα πιὸ βαριές, καί πίσω ἀπὸ κάθε θόρυβο ἐνέδρευε βουβά καί μιὰ φοβέρα. Ὑστερα ὁμως ἦβγε τὸ φεγγάρι, ἓνα χρυσὸ κί ὀλοστρόγγυλο φεγγάρι, πού σκαρφάλωσε ἐκειδὰ στήν ἄκρη τοῦ βουνοῦ καί κοιταζε μὲ περιέργεια τὸν κόσμο του. Τὸ φῶς του ἔπεσε σὲ χρυσές μετὰξινες κλωστές μὲς στὰ νερά καί τὰ φυλλώματα, καί τὸ τοπίο ἡμέρεψε καί πάλι, καί γέμισε ἀπὸ ἀνάερα παιγνιδίσματα.

Καμιά φορά ἦρθε κ' ἡ ἀράδα τοῦ Μιχάλη νά πάρει τὸ ἄλεσμα. Φόρτωσε τὸ Γρίβα καί κάθησε καί κείνος ἀπάνω του. Τὸ ἄλογο κίνησε μονάχο του καί περπάτησε μέσα στὴ νύχτα μὲ σταθερὸ καί γρήγορο βάδισμα ἐκεῖ πού τὸ ὠδηγοῦσε ἡ ἐξοικειώση καί τὸ ἔνσυχτο.

Ὅταν ἔφτασαν στό ὑποστακτικὸ θάτανε περασμένα τὰ μεσάνυχτα. Ἐρριξε γρήγορα—γρήγορα τὸ φόρτωμα καί πήρε τὸ Γρίβα στό στόβλο. Μόλις τοὺς εἶδανε τ' ἄλλα ἄλογα φρούμαξαν, κί ὕστερα κούνησαν κάμποση ὥρα τίς οὐρές τους.

Ὁ Μιχάλης τοὺς ἔρριξε μιὰν ἀγκαλιά σανὸ καί βγῆκε.

Τὸ ὑποστατικὸ ἦτανε τώρα βυθισμένο στὴ σιῶπῃ. Μονάχα ἓνα παράθυρο ἐκειδὰ ἦτανε ἀκόμη φωτισμένο, προβάλλοντας τὴ στενὸμακρὴ σκιά του ἴσα μὲ πέρα στήν κόγχη τῆς αὐλῆς.

Ἡ καρδιά τοῦ Μιχάλη χτύπησε ζωηρά.

—«Τί νά συμβαίνει τάχα ;», συλλογίστηκε. •Μὴν τὰ μαρτύρησε ὅλα στὸν πατέρα της, καί κάθονταν οἱ δύο τους ἐκειδὰ, προσμένοντάς τον νά γυρίσει ; Μὴν εἶναι ἀκόμη στεναχωρημένη ἀπὸ τὸν τρόπο του, καί ξαγρυπνάει μονάχη της στὴ νύχτα ; Μῆ...»

Σύρθηκε κάτω ἀπὸ μιὰ βερυκοκιά κί ἔμεινε ἐκεῖ ἀτενίζοντας τὸ φωτισμένο παραθύρι, ἀκίνητος, μὲ τὴ ψυχὴ κρατημένη στὰ δόντια. Μιὰ μαύρη λύπη πλάκωνε τὸ στήθος του, κ' ἡ ἀνάσα του ἔγινε βαριά, ἀκανόνιστη, σὰ στεναγμὸς.

—Φανούλα !

Ἀνέβαινε τ' ὄνομά της σὰν προσευχὴ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς του. Κ' ἡ ἀγωνία δάγκωνε τὴν ψυχὴ του, γιομάτη περιπέτεια, κίνδυνο καί ἀγάπη..

Πέρασε έτσι κάμποση ώρα. Τὸ φεγγάρι στὸ ἀναμεταξὺ μεσουρανοῦσε σ' ἓνα στερέωμα ἀπὸ γαλάζιο τοῦλι, καρφωμένο μὲ χιλιάδες διαμαντόπετρες. Πέρα μακρὰ ἢ μικρὴ πολιτεία ἦτανε βυθισμένη σ' ἓναν ἀχνὸ σύννεφο φωτός. "Ὀλὴ ἡ πλάση ἐκοιμόταν βαθεῖα.

"Ἄξαφνα ἓνα ἑλαφρὸ σούρσιμο ἔκαμε τὴν καρδιά τοῦ Μιχάλη νὰ σκιρτήσῃ. Στύλωσε τὰ μάτια του, κι' εἶδε μιὰ λεπτὴ σιλουέττα τοῦ κινήθηκε μέσα στὸ φῶς. Ἄναγνώρισε τὴ Φανή. Ὑστερα τὴν ἔχασε πάλι, καὶ σὲ λίγο εἶδε τὴν πόρτα τῆς αὐλῆς ν' ἀνοίγει μὲ προφύλαξη, καὶ τὴ Φανὴ νὰ βγαίνει μαζί μὲ τὸ Μάνθο, καὶ νὰ προχωροῦνε ἀγκαλιασμένοι κάτω ἀπὸ τὶς πασχαλιές.

Δάγκωσε δυνατὰ τὰ χεῖλη του ὅσο τοῦ μάτωσαν. Ἔμεινε ἔτσι κάμποση ώρα σὰν ἀπολιθωμένος, ὕστερα πλησίασε μὲ προφύλαξη κι' ἀκρουμάστηκε.

Κάτω ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ δενδροστοιχία τὰ δύο κορμιά πάλαιβαν τώρα ἀγκομαχώντας, καὶ μπερδεύονταν γεμίζοντας τὸν ἀέρα μὲ μικρὰ κομμένα βογγητὰ κι' ἐρωτικὰ παραληρήματα.

"Ἡ καρδιά τοῦ παραγιοῦ σφίχτηκε. Ἔνωσε διαμιάς τὴν ἀνάσα του νὰ πιάνεται, καὶ δοκίμασε ἓνα αἶσθημα ἀποπληξίας.

Πετάχτηκε ἀπάνω καὶ σύρθηκε μέσα στὴν αὐλὴ. Τὰ βήματά του ἀντήχησαν παράξενα μέσα στὴ σιωπὴ, καὶ ξύπνησαν τοὺς ἀντίλαλους τῆς νύχτας.

"Ὁ θόρυβος τῶν βημάτων του ἄρχισε ὥστόσο νὰ τὸ συνεφέρνει. Ἔνωθε τώρα ἓνα εἶδος ἀπόλαυσης νὰ χτυπᾷ τὰ παπούτσια του στὸ πλακόστρωτο καὶ νὰ ματώνει ξενυχιάζοντας τὰ πόδια του.

Περπάτησε ἔτσι μὲς τὸ στάβλο. Τὰ ζῶα, μόλις τὸν εἶδαν, ἀνασηκώθηκαν ξεφυσώντας ζεστὸν ἀχνὸ ἀπὸ τὰ ρουθούνια τους, κι' ἀνασκαλέβοντας μὲ τὰ πόδια τους τὸ πάτωμα. Ἐκεῖνος πέρασε καὶ τὰ χαῖδεψε. Ἀκούμπησε τὸ μάγουλό του στὸ λαιμό τους, καὶ τοὺς ἔβαλε καινούργιο σανό.

"Ἀνέβηκε ὕστερα στὸ μπατάρι, ἔρριξε μιὰ ἀδιάφορη ματιὰ ἀπὸ τὸ παράθυρο, κι' ἀμέσως, σὰ νὰ τοῦ ἦρθε κάτι ξαφνικό, μάζεψε ἓνα — ἓνα τὰ ρούχα του, τὰ φορτώθηκε καὶ βγήκε. Στὸ κατώφλι σιᾶθηκε ἀκόμη μιὰ στιγμή· ἔφερε τὸ χέρι στὸν κόρφο του κ' ἔψαξε μερικὰ χαρτιά, κ' ὕστερὰ πήρε τὸ μεγάλο δρόμο, ἐνῶ ἀπὸ πάνω του τὸ στρογγυλὸ φεγγάρι κυλοῦσε ἀτάραχο, σ' ἓνα βαθύ, μενεξεδένιον οὐρανό...

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ.

ΧΟΡΙΚΟ ΣΕ ΒΑΡΥ ΡΥΘΜΟ

I

Ἄνάμεσα μας ἔπεσε ἡ σκιά
 ἀνάμεσα μας ἔπεσε ἡ σκιά
 τοῦ Μιχαήλ Ἀρχαγγέλου.

—Γιατὶ σταθήκαμε, ὅλη τὴ μέρα σήμερα
 στὴν ὄχθη τοῦ μαύρου ποταμοῦ
 σὰν ἀσημένια δένδρα ποὺ στενάζουν;

Ρίξε στὸν ἄνεμο
 τὰ σκοτεινὰ μαλιὰ σὰ χελιδόνια
 χάραξε μὲ τὸ δάχτυλο
 τὴν τροχιά τῶν ἀστρῶν πὰ στὴν ἄμμα.

σκάλισε πάνω στ' ὄστρακο
 σὰν πάνω στὴν καρδιά σου
 τὶς ὀπτασίες μεθυσμένων καραβιῶν
 καὶ τὶς γοργόνες.

Σὰν τὸ σπαθὶ
 γυμνώθηκε ἡ ψυχὴ μας—
 χέρι μὲ χέρι σ' ἓνα κύκλο καρτεροῦμε
 τὸ μαῦρο φτερό ποὺ θὰ χτυπήσει τὴν καρδιά μας
 μυρίζοντας τὸν ἄνεμο, σὰν πληγωμένα ἐλάφια.

II

Κι' ἀποχαιρετήσαμε
 τὸ ραγισμένο πρόσωπο μὲς τὸ νεκρὸ καθρέφτη,
 τὶς νύχτες, ποὺ ὁ ἔρωτας κοιμήθηκε μαζί μας,
 τὴ θάλασσα
 πελώριαν, αὐτοκρατορικὴ σημαία ποὺ κυματίζει...

III

Ἦχι σὰν ἀλαζονικὲς ψυχὲς
 ὄχι σὰν τὶς ψυχὲς ποὺ τεντωθῆκαν σὰ χορδὲς
 στὴ μουσικὴ τῆς ἀνοιξῆς, τῶν ἀστρῶν—
 θυμηθεῖτε
 ἐσεῖς ποὺ θᾶροθετε μὲ κολπασμοὺς ἀλόγων μὲς τὴ νύχτα
 ὅταν τ' ἀγέρι θὰ στενάζει στ' ἀπριλιάτικο
 τῆς πόρτας σας στεφάνι,
 τὴν πληγωμένη ἀνάσα μας,

τὰ ραγισμένα μάτια,
τὴν ἔρημη, παθητικὴ ζωὴ μας ποὺ τελειώνει...
—Θυμηθεῖτε μας
σὰν τὰ τυφλὰ πουλιὰ ποὺ σκουντουφλοῦνε
στὰ φωτεινὰ παράθυρα τοῦ χρυσαφένιου θέρους.

IV

Ὑπνε στὰ φύκια τῆς αὐγῆς καὶ στὴ δροσιὰ τῶν κρίνων
ἔπνε μέσα στὴν πέτρα καὶ στὶς ρίζες
ἄγγιξε μὲ τὸ δάχτυλο τὰ βλέφαρα
Εἰρήνη

Κίτρινη, μολυσματικὴ αὐγὴ μᾶς βροῖσκει
σὰ γιαπωνέζικα φανάρια συντριμμένα
μῆς πολιτείας νεκρῆς
ἐγκαταλελειμμένης....

V

Ποιὸς θὰ μᾶς τραγουδήσει τὸν ἄνεμο
καὶ τὸ ξανθὸ φεγγάρι
στὴν ἄλλη γῆ—
τὴν ἄλλη γῆ τῶν σκοτεινῶν ἀγγέλων;...

ΜΑΝΟΣ ΚΡΑΛΗΣ

Εἶμαστ' ἔργατες

Πάψαμε νᾶμαστε
ἄχθη ἀρούρης.
Τ' ἄκαμπτα μπράτσα μας
ἔχουνε γίνει
σκληρὰ σὰ σίδηρο
—πιὸ κι ἀπ' ἀτσάλι.—

Τώρα σηκώνουμε
σὰν τοὺς τιτᾶνες
πάνω στοὺς ὤμους μας
δλη τῆ γῆς μας.

Δουλεύουμ' ἀκούραστα
νύχτα καὶ μέρα,
νὰ ξαναχτίσουμε
καινούργιο κόσμο.

Παλιούμ' ἀδιάνοπα
γιὰ τὸ ψωμί μας.
Δουλειὰ οἱ ποθοὶ μας
δουλειὰ ἢ τιμὴ μας.

Εἶμαστ' ἔργατες,
πῶχουμε δύναμη,
τόση ποὺ νοιώθουμε
τὴν ἀνθρωπότη
μέσα στὰ χέρια μας
νὰ τὴν κρατᾶμε.

Εἶμαστ' ἔργατες
—ὅλος ὁ κόσμος—
—λαοὶ δόλakaiροι,
ποὺ ξεκινᾶμε
νὰ θεμελιώσουμε
τὸ Νέο Κόσμο.

Μ. ΕΡΓΑΤΗΣ

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΕΙΣ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΜΑΣ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ.

Πολύ συχνά διατυπώνονται από τούς φιλολόγους παράπονα διὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς διδασκαλίας τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰ σχολεῖά μας τῆς μέσης παιδείας. Καί παρὰ τὰ παράπονα αὐτὰ προβάλλει συχνά ἡ ἀγανάκτησις ὅτι οἱ σημερινοὶ νέοι δὲν ἀνταποκρίνονται καθόλου εἰς τὴν προσπάθειαν τῶν καθηγητῶν τῶν, τῶν ὁποίων οἱ κόποι πᾶν χαμένοι. Μάτην ἀναζητοῦνται τὰ αἷτια τῆς τοιαύτης καταστάσεως, καὶ εὐρίσκονται ἄλλα εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος ἢ τῶν σημερινῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι ἀναγκάζουσι τοὺς νέους νὰ στραφῶσι πρὸς ἄλλας περισσότερον ρεαλιστικὰς κατευθύνσεις τῆς ζωῆς, ἄλλα εἰς τὴν συνήθη ἐπιπολαιότητα τῶν νέων τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, οἱ ὁποῖοι ἐνδιαφέρονται περισσότερον διὰ τὸ εὐκόλον καὶ τὸ πρόχειρον παρὰ διὰ τὸ δύσκολον ποὺ κρύπτει μέσα τῆς ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ γλώσσα, ἢ οἱ ὁποῖοι ὑστεροῦν πνευματικῶς τῶν παλαιότερων γενεῶν, ἄλλα εἰς τὰς ἐλαττωματικὰς βάσεις ποὺ δίδει τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, ἄλλα εἰς τὴν διγλωσσίαν, καὶ δὴ τὴν βαθμιαίαν ἐπικράτησιν τῆς δημοτικῆς, ἢ εἰς τὴν πολυμορφίαν τῆς γλώσσης καὶ ἄλλα ἄλλαχού.

Δὲν πρόκειται τώρα νὰ ἀναλύσω τὸν κάθε ἓνα ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς καὶ νὰ εὐρῶ τὰ τρωτά του ἢ τὴν εἰς αὐτοὺς περιεχομένην ἀλήθειαν. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι κάποια ἀλήθεια κρύπτεται μέσα εἰς πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀνευρισκόμενα ὡς αἷτια ποὺ συχνά ἀναφέρονται. Εἰς αὐτὸ ἀκόμη πρέπει νὰ προστεθῇ ἡ ἀδυναμία νὰ καταστήσωμεν συνειδητὴν εἰς τοὺς νέους τῆς σημερινῆς ἐποχῆς τὴν ἀξίαν τῆς ἀρχαιότητος καθ' ἑαυτὴν καὶ διὰ τὴν σήμερον ἀκόμα, καὶ νὰ δεῖξωμεν εἰς αὐτοὺς πῶς ἡ ἀρχαιότης δὲν εἶναι μόνον παρελθόν, ἀλλ' εἶναι κατ' ἐξοχὴν παρόν. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ ἀρχαιότης—εἶναι ἀλήθεια—ἐξετάζεται ὡς κάτι ποὺ εἶναι θαμμένον μέσσω εἰς τοὺς τάφους. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἄλλο ζήτημα. Ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο εἶναι νὰ δοῦμεν ὄχι τὴν ἀξίαν αὐτὴν ἐν γένει τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλὰ διατὶ ἡ ἀρχαία γλώσσα δὲν ἐκμανθάνεται ἀπὸ τοὺς σημερινούς νέους, καὶ τί πρέπει νὰ γίνῃ, ὥστε αὐτὴ νὰ καταστῇ πηγὴ πραγματικῆς μορφώσεως.

Οἱ παλαιοὶ ποὺ ἔζησαν τὴν σχολικὴν τους ζωὴν πρὶν 40—50 χρόνια θὰ ἐνθυμοῦνται ὅτι ἡ κυρία σημασία ἐδίδοτο τότε εἰς τὰ σχολεῖα μόνον εἰς τὴν γλώσσαν. Ἡ τυπικὴ ἐκμάθησις τῆς με ὄλους τοὺς κανόνας καὶ τὰς ἐξαιρέσεις ἦτο ἡ κυρία ἀπασχόλησις καθηγητῶν καὶ μαθητῶν καὶ δι' αὐτὸ ἡ ἐπιτυχία ἀπὸ τυπικῆς γλωσσικῆς ἀ-

πόψεως ἦτο μεγαλύτερα ἢ σήμερον. Μετὰ ταῦτα ἤλθεν ἡ ἀντίδρασις, διότι ἡ τοιαύτη τυπικὴ ἐργασία ἐσκότωνε τὸν νοῦν καὶ δὲν εἶχε τίποτε τὸ δημιουργικὸν μέσα της. Ἡ γλῶσσα τότε ἐθεωρήθη ὡς τὸ μέσον πρὸς διείσδυσιν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ πολιτισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐκρίθη ὅτι ἦτο ὁ σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, καὶ οὐχὶ ἡ γλῶσσα. Ἄλλ' αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ στροφῆ εἶναι πού ἐδημιούργησε τὴν μεγαλύτεραν σύγχυσιν καὶ ἐπροκάλεσε τὴν ἐπιπολαιότητα τῶν νέων. Ὅχι διότι πιστεύω, ὅτι κύριον ἔργον τοῦ σχολείου δὲν εἶναι νὰ μεταφέρῃ τὸν νεαρὸν τρόφιμον εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τὸν ὁποῖον οὗτος νὰ κατανοήσῃ καὶ ἀπὸ τὴν κατανόησιν αὐτὴν νὰ ἀντλήσῃ τὸ φῶς δι' ἑαυτόν. Ἄλλα διότι τὸ κήρυγμα τῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας ἔκαμεν ἀκριβῶς, ὥστε νὰ χοθῆ ἢ προσήλωσις πρὸς τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὸ θετικόν, καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ ἢ μεταρσιώσις εἰς νεφελώδη, σκαθόριστα, φλύαρα καὶ τῆς στιγμῆς διδάγματα. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ὅτι οὔτε ἡ γλωσσικὴ κατάρτισις ἐπετυγχάνετο οὔτε ἡ κατανόησις τοῦ πνεύματος τῶν ἀρχαίων. Διότι πνεῦμα τῶν ἀρχαίων ἄνευ τῆς γλώσσης τῶν εἶναι ἀνύπαρκτον, ὅπως ἀνύπαρκτος εἶναι ἡ τέχνη τῶν χωρὶς τὰ δημιουργήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ καλλιτεχνικὴ τῶν μεγαλοφυῶν ἤλθεν εἰς ἔκφρασιν.

Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πρέπει νὰ ποῦμεν, ὅτι διαφωνοῦμεν πρὸς τὴν ἄποψιν, ὅτι ἡ γλῶσσα εἶναι ἀπλῶς καὶ μόνον τὸ μέσον, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐκφράζομεν τὰς σκέψεις μας καὶ ἐν γένει τὸν ἐσωτερικὸν μας κόσμον. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐδημιούργησε τὴν γλῶσσαν ἀπλῶς ὡς ἓνα ὄργανον διὰ τὴν ζωὴν του, ὅπως ἐδημιούργησε τὴν γραφὴν καὶ τὰ ἄλλα μέσα πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτῆς. Ἡ γλῶσσα εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ ἄνθρωπος, εἶναι αὐτὴ αὐτὴ ἡ ἔκφρασις ὅλου τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅλου τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος τὴν ὀμιλεῖ. Μέσα εἰς αὐτὴν βλέπομεν ὅλην τὴν δημιουργικότητά του, ὅλον τὸν ψυχικὸν του κόσμον. Εἶναι ἑλόκληρος ὁ ἄνθρωπος, κάθε λαὸς καὶ ἔθνος εἰς τὴν γλῶσσαν του ἐκπεφρασμένους. Ὁ αὐστηρὸς καὶ ἄκαμπτος χορακτῆρ τῶν Ῥωμαίων π. χ. εἶναι ἀποτυπωμένους μέσα εἰς τὴν γλῶσσαν των, ὅπως καὶ τὸ πρακτικὸν πνεῦμα τῶν Ἄγγλων εἰς τὴν ἰδικὴν των, ἢ καλλιτεχνικὴ λεπτότης τῶν Γαλλῶν καὶ τὸ στρυφνὸν τῆς γερμανικῆς νοοτροπίας ἀντιστοίχως, διὰ νὰ ἀναφέρωμεν μερικὰ μόνον παραδείγματα. Ἐκεῖνος πού θελεῖ νὰ μελετήσῃ τὴν ψυχολογίαν τῶν λαῶν, πρέπει πρῶτα νὰ μελετήσῃ τὴν γλῶσσαν των, πρὶν μελετήσῃ τὰ ἦθη των· ἂν καὶ εἰς τὴν πραγματικότητα καὶ ἡ γλῶσσα ἀνήκει εἰς τὸ ἦθη τοῦ λαοῦ.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡ μελέτη τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου πρέπει νὰ ἀρχίζῃ ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὴν πρέπει νὰ περιστρέφεται. Αἰσθητικὴ, διανόησις, ψυχολογία, χαρακτῆρ τοῦ λαοῦ, περιέχονται εἰς τὴν γλῶσσαν του. Μὲ τὴν τοιαύτην μελέτην θὰ ἐκτιμηθῇ κατ' ἐξοχὴν ἢ σκέψις πού ἐνυπάρχει εἰς τοὺς μεγάλους συγγραφεῖς τοῦ ἀρχαίου κόσμου, θὰ ἐκτιμηθῇ τὸ

αΐσθημα καὶ ἡ περὶ τοῦ καλοῦ ἀντίληψις αὐτῶν καὶ τοῦ λαοῦ καὶ ἐν γένει ὁ ὅλος ψυχικός των κόσμος. Ἡ διδασκαλία συνεπῶς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης πρέπει νὰ προσλάβῃ εἰς τὰ σχολεῖά μας νέον καὶ ἀνάλογον πρὸς τὰς διαπιστώσεις ταύτας χαρακτηῖρα. Μακρὰν τῆς τυπικῆς ἐκμαθήσεως τῆς γραμματικῆς καὶ τοῦ συντακτικοῦ, πού σκοτώνουν τὸν νοῦν καὶ προκαλοῦν τὴν ἀνίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἀποστροφὴν πρὸς αὐτὰ τοῦ σημερινοῦ νέου, πρέπει ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης νὰ γίνῃ μὲ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἐκτιμηθῇ ἡ γλῶσσα αὕτη ὡς ἓνας ζῶν ὀργανισμὸς καὶ ὄχι ὡς ἓνα συνονθύλευμα γραμματικῶν καὶ συντακτικῶν κανόνων καὶ ἐξαιρέσεων ἰδιοτρόπων. Διότι ἡ γλῶσσα εἶναι πράγματι τοιοῦτος ὀργανισμὸς εἴτε ὁμιλεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἴτε γράφεται ὑπὸ τῶν συγγραφέων καὶ τῶν ποιητῶν.

Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν εἶναι τίποτε τὸ ψεύτικον καὶ τεχνητὸν δημιουργημα, ἀλλ' εἶναι αὕτη αὕτη ἡ ψυχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, αὕτη ὀλόκληρη ἡ ζωὴ του, ὅπως εἶναι καὶ τοῦ σημερινοῦ ἢ σύγχρονός του γλῶσσα. Ἄν αὐτὸ βάλωμεν ὡς βᾶσιν, θὰ πρέπη νὰ προσφέρωμεν τὴν γλῶσσαν ταύτην εἰς τοὺς μαθητὰς κατ' ἀνάλογον τροπὸν καὶ μακρὰ ἀπὸ τὸν σχολαστικόν, τυπικόν καὶ μηχανικόν κόσμον πού συνηθίζουν δυστυχῶς οἱ περισσότεροὶ φιλόλογοι. Πρέπει νὰ κάμωμεν τὸ παιδί νὰ ζῆσῃ αὕτην τὴν γλῶσσαν καὶ νὰ τὴν αἰσθανθῇ ὡς δημιουργημα ζωντανόν. Πρέπει νὰ τὸ κάμωμεν νὰ δῇ ὅλην τὴν ὀμορφίαν τῆς γλώσσης μὲ τέτοιο πνεῦμα καὶ ἔτσι νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀξίαν της πού εἶναι πέραν τόπου καὶ χρόνου. Νὰ δῇ μέσα εἰς αὐτὴν τὴν ἁρμονίαν πού κρύπτει ὁ ὅλος ἑλληνικὸς κόσμος, νὰ δῇ τὴν ὀρμὴν πρὸς δημιουργίαν, τὴν εὐκαμψίαν καὶ τὴν εὐλυγισίαν τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτηῖρος. Ἄντὶ ὅμως νὰ λέγωμεν λόγια, τὰ ὁποῖα, ἐνῶ ἤχουθ' ὠραῖα,μποροῦν νὰ εἶναι ἀόριστα καὶ κούφια, ἄς δοῦμεν σὲ μερικὰ παραδείγματα, τί μὲ τοῦτο ἐννοοῦμεν.

Πρῶτα πρέπει νὰ ὀρμηθῶμεν ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ὅτι ἡ προσφορὰ ὀλικοῦ, ὅσον δῆποτε ὠραίου καὶ ὠφελίμου καὶ ἂν τοῦτο εἶναι, χωρὶς ἐρμηνείαν συγχρόνως αὐτοῦ, εἶναι κόπος χαμένος καὶ προκαλεῖ ἀνίαν εἰς τὸν διδάσκοντα καὶ εἰς τὸν μαθητὴν. Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ θαυμάσῃ τὴν φύσιν μόνον μὲ τὸ νὰ τὴν βλέπῃ ἀπαθῶς, ἂν αὕτη δὲν τοῦ ἐρμηνεύσῃ ἢ ἂν δὲν τὴν ἐρμηνεύσῃ ὁ ἴδιος. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ διακρίνῃ τὴν δύναμιν τῶν φυσικῶν νόμων, ἂν αὐτοὶ δὲν ἐρμηνευθῶσι, καὶ νὰ τοὺς ἐκτιμήσῃ, ἂν δὲν κατανοηθῶσιν οὕτως ἐρμηνευόμενοι. Ἔτσι συμβαίνει μὲ ὅλα τὰ φυσικὰ προβλήματα, μὲ τὴν ζωὴν τῶν φυτῶν, τὴν ἀνάπτυξίν των, τὰ ἄνθη των, τὴν καρποφορίαν των καὶ ἐν γένει μὲ τὰ βιολογικὰ τῶν ζητήματα, ὅπως καὶ μὲ τὰ ἀνάλογα ζητήματα τῶν ζώων. Ἔτσι εἶναι καὶ μὲ κάθε γνῶσιν. Ἄλλως πῶς εἶναι ὅλα μηχανικὰ καὶ ψεύτικα καὶ τεχνητὰ ἔμπροστὰ εἰς τὰ μάτια μας. Κάτι ἀνάλογον συμβαίνει καὶ μὲ τὴν γλῶσσαν. Ἄν καὶ ὑπάρχουν τεράστιαι διαφοραὶ εἰς τὰ φυσικὰ ζητήματα πού ἀνέφερα ἐν σχεσει πρὸς τὰ γλωσσικά, ἐν τούτοις ὑπάρχει αὕτη ἡ ὀμοιότης

καί αὐτή ἡ ἀναλογία: Παντοῦ χρειάζεται ἐρμηνεία, ἔτσι καί εἰς τὴν γλῶσσαν χρειάζεται ἐρμηνεία τῶν γλωσσικῶν φαινομένων, διὰ νὰ γίνῃ αὐτὴ κανανοητή. Δὲν ἐννοῶ μὲ τοῦτο ὅτι θὰ μεταδώσωμεν εἰς τὸ παιδί καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν μικρὰν τοῦ ἡλικίαν ὄλας τὰς γλωσσικὰς μας γνώσεις—αὐτὸ θὰ ἦτο ἄλλος κίνδυνος φρικτότερος τοῦ πρώτου—, ἀλλὰ πρέπει σύμφωνα μὲ τὰς προσλαμβανούσας παραστάσεις πὸ αὐτὸ ἔχει νὰ τοῦ ἐρμηνεύσωμεν τὰ γλωσσικὰ φαινόμενα. Τότε θὰ καταλάβῃ πῶς ὅ,τι ἔχει ἐνώπιόν του ἔζησε πραγματικὰ καὶ μπορεῖ συνεπῶς νὰ ζῆ καὶ σήμερα ἀκόμη δι' αὐτὸ καὶ διὰ τὸν κόσμον.

Ἐπειδὴ δὲ τὴν γλῶσσαν αἰσθητοποιοῦμεν διὰ τῆς γραφῆς πρέπει πρῶτα νὰ ἐρμηνεύσωμεν, πῶς ἡ γραφὴ ἀντιστοιχεῖ ἢ δὲν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν προφορὰν τῆς γλώσσης, καὶ διὰ τί ἡ ὀρθὴ γραφὴ εἶναι ἀπαραίτητον στοιχείον τῆς. Τότε θὰ καταλάβῃ, πόσον σχετικὰ εἶναι προφορὰ καὶ ὀρθογραφία, ἔστω καὶ ἂν ἔγιναν ὡς πρὸς ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ ζητήματα αὐτὰ τὰ πράγματα πλέον ἱστορικὰ δι' ἡμᾶς. Ἄλλως πῶς δὲν θὰ πεισθῆ τὸ παιδί ὅτι ἔχει λόγον νὰ γράφῃ μὲ τὸςους τρόπους τὸν φθόγγον *ε* καὶ νὰ χρησιμοποιοῖ τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα. Ἡ διδασκαλία τῆς προσφῶδιας τῶν ἀρχαίων, τῆς προφορᾶς τῶν διφθόγγων, τοῦ μουσικοῦ τονισμοῦ κτλ. εἶναι ἀπαραίτητα στοιχεῖα ὡς βάσις. Ἄνευ τῆς διδασκαλίας ταύτης τὸ παιδί δὲν δύναται νὰ ἀντιληφθῆ, διατί μόνον εἰς μίαν μακρὰν συλλαβὴν μπορεῖ νὰ βάλῃ περισπωμένην καὶ ὄχι εἰς τὴν βραχεῖαν, διατί δὲν μπορεῖ νὰ τονίσῃ πέραν τῆς προπαραληγούσης, διατί νὰ ὑπάρχουν τρεῖς τόνοι καὶ νὰ φέρουν τὰ ὀνόματα *ὄξεϊα*, *βαρεῖα*, *περισπωμένη*, διατί νὰ ὑπάρχουν δύο πνεύματα κτλ. Δὲν φαντάζεσθε, πόσην ἱκανοποίησιν αἰσθάνεται καὶ ὁ μικρὸς μαθητὴς τῶν κατωτέρων τάξεων τοῦ Γυμνασίου, ὅταν τοῦ ἐξηγήσωμεν τὸν μελωδικὸν τόνον τῶν ἀρχαίων, ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν τόνων ἔχουν πραγματικὴν σημασίαν καὶ ὅτι δὲν εἶναι τυχαῖα, ὅταν τοῦ ποῦμεν ὅτι τὸ *κῆπος* εἶναι πράγματι *κέεπος* (ύύύ) καὶ ὅτι τονίζεται μὲ δύο τόνους καὶ ὅτι οἱ δύο αὐτοὶ τόνοι, σπασμένοι, ὅπως εἶναι, ἀποτελοῦν τὸν *περισπώμενον* τόνον, καὶ ὅτι ἀνάλογα πρὸς αὐτὸν ἀνέβαινε καὶ κατέβαινε ἡ φωνή. Τούναντίον πρέπει νὰ ἐξηγηθῆ, πῶς εἶναι ἀδύνατον νὰ προφερθῆ ἡ λέξις *κῆπων* (— —) μὲ περισπωμένην (ύύύ), ὅπως δὲν τονίζεται λέξις πέραν τῆς προπαραληγούσης καὶ καταβιάζει τὸν τόνον ἢ οὕτω τονιζομένη παροξύτονος λέξις εἰς τὴν γενικὴν διὰ τὴν μακρὰν λήγουσαν ἐμποδίζουσαν τὴν προφορὰν ἀναλόγως. Λέγομεν οὕτω *τράπεξα* (ύύ), ἀλλὰ *τραπέξης*, *τραπέξιον* (ύύύ) καὶ ὄχι *εράπεξιον* (ύύύ), νοουμένου ὅτι πάντα μὴ τονιζομένη συλλαβὴ ἔχει τὴν πραγματικὴν βαρεῖαν. Καὶ ὅπου φαίνεται ὅτι περισσότεραι συλλαβαὶ κείνται ἀλλεπαλλήλως χωρὶς τόνον, εἰς τὴν πραγματικότητα ἔχουν καὶ δὲν σημειοῦται. Διότι μία λέξις ἔχει περισσοτέρους τόνους πράγματι εἰς τὴν προφορὰν, σημειοῦται δὲ μόνον ὅταν μία συλλαβὴ ἔχει ἰσχυρότερον τῶν ἄλλων τόνον.

Πάνω εἰς τὴν ἰδίαν βάσιν θὰ ἐξηγηθῆ ἡ ἔγκλισις τοῦ τόνου, ἡ

ὅποια διὰ τὰ παιδιὰ εἶναι ἰδιότροπον μυστήριον καὶ κανόνες ἀκατανόητοι καὶ δυσμνημόνευτοι. Πρὸ παντός το παιδί πρέπει νὰ καταλάβῃ τὸν μελωδικὸν τονισμόν τῶν ἀρχαίων ἐναντι τοῦ σημερινοῦ ἐντατικοῦ καὶ ὅτι εἰς τὴν πραγματικότητα σήμερον ἔχομεν ἕνα μόνον τόνον, τὴν ὄξειαν. Σύμφωνα πρὸς τὰ προηγούμενα κατανοεῖται ὅτι μόνον *ἄνθρωπός τις* (ὕϋϋϋ), *κῆπός τις* (ὕϋϋ) κτλ. δύναται νὰ εἶναι, ἀφοῦ ἡ λέξις *τις* ἔχει τόσον ἀδύνατον τόνον, ὥστε δὲν δύναται προηγουμένης ἄλλης, νὰ τὸν διατηρήσῃ. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν λέγεται *λόγός τις* (ὕϋ), διότι τοῦτο εἶναι ἀδύνατον νὰ προφερθῇ, ἐνῶ λέγεται *λόγοι τινές* (ὕ - ὕ). Ἐννοεῖται ὅτι τὸ ζήτημα τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐγκλιτικῶν μὲ τὰς ἀλλεπαλλήλους ὄξειας πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ, διότι πρόκειται περὶ διαφόρων λέξεων καὶ οὐχὶ μιᾶς. Ἔτσι νομίζω ὅτι λύεται τὸ μυστήριον τοῦ τονισμοῦ καὶ τῆς προφορᾶς καὶ γίνεται περισσότερο συνειδητόν. Ἄμα δὲ τὸ παιδί καταλάβῃ τὴν προσῶδιαν καὶ τὴν προφοραν, θὰ μπορῇ καὶ ἄλλα ζητήματα τῆς ὀρθογραφίας νὰ λύσῃ. Θὰ διακρίνῃ τότε, διατί γράφομεν *ζωηρότερον, ἀτακτότερον*, ἐνῶ *λερώτερον*, καὶ ποίαν σημασίαν ἔχει δια τὴν γραφὴν τῆς καταλήξεως τῶν παραθετικῶν ἢ προηγουμένη φύσει ἢ θέσει μακρὰ συλλαβή, ὅτι δηλ. ἡ μακρὰ προφορά τῆς συλλαβῆς ποῦ προηγεῖται ἐπέβαλλε νὰ συντομευθῇ ἢ ἐπομένη συλλαβή, διὰ νὰ ἐπέλθῃ ἰσορροπία καὶ ὅτι τοῦτο ἔγινε μὲ τὸν φυσικώτερον τρόπον καὶ ἐντελῶς ἀνεπαισθήτως, διότι ἔτσι ἦτο ἀνάγκη νὰ γίνῃ, ἐν ᾧ, ὅταν προηγεῖτο βραχεῖα συλλαβή, ἢ ἰσορροπία ἀπῆτει τὴν ἐπομένην μακρὰν συλλαβήν. Ἔτσι θὰ καταλάβῃ τὸ παιδί καὶ τὴν ὀρθογραφίαν τῶν εἰς —ω(ο)σύνη, τὴν λεγομένην ἀναπληρωματικὴν ἕκτασιν *γέρονσι — γέρουσι*, τὴν λεγομένην ἀντιμεταχώρησιν *βασιλῆ-ος — βασιλέ-ως, ἦώς — ἔως* κτλ. Ἀγύλογα πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ὑπαρξίς δύο πνευμάτων, ἢ διαφορά τῶν καὶ τὰ σύμβολά τῶν. Πρέπει νὰ γίνῃ καλῶς ἀντιληπτὸν ὅτι τὸ πνεῦμα ἦτο πραγματικὴ πνοή, *δασεια* ἢ *ψιλῆ* πνοή, καὶ ὅτι τὸ Η ἦτο ἀρχικῶς τὸ δασύ πνεῦμα, τὸ ὅποῖον διετηρήθη εἰς τὴν συγγενῇ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν γλώσσαν, τὴν λατινικὴν, καὶ εἰς τὰς λατινογενεῖς γλώσσας. Πρέπει δηλ. μὲ ἄλλα λόγια νὰ γίνῃται χρῆσις τῆς γλωσσολογικῆς ἐπιστήμης ἐν μέρει πρὸς ἐρμηνεῖαν τῶν γλωσσικῶν φαινομένων, πάντως ἀναλόγως πρὸς τὰς προσλαμβανούσας παραστάσεις τῶν μαθητῶν, ὥστε νὰ προάγεται τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν καὶ ἡ ἀγάπη τῶν διὰ τὴν γλώσσαν ὡς πρὸς ἕνα ζῶντα ὄργανισμὸν.

Αὐταὶ αἱ ἀρχαὶ θὰ μπορούσαν πολὺ ἐπιμελῶς νὰ ἐφαρμοσθοῦν καὶ εἰς ἄλλα ζητήματα σχετιζόμενα πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν ὅχι μόνον τῆς ἀρχαίας, ἀλλὰ καὶ τῆς νέας ἑλληνικῆς. Εἶναι γνωστόν, πῶς μὲ τὸν καιρὸν μετεβλήθη ἡ ἑλληνικὴ προφορά καὶ πῶς ἐχάσαμεν τὴν διάκρισιν μεταξύ τῶν μακρῶν καὶ τῶν βραχέων, καὶ τὴν προφορὰν τῶν διφθόγγων. Αὐτὸ γεννᾷ τεραστίας δυσκολίας, ἐφ' ὅσον διὰ λόγους ποῦ δὲν θὰ ἐξετάσω ἐδῶ ἀκολουθοῦμεν τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν. Καὶ ἐδῶ θὰ μᾶς ἔλθῃ ἐπίκουρος ἡ γλωσσολογία ἀντὶ τῆς ἀπὸ μνή-

μης ἐκμαθήσεως. Μὲ αὐτὴν θὰ καταλάβωμεν, διατί π.χ. γράφομεν τὸν παρατατικὸν *εργαζόμεν, ελπόμεν* κτλ. μὲ *ει* καὶ ὄχι μὲ *η*, ἂν δηλ. γίνῃ κατανοητὸν ὅτι τὸ *ει* αὐτὸ προέκυψεν ἀπὸ συναίρεσιν τῆς συλλαβικῆς αὐξήσεως *ε* μὲ τὸ ἐπόμενον φωνῆεν διὰ τὴν μεσολάβησιν τοῦ *φ* ἢ τοῦ *σ* κτλ. Αὐτὴ θὰ μᾶς διδάξῃ, διατί τὸ *α* ἐκτείνεται εἰς εἰς *η* καὶ οὐχί εἰς *ει* ἢ *υ*, τιδήποτε ἄλλο, καὶ διατί ἐπομένως θὰ γράφωμεν *αἰτώ - ἤϊουν* καὶ ἄλλα ἀνάλογα. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἔπειτα ὀρμώμενοι θὰ ἀντιληφθῶμεν ὅτι *εἶδον* γραφεται μὲ *ει*, ἐνῶ *ἴδω* μὲ *ι*, διότι τὸ *ε* εἶναι πρόθεσις πού μᾶς φανερώνει τὸ παρελθὸν εἰς τὴν ὀριστικὴν καὶ δὲν μὲς το φανερώνουν αἱ ἄλλαι ἐγκλίσεις, δι' αὐτὸ τίθεται ἡ αὐξησις αὕτη εἰς τὴν ὀριστικὴν καὶ μόνον. Τότε δὲ θὰ ἐξηγήσωμεν καὶ διατί ἐχάθη αὕτη πάλιν εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἀπὸ τὴν νεὰν ἑλληνικὴν, ἐνῶ ἄλλοῦ διετηρήθη. Ἐπιθυμῶ ὅμως μιαν σύστασιν σχετικῶς νὰ κάμω εἰς ὄσους θὰ πειθοῦν ὅτι ἔτσι πρέπει νὰ διδῶμεν τὴν ἀρχαίαν γραμματικὴν, δηλ. μὲ τὴν βοήθειαν τῆς γλωσσολογίας. Κανεῖς πρωτόπειρος καθηγητὴς δὲν μπορεῖ αὕτην τὴν μεθοδὸν νὰ ἀκκοιθήσῃ, χωρὶς τὴν καθοδήγησιν τοῦ ἐμπειροτέρου, διότι κινδυνεύει νὰ περιπέσῃ εἰς τὸ ἄλλο ἀντίθετον, νὰ χύσῃ εἰς τὸν νοῦν τῶν μαθητῶν τοῦ ὅλος τὰς γλωσσολογικὰς του γνώσεις καὶ ἔτσι θὰ ἐπιφέρῃ ἀκόμη μεγαλυτέραν σύγχυσιν εἰς αὐτοὺς παρὰ ἂν ἐδίδασκε μὲ τὸν παιροποραδοτὸν τρόπον τῆς τυπικῆς καὶ μηχανικῆς ἐκμαθήσεως τῆς γραμματικῆς, χωρὶς τὴν ἐρμηνείαν τῶν γλωσσικῶν φαινομένων.

Αἱ γλωσσολογικαὶ αὐτὰ γνώσεις πού ἀνέφερα προηγουμένως δὲν εἶναι μόνον χρήσιμα διὰ τὴν ὀρθογραφίαν τῶν λέξεων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἔτυμολογίαν αὐτῶν πού εἶναι ἄλλο σπουδαιότατον κεφάλαιον τῆς διδασκαλίας τῆς γραμματικῆς. Εἰς ταύτην διδεται πολὺ ὀλίγη σημασία ἢ περιερίζεται καὶ αὕτη πάλιν εἰς τὴν τυπικὴν διδασκαλίαν ὠραίων καταλήξεων καὶ τῶν σημασιῶν τῶν. Ἄλλ' ἡ ἔτυμολογία δὲν εἶναι τὸ ὅλον καὶ μόνον οὔτε, ὅπως εἰς τὰς γραμματικὰς καθορίζεται, τὸ κεφάλαιον πού ἀσχολεῖται μὲ τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν σύνθεσιν τῶν λέξεων. Ἐτυμολογία εἶναι ἡ γνώσις τοῦ ἐτέρου, τῆς ὀλητέως δηλ. ρίζης τῆς λέξεως. Ἐκ τῆς γνώσεως δὲ ταύτης δημιουργεῖται πρῶτον ἀκριβὴ ἀντίληψιν τῆς ἐννοίας τῆς λέξεως, εἰσαίμεν εἰς τὸ βάθος αὐτῆς, συσχετίζομεν πρὸς πάσας τὰς συγγενεῖς ρίζας καὶ λέξεις, γνωρίζομεν ἔπειτα τὴν ὀρθογραφίαν πάντων τούτων καὶ τὸν λόγον τῆς τριαύτης γραφῆς, ὅπως καὶ τὴν σημασίαν ὅλων αὐτῶν τῶν συγγενῶν. Ἡ διδασκαλία τῆς ἔτυμολογίας τῶν λέξεων εἶναι πού μᾶς εἰσάγει κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν φύσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, εἰς τὸν χαρακτήρα τῆς, εἰς τὸ εὐκαμπτον καὶ εὐλύγιτόν τῆς καὶ εἰς τὴν ἐν γένει ὠραιότητά της. Ἡ ἔτυμολογία μᾶς βοηθεῖ νὰ κατανοήσωμεν ὅλους τοὺς ὄρους πού χρησιμοποιοῦμεν καὶ πού μᾶς φαίνονται συνήθως ἀκατανόητοι, αὕτη μᾶς δίδασκει τὴν πρῶτην καὶ ἀρχικὴν σημασίαν τῶν λέξεων καὶ ἔπειτα, πῶς ἀπὸ αὐτὴν δημιουργεῖται ἡ κυρία σημασία, ἡ ἐπικρατοῦ-

σα δηλ. καὶ ἐρχόμενη εἰς τὸν νοῦν, μόλις ἀκούσωμεν τὴν λέξιν. Ἀυτὴ μᾶς διδάσκει ἔπειτα, πῶς μετέπεσαν αἱ σημασίαι τῶν λέξεων, πῶς ἐπηλθεν ἐπέκτασις καὶ κατάχρησις αὐτῶν, πῶς ἐδημιουργήθησαν αἱ μεταφορικαὶ χρήσεις, πῶς ἐδημιουργήθησαν οἱ λεκτικοὶ τρόποι, αἱ εἰκόνες κτλ. Εἶναι αὐτὴ πού μᾶς διδάσκει τὸν κατ' ἐξοχὴν πλοῦτον τῆς γλώσσης, μᾶς δείχνει τὰς ξενικὰς ἐπιδράσεις καὶ τί εἶναι γνησίως ἑλληνικόν, καὶ πῶς αὐτὸ ἔπειτα ἤσκησε μετὰ τὴν σειρὰν τοῦ τὴν ἐπίδρασιν εἰς τοὺς ἄλλους λαοὺς πού ἤντησαν κατ' ἐξοχὴν ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν κόσμον ὄχι μόνον τὸ πνεῦμα τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐν γένει τὸν χαρακτήρα τῆς γλώσσης τοῦ καὶ αὐτὰς τὰς λέξεις τοῦ. Μᾶς διδάσκει ἐπίσης, πῶς γίνεται χρῆσις εἰς μέγαν βαθμὸν τοῦ γλωσσικοῦ νόμου τῶν ἀναλογικῶν σχηματισμῶν πού ἀποτελοῦν ἐπίσης τεραστίαν πηγὴν καὶ μέσον πλουτισμοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Αὐτὴ τέλος μᾶς διδάσκει, πῶς καὶ ἡμεῖς μπορούμεν νὰ πλουτίζωμεν τὴν γλῶσσαν μὲ ὅλα τὰ ἀνάλογα μέσα πού ἐχρησιμοποιοῦνται εἰς τὸ παρελθόν.

Ὑπὸ τοιοῦτον πνεῦμα ὅταν δοῦμεν τὴν σημασίαν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἐτυμολογίας, θὰ ἀντιληφθῶμεν, πῶς εἶναι ἀνάγκη τὸ παιδί πολὺ ἐνωρίς νὰ κάμνῃ ὀρθὴν χρῆσιν αὐτῆς. Θὰ ἐξηγήσῃ πρῶτα ἄπειρα ζητήματα πού τοῦ φαίνονται μυστηριώδη. Ἐνῶ π.χ. δὲν καταλαβαίνει, διατί τοῦ ῥήματος *πάσχω* ὁ ἀόριστος κάμνῃ *ἔπαθον* καὶ ὁ παρακείμενος *πέπονθα*, θὰ ἐννοήσῃ ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι τὸ ἴδιον πρᾶγμα, ἂν μάθῃ ὅτι αἱ λέξεις *πένθος* καὶ *πάθος* εἶναι αἱ αὐταί, ὅπως *densus* καὶ *dasys* ἐπίσης. Θὰ ἀντιληφθῇ τὰς συγκεκριμένας ἐννοίας ἀκριβέστερον καὶ βαθύτερον, πῶς π.χ. ἡ ἐννοία *ἀπότομος* εἶναι συνυφασμένη μετὰ τὸ *τέμνω* = κόπτω, καὶ πῶς ἡ λέξις αὐτὴ σημαίνει κατὰ τὸ κοφτὸ (βουνοῦ κυριολεκτικῶς, ἀνθρώπου μεταφορικῶς). Θὰ ἀντιληφθῇ, πῶς *προσιότης* εἶναι ἐκεῖνος πού στέκεται μπροστὰ, ἐπομένως ὁ ὑπερασπιστής, *κατακορηνίζομαι* ὅτι σημαίνει πάω κάτω στὸν κρημνόν, *ποικιλότροπος* ὅτι εἶναι ἐκεῖνος πού ἔχει ποικίλους τρόπους, *τρόπος* δὲ ὅτι ἐγκρύπτει τὴν ἐννοίαν τοῦ τρέπομαι κτλ. Ἔτσι φαίνονται τὰ πάντα ἐνώπιον μας ὡς ζωντανά, μετὰ κίνησιν καὶ ψυχὴν. Καὶ ἀκόμη περαιτέρω θὰ ἀντιληφθῇ βαθύτερα τὴν σημασίαν τῶν προθέσεων πού ἦσαν ἀρχικῶς καὶ μένουν εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἐπιρρήματα καὶ πού παίζουν τόσον εὐεργετικὸν ρόλον εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ θὰ κατορθῶνῃ κάθε λέξιν νὰ ἀνάγῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν τῆς ἐννοίαν, διὰ νὰ νοιώσῃ ὅλην τὴν τὴν δύναμιν. Ἔτσι θὰ ἀντιληφθῇ πῶς ἡ κάθε λέξις συνδέεται στερεὰ μετὰ τὴν σημασίαν πού ἔχει καὶ θὰ ἐκτιμῆσῃ τὴν χρῆσιν τῆς καὶ θὰ μάθῃ νὰ ἀκριβολογῇ καὶ νὰ μεταχειρίζεται τὰς λέξεις μετὰ πραγματικὸν περιεχόμενον. Διότι συχνὰ συμβαίνει οἱ μαθηταὶ καὶ οἱ μορφωμένοι ἀκόμη ἄνθρωποι νὰ μεταχειρίζονται λέξεις χωρὶς περιεχόμενον πολλακίς ἢ καὶ μετὰ περιεχόμενον τελείως νεφελῶδες ἢ ψευδὲς καὶ παρεξηγημένον.

Ἄλλὰ διὰ νὰ γίνουν ὄλα αὐτά, ὄσοι θὰ ἐπιχειρήσουν νὰ διδάξουν τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν πρέπει νὰ πιστεύουν εἰς τὴν μορφωτικὴν ἀξίαν αὐτῆς ὡς γλώσσης. Ἄλλὰ καὶ ἂν αὐτὸ πιστεύουν καὶ ἐφαρμόσουν ὄσα ἔως τώρα ἐλέχθησαν, θὰ δοῦν ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ἀκόμη ζητήματα ποῦ ἔχουν ἀκόμη μεγαλύτεραν σημασίαν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀντικρύσεως τοῦ λόγου. Συνήθως καὶ αὐτὰ ἀντικρύζομεν μὲ τὸ ἴδιον τυπικὸν καὶ μηχανικὸν πνεῦμα, μὲ ἐκμάθησιν κανόνων καὶ ὄρων καὶ δὲν βλέπομεν ὅτι μέσα εἰς τὴν σύνταξιν π.χ. κρύπτεται ὄλη ἡ λογικὴ καὶ ἡ ψυχολογία τοῦ ἀνθρώπου ποῦ ἐκφράζεται μὲ τὸν λόγον. Ἐάν μόνον τοὺς ὄρους τοῦ συντακτικοῦ, τοὺς ὁποίους χρησιμοποιοῦμεν, δοῦμεν μὲ τὸ ἀνωτέρω χαραχθὲν πνεῦμα τῆς ἐτυμολογίας, θὰ καταλάβωμεν ὅτι ὄλοι αὐτοὶ ἔχουν διὰ τὸν σκοπὸν μας ἰδιαιτερον νόημα. Τότε θὰ μποροῦμεν νὰ ἐξηγήσωμεν καὶ νὰ ἐννοήσωμεν, τί σημαίνει *ὑπο-κείμενον*, *ἀντι-κείμενον* καὶ *ηγχορούμενον*, *ἐπι-θετικὸς* προσδιορισμὸς, *παρά-θεσις*, *ὑπό-ταξις* τῶν προτάσεων, λόγος *ὑπο θετικὸς* κτλ. Τότε θὰ δοῦμεν ὅτι ἡ χρῆσις ὄλων αὐτῶν καὶ τῶν ὁμοίων τῶν ἔρχεται ὡς μία λογικὴ καὶ φυσικὴ συνέπεια εἰς τὸν λόγον, θὰ δοῦμεν ὅτι καὶ ὄλος ἐκεῖνος ὁ πολύπλοκος κυκεὼν περὶ συμφωνίας τῶν ὄρων τῆς προτάσεως πρὸς ἀλλήλους καὶ τῶν μετοχῶν εἶναι κάτι τὸ πολὺ λογικόν, ὅπως ἐπίσης ἐξ ἴσου λογικὴ εἶναι ἡ σύνταξις τῶν ρημάτων μὲ τὰς διαφόρους πτώσεις καὶ κάποτε μὲ διπλᾶς ἀκόμη, ὅπως καὶ ἡ ἀκολουθία τῶν χρόνων καὶ ἐν γένει ἡ σύνταξις τῶν ἐξηρημένων προτάσεων, χρονικῶν, ὑποθετικῶν κτλ.

Ἐπὶ τῶν πάντων ὄρισμένα βασικὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα πρέπει ἀρχικῶς τὸ παιδί νὰ μάθῃ, διὰ νὰ ἀντιληφθῇ, τί γίνεται μὲ τὴν σύνταξιν. Πρέπει π.χ. νὰ γνωρίσῃ καλὰ τὴν σημασίαν τῶν χρόνων καὶ τῶν ἐγκλίσεων κ. ἄ. Τότε θὰ δῆ, διατὶ ἡ ὄριστικὴ τοῦ ἐνεστώτος δὲν μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς ὑποθετικὸν λόγον τοῦ ἀπραγματοποιήτου ἢ τῆς ἀπλῆς σκέψεως τοῦ λέγοντος. Ἐς πᾶρων ὡς παράδειγμα τὸ τελευταῖον, ὅτε θὰ δοῦμεν ὅτι ἡ χρῆσις τῆς εὐκτικῆς εἰς τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς σημασίας ποῦ ἔχει ἡ εὐκτικὴ, δηλ. τοῦ ὑποκειμενικοῦ καὶ τοῦ ὄριστου. Καὶ ὄταν αὐτὸ καταλάβωμεν, θὰ δοῦμεν ὅτι ἡ ἀπόδοσις τοιαύτης ὑποθέσεως μόνον ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ δυνατοῦ, τοῦ πιθανοῦ μπορεῖ νὰ ἐκφέρεται καὶ δι' αὐτὸ ἔχομεν τὸν κλάσικόν τύπον «*εἰ ἀναγκαῖον εἶη ἀδικεῖν ἢ ἀδικεῖσθαι, ἐλοίμην ἂν ἀδικεῖσθαι*». Ἐν πᾶρων τὸ δ' εἶδος τοῦ ἀπραγματοποιήτου, θὰ δοῦμεν ὅτι εἰς μίαν ὑπόθεσιν ψευδῆ ποῦ μόνον μὲ ὄριστικὴν τοῦ παρελθόντος θὰ μποροῦσε νὰ ἐκφέρεται, τὸ ἀποτέλεσμα μόνον ἀδύνατον θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι, καὶ αὐτὸ θὰ ἐκφέρεται ἐπίσης μὲ τὸ ἂν καὶ τὸ παρελθόν. Ὅμοιως καὶ εἰς τὸ β' εἶδος ποῦ σημαίνει τὸ προσδοκώμενον ἐκφερόμενον διὰ τῆς ὑποτακτικῆς, τὸ ἀποτέλεσμα ἐπίσης, ὡς προσδοκώμενον, μὲ ὄριστικὴν μέλλοντος πρέπει νὰ ἐκφέρεται. Καὶ εἰς τὸ α' εἶδος ποῦ σημαίνει ἀπλήν ὑπόθεσιν, ἡ ἀπόδοσις δύναται ἀναλόγως νὰ εἶναι ὁιαδήποτε ἐγκλι-

σις, διότι μία τοιαύτη υπόθεσις όταν γίνη, δύναται οίονδήποτε ἀποτέλεσμα νὰ εἶναι πλὴν τοῦ ἀπραγματοποιήτου. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ ποικιλία τοῦ εἴδους τούτου. Εἰς πάντα ταῦτα λοιπὸν ὑπάρχει ἡ λογικὴ ἀναμφισβητήτως.

Εἰς τὴν αὐτὴν λογικὴν θὰ ἀποδώσωμεν ἐπίσης τὴν χρῆσιν τῆς ὀνομαστικῆς ἢ τῆς αἰτιατικῆς ὡς ὑποκειμένου τοῦ ἀπαρεμφάτου ἐπὶ ταῦτοπροσωπίας ἢ ἑτεροπροσωπίας, ἔστω καὶ ἂν ἡ ἀρχικὴ τῶν προέλευσις εἶναι διαφορετικὴ, τὴν αὐτὴν λογικὴν θὰ εὕρωμεν εἰς τὴν σύνταξιν τῶν ρημάτων μὲ τὰς ἀναλόγους πτώσεις κτλ. "Ἐτσι εὐρίσκωμεν τὴν σύνταξιν ἑνὸς ρήματος μὲ αἰτιατικὴν διάφορον τῆς συντάξεως τοῦ αὐτοῦ ῥήματος μὲ γενικὴν, διότι ἡ μὲν αἰτιατικὴ σημαίνει ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου καταλαμβάνει ὀλόκληρον τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀντικειμένου, ἡ δὲ γενικὴ σημαίνει ὅτι καταλαμβάνει μέρος μόνον αὐτοῦ. Καὶ ἄλλα πολλὰ ἀνάλογα. Ἡ χρῆσις τῆς γενικῆς, τῆς ὀνομαστικῆς καὶ τῆς αἰτιατικῆς ἀπολύτου ἀνάγεται εἰς τὴν αὐτὴν δύναμιν τῆς συντάξεως τοῦ λόγου, μὲ τὴν ἀνάλογον σημασίαν. Εἰς τὴν περίπτωσιν τούτων παρεισάγεται παρὰ τὴν λογικὴν τῆς συντάξεως καὶ ἡ ψυχολογία, περὶ τῆς ὁποίας θὰ γίνη λόγος ἀμέσως κατωτέρω. Δὲν προτίθεμαι νὰ ἀναλύσω πᾶσαν περίπτωσιν ὁμοίαν ἢ ἀνάλογον, ἐκεῖνο μόνον ἐπιθυμῶ νὰ τονίσω, ὅτι ἀνέφερα μερικὰ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα πρὸς διαφώτισιν τῆς ἀπόψεως περὶ τῆς ἀνάγκης ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὴν τυπικὴν ἐκμάθησιν τῆς γραμματικῆς καὶ τοῦ συντακτικοῦ καὶ τὴν ὑποκατάστασιν ταύτης διὰ τῆς ἐρμηνείας τῶν γλωσσικῶν ζητημάτων, ὅσον ἐπιτρέπει ἡ μαθητικὴ ἀντίληψις.

Εἶπα τὰ πλεῖστα, ἀλλὰ δὲν εἶπα ὅλα. Διότι ὑπάρχουν, ὅπως ἀνέφερα, παραλλήλως καὶ ἄλλα φαινόμενα τῆς συντάξεως, τὰ ὁποῖα εἶναι ζητήματα ψυχολογίας καὶ ὄχι λογικῆς. Ἡ γλῶσσα, ἐτόνισα ἐπανειλημμένως, εἶναι ἕνας ζῶν ὀργανισμὸς, καὶ ὁ ζῶν ὀργανισμὸς ἔχει ψυχὴν, ἡ δὲ ψυχὴ δὲν εἶναι μόνον νοῦς. Αἱ ἄλλαι λειτουργίαι τῆς ψυχῆς, τὸ συναίσθημα πρὸ παντός, ἔχουν πολὺ μεγάλην σημασίαν διὰ πᾶσαν γλῶσσαν, κατ' ἐξοχὴν δὲ διὰ τὴν ἑλληνικὴν, τὴν ὁποίαν ὀμιλεῖ λαὸς κυρίως ψυχολογικοῦ χαρακτήρος. "Ἄν εἰς τὴν σύνταξιν τὴν ἀπορρέουσιν ἐκ τῆς λογικῆς διακρίνωμεν τὴν σκέψιν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ἐν γένει τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου λαοῦ, εἰς φαινόμενα ὀφειλόμενα εἰς τὴν ψυχολογίαν τοῦ "Ἑλληνος ὀφειλονται ἄλλα φαινόμενα τῆς συντάξεως τοῦ λόγου του. Ἀναλογίαν δὲν θὰ συναντήσωμεν εἰς τὰ ζητήματα ταῦτα πρὸς τοὺς Ῥωμαίους τοὺς διακρινομένους διὰ τὸ αὐστηρὸν τοῦ χαρακτήρος τῶν καὶ τὴν σιδηρᾶν τῶν πειθαρχίαν. Εἶναι γνωστὴ π.χ. ἡ *consecutio temporum* ἐκείνων καὶ οἱ κανόνες τῆς ἀκολουθίας τῶν χρόνων τῶν Ἑλλήνων. Πόσας φορές δὲν λέγει ὁ διδάσκων εἰς τοὺς μαθητάς του: εἰς τὴν εἰδικὴν αὐτὴν πρότασιν *ἔπρεπε* νὰ τεθῆ εὐκτική, διότι ἐξαρχαῖται ἀπὸ ἱστορικὸν χρόνον, ἐν ᾧ εἰς τὴν πραγματικότητά θὰ ἔπρεπε νὰ τοὺς ἔλεγε: *τυπικῶς ἐπεριμένεμεν* νὰ τεθῆ εὐκτική, ἀλλ' ἡ ἔκφρα-

σις τῆς ψυχῆς ἀπήτησε τὴν ὀριστικὴν διὰ τὴν σημασίαν ποῦ περιέχει ἢ ἐγκλίσις αὐτῆ;

Πόσον κλασσικὸν παράδειγμα τῆς τοιαύτης συντάξεως εἶναι τὸ «οὔτοι ἔλεγον ὅτι Κύρος μὲν *τέθνημεν*, Ἄραιοι δὲ πεφευγῶς ἐν τῷ σταθμῷ *εἶη*», τὸ ὁποῖον παραθέτουσι συχνότατα τὰ διδακτικὰ ἐγχειρίδια, χωρὶς νὰ τὸ ἐρμηνεύσιν! Εἰς τὸ Συντακτικὸν π.χ. τοῦ Ἐ. Παντελάκι ἀναγινώσκειται ἡ ἐξῆς παράγραφος προκειμένου περὶ τῶν εἰδικῶν προτάσεων: «ὅταν τὸ ῥῆμα τῆς κυρίας προτάσεως εἶναι χρόνου ἱστορικοῦ, (ἐκφέρονται) συνήθως μὲν δι' εὐκτικῆς τοῦ πлагίου λόγου, ἐνίοτε δὲ διὰ τῶν ἐγκλίσεων τῶν ἀνεξαρτήτων προτάσεων τῆς κρίσεως ἢ *διὰ τοιαύτης τινὸς ἐγκλίσεως καὶ εὐκτικῆς τοῦ πлагίου λόγου δμοῦ*» (ἢ ὑπογράμμισις ὑπ' ἐμοῦ), καὶ ὁ μαθητὴς θὰ μανθάνῃ μηχανικὰ καὶ θὰ ἀποδίδῃ ἀπὸ μνήμης τὸν συντακτικὸν αὐτὸν κανόνα, χωρὶς νὰ καταλαβαίῃ τίποτε ἀπὸ ὅ,τι λέγει, ἢ ἂν ἔχῃ ὀλίγην ἀντιληπτικὴν ἰκανότητα, θὰ διερωτᾶται «διατί αὐταὶ αἱ ἐξαιρέσεις τῶν κανόνων;». Τούναντιον θὰ ἔπρεπε νὰ ὀδηγηθῆ εἰς τὸ νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν διάφορον σημασίαν ποῦ ἔχει ἢ μιὰ περίπτωση ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ νὰ δῆ πῶς ἢ γλῶσσα εἶναι ὡσάν ἄνθρωπος ποῦ ζῆ, ποῦ αἰσθάνεται καὶ ποῦ σκέπεται. Εἰς τὴν ἄλλην σελίδα τοῦ ἰδίου διδακτικοῦ ἐγχειριδίου ἀναγράφεται: «μετὰ τὰ ῥήματα τὰ ψυχικοῦ πάθους σημαντικὰ αἱ αἰτιολογικαὶ προτάσεις ἐκφέρονται καὶ διὰ τοῦ *εἶ*». Καὶ ἔτσι ἐφωτίσθημεν! Ἄλλὰ καὶ πάλιν προβάλλει τὸ ἐρώτημα «*διατί*;». Διατί εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀρχαίου Ἄθηναιου ἔρχεται αὐτὴ ἢ σύνταξις, ὡστε ἐκεῖ ποῦ ἔπρεπε νὰ περιμένωμεν αἰτιολογίαν ξεφυτρῶναι ὑπόθεσις προσλαμβάνουσα τὸν χαρακτήρα αἰτιολογίας; Καὶ αὕτη εἶναι μιὰ ἄλλη περίπτωση ποῦ ἔπρεπε νὰ δικαιολογηθῆ μὲ τὴν ψυχολογίαν τῆς γλώσσης. Ἐπίσης ὁμιλοῦμεν συχνὰ περὶ κατηγορηματικῆς μετοχῆς καὶ δὲν κάμνομεν διάκρισιν τῆς σημασίας ποῦ ἔχει, ὅταν αὕτη σημαίῃ κατάστασιν καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ῥήματα ποῦ σημαίνουν συναντῶ, εὕρισκω καὶ ἀνάλογα, ἢ ποῦ σημαίνει αἰτίαν, ὅταν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ῥήματα ψυχικοῦ πάθους σημαντικὰ ἢ εἶναι εἰδική, ὅταν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ῥήματα γνώσεως καὶ αἰσθήσεως ἢ ἀνάλογα. Διότι ἡ λέξις κατηγορηματικὴ εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν εἶναι ἀκαθοριστος καὶ πολὺ γενικὴ χωρὶς κανένα συγκεκριμένον περιεχόμενον. Λέγομεν ἄλλοτε ὅτι οἱ ἀρχαῖοι μεταχειρίζονται προσωπικὴν σύνταξιν ἐκεῖ ποῦ ἡμεῖς σήμερον μεταχειρίζομεθα ἀπρόσωπον: π. χ. «*δῆλός εἰμι τοῦτο ποιήσας*» ἀντὶ «εἶναι φανερόν πῶς ἔκαμα αὐτό» καὶ δὲν χωρίζομεν τὴν μεγάλην διαφορὰν ποῦ ὑπάρχει μετὰ τῶν δύο ἐκφράσεων καὶ δὲν ἐξηγοῦμεν, διατί ὁ ἀρχαῖος διδῆι μεγαλύτεραν σημασίαν εἰς τὸ πρόσωπον παρά εἰς τὴν πρᾶξιν. Ἐνα ἄλλο ἀκριβῶς χαρακτηριστικὸν οἰδαγμα τοῦ πῶς ὁ ἀρχαῖος ξεφεύγει ἀπὸ τοῦς τύπους καὶ παρουσιάζει ὅλην του τὴν ψυχὴν εἶναι τὸ σχῆμα *κατὰ τὸ νοούμενον*. Διδάσκειται ἐν τούτοις καὶ τοῦτο κατὰ τὸν ἴδιον τυπικὸν τρόπον. Ἐνῶ ἐκεῖ ἀκριβῶς βλέπομεν τὸ πῶς ἢ ψυχὴ ξεσχιζεῖ τοῦς τυπικοὺς κανόνας καὶ προβάλλει μὲ

δι,τι ἔχει μέσα της ὀλόκληρον, καὶ αὐτὸ ἕνας ἴσως σημερινὸς σχολαστικὸς γραμματικὸς θὰ ἐθεώρει πῶς ἦτο ἀσυνταξία.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος περὶ σχημάτων θὰ ἔπρεπε, πρὶν νὰ κλείσωμεν τὴν ἔκθεσιν τῶν ὀλίγων αὐτῶν σκέψεων καὶ παρατηρήσεων ποὺ ἀπορρέουν περισσότερον ἀπὸ προσωπικὴν ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων παρὰ ἀπὸ μελέτην καὶ παιδαγωγικὰς θεωρίας, νὰ ἀναφέρω καὶ μερικὰ ἄλλα παραδείγματα σχημάτων ποῦ φανερώνουν, πῶς ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα σπάζει τὰ δεσμὰ τῆς τυπικότητος καὶ παρουσιάζεται ὡς ζῶν ὄργανισμος καὶ πῶς πρέπει μὲ τὸ βλέμμα τοῦτο νὰ τὴν δοῦμεν. Ὅλα αὐτὰ τὰ σχήματα ἀναγράφονται εἰς τὰ συνήθη ἔγχειρίδια τῆς ἑλληνικῆς συντάξεως γυμνα, ξηρὰ καὶ τυπικά, ἐνῶ αὐτὰ ἔχουν μέσα των ὄλον ζῶν καὶ δύναμιν. Εἰς αὐτὰ θὰ δοῦμεν κατ' ἐξοχὴν τὸν χαρακτήρα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου μὲ ὄλην τὴν ζωτικότητα καὶ τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς του. Τὰ σχήματα ταῦτα δὲν εἶναι σκόπιμα, ὅπως συνήθως ἐοικνεύονται, ἢ λάθη συντάξεως ποῦ προέκυψαν ἀπὸ παραδρομὰς ἢ διὰ τὸ μακρὸν τῶν προτάσεων καὶ περιόδων ποῦ χρησιμοποιοῦνται, ὡς συνήθως ἐξηγοῦνται, (*) ἀλλ' εἶνε ἡ φυσικὴ ἔκφρασις ποῦ πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀνάλογον ψυχικὴν διάθεσιν τοῦ λέγοντος. Θὰ ἀναλύσω μόνον μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ.

Συχνὰ ὀμιλοῦμεν περὶ τοῦ ἀνακολούθου σχήματος καὶ αὐτὸ ἐξηγεῖται συνήθως ὡς προερχόμενον ἀπὸ τὰς μακρὰς περιόδους καὶ τὰ παρεμβαλλόμενα μεταξὺ μετοχῶν καὶ προτάσεων, ὅτι δηθὲν ὁ συγγραφεὺς ἄλλως πῶς ἤρχισε καὶ ἄλλως πῶς τελειώνει. Ὡσὰν νὰ μὴ εἶχε καιρὸν ἐπεξεργαζόμενος ἔπειτα τὸ ἔργον του νὰ διορθώσῃ τὰς τοιαύτας ἀνακολουθίας ποῦ προέκυψαν ἀπὸ τὴν σπουδὴν, μεθ' ἧς ἴσως ἔγραφε τὸ ἔργον του. Ἡ τοιαύτη ἐξήγησις εἶναι πολὺ τυπικὴ καὶ τίποτε τοιοῦτον δὲν συμβαίνει εἰς τὴν πραγματικότητα. Τὸ ἀνακόλουθον σχῆμα εἶναι ἡ φυσικὴ συνέπεια μιᾶς ἀνωμάλου καὶ τετραγμένης καταστάσεως ὀφειλομένης εἰς ποικίλους λόγους. Πάθη ψυχῆς, ὀργή, ἀγανάκτησις, πόνος κλπ. εἶναι συνήθως ποῦ τὸ προκαλοῦν, ἴδια εἰς τὴν ποίησιν. Ὅταν π.χ. ὁ Οἰδίπους βγαίη ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα εἰς τὸ δρᾶμα τοῦ Σοφοκλέους «Οἰδίπους Τύραννος» καὶ ἀκούῃ τὸν χορὸν νὰ ἐπικαλεῖται τοὺς θεοὺς εἰς σωτηρίαν καὶ βοήθειαν, αὐτὰ τὰ λόγια ἀπευθύνει πρὸς αὐτόν: «αἰτεῖς, ἅ δ' αἰτεῖς, τᾶμ' ἐὰν θέλῃς ἔπη/κλύων δεχέσθαι τῇ νόσφ' θ' ὑπηρετεῖν/, ἀλκὴν λάβοις ἂν κἀνακούφισιν κακῶν». Συνήθως τὸ ἀνακόλουθον τοῦτο σχῆμα ἐξηγεῖται ὡς αἰτιατικὴ τῆς ἀναφορᾶς. Δὲν νομίζω ὅτι τοιοῦτόν τι συμβαίνει, ἀλλ' εἶναι τοῦτο τὸ φυσικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ὄλης ψυχικῆς καταστάσεως τοῦ ἥρωος τῆς ὀφειλομένης εἰς τὸ μέγαλον πρόβλημα ποῦ ἀνικρῶζει, νὰ ἀνακαλύψῃ δηλ. τὸν φονέα τοῦ Λαῖου καὶ νὰ σώσῃ τὴν πόλιν. Ἄν δὲν ἐγένετο τὸ ἀνακόλουθον τοῦτο, θὰ ἐ-

(*) Προσφάτως ἀκόμη ὁ καθηγητὴς τῆς κλασσικῆς φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ' Ἀ. Χατζῆς ὡς σφάλματα ἐθεώρησε τὰς ἐκφράσεις ταύτας! Βλ. Ἀντιδικία τῶν Τόνων σελ. 447.

ζωγραφίζετο διαφορετικά ὁ ὅλος χαρακτήρ τοῦ ἥρωος. Τοῦτο εἶναι ἡ τελεία ἀντιστοιχία μεταξύ ἐσωτερικοῦ περιεχομένου καὶ ἐκφραστικῆς μορφῆς.

Μήπως ὅμως δὲν εἶναι ὁ αὐτὸς ψυχολογικὸς λόγος ποῦ δημιουργεῖ τὸ σχῆμα τῆς *προλήψεως*; "Ὅταν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ αὐτοῦ ἥρωος ὁ Λαῖος εἶναι ποῦ κυριαρχεῖ, δὲν μποροῦσε διαφορετικῶς νὰ τὸν κάμῃ ὁ ποιητὴς νὰ ἐκφράζεται εἰς τὸ κήρυγμά του πρὸς τοὺς Θηβαίους παρὰ ὅπως τὸν παρουσίασε μὲ τὴν ὠραίαν καὶ γεμάτην ἀπὸ πάθος ἔκφρασιν: «Ὅστις ποθ' ὑμῶν Λαῖον τὸν Λαβδάκου κάτοιδεν ἀνδρὸς ἐκ τίνος διώλετο, τοῦτον κελεύω πάντα σημαίνει ἔμοι». Καὶ ἔπειτα εἰς ἐπιμέτρον τὸ ὑπερβατὸν σχῆμα «ἀνδρὸς ἐκ τίνος» ποῦ προσπαροχεῖ, πόσῃν δύνάμει δίδει εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ φονέως ἀνδρὸς ποῦ ξεπειᾷ ἀμέσως εἰς τὴν γλώσσαν τοῦ τραγικοῦ ἥρωος ὡς τὸ πρῶτον καὶ κύριον νόημα! "Ἄς θέσωμεν αὐτὰ ὅλα εἰς τὴν λεγομένην φυσικὴν τῶν σειρᾶν «κελεύω τοῦτον ὑμῶν πάντα σημαίνει ἔμοι, ὅστις ποτέ κάτοιδεν Λαῖος ὁ Λαβδάκου διώλετο ἐκ τίνος ἀνδρὸς» "Ἄς διαβάσῃ καὶ τὰς δύο φράσεις οἰοσθήποτε καὶ ἄμοιρος τῆς ἀρχαίας γλώσσης καὶ μόνος του θὰ διαισθανθῇ τὴν δύνάμειν τοῦ τραγικοῦ πάθους ποῦ κρατεῖ τὴν ψυχὴν τοῦ τραγικοῦ ἥρωος καὶ ποῦ τοῦ δημιουργεῖ ἄθελά του τὰ δύο σχήματα ποῦ ἀνέφερα προηγουμένως, τὴν πρόληψιν καὶ τὸ ὑπερβατὸν. Ποία δύνάμεις ἐπίσης ψυχικὴ ὑπάρχει εἰς τὸ σχῆμα τοῦ συμφυρμοῦ, καθ' ὃ δύο προτάσεις συμφύρονται εἰς μίαν καὶ δίδονται οὕτω τὰ ἰσχυρότατα δείγματα τῆς ψυχολογικῆς δυνάμεως τῆς γλώσσης. Εἶναι ἀνάγκη μήπως νὰ ἐξηγησώμεν εἰς ποῖον ψυχολογικὸν λόγον ὀφείλεται τὸ *χιαστὸν σχῆμα*, τὸ *πρωθύστερον σχῆμα* καὶ ὅλη ἐν γένει ἡ φαινομένη σωρεία τῶν ἀνωμαλιῶν τῶν σχημάτων ὡς πρὸς τὴν θέσιν τῶν λέξεων καὶ τῶν προτάσεων; Δὲν εἶναι φανερόν ἀπὸ αὐτὰ ὅτι ἡ γλώσσα εἶναι ζωὴ καὶ ἡ δι' αὐτῆς ἔκφρασις ἔκφρασις πράγματι τῆς ψυχῆς;

"Ἐθιξα ὀλίγα μόνον βασικὰ ζητήματα ἀπλῶς, χωρὶς νὰ δώσω ὁδηγίαν περὶ μιᾶς εἰδικῆς διδακτικῆς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσης. Αὐτὸ εἶναι εὐρύτερον ζήτημα καὶ δὲν εἶναι τοῦ παρόντος. Ἡθέλησα μόνον νὰ δείξω, μὲ ποίαν βᾶσιν' ἴθ' ἀ μποροῦσεν ἓνας νὰ ἀναλύσῃ κάθε περίοδον ἀρχαίου κειμένου, πεζογράφου ἢ ποιητοῦ, διὰ νὰ δῇ τὸν χαρακτήρα τῆς σκέψεως, τοῦ αἰσθήματος καὶ ἐν γένει τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ συγγραφέως. Ἐπειδὴ δὲ ἀκριβῶς, ὅπως εἶπα καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν, ἡ γλώσσα γενικῶς εἶναι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ γλώσσα μὲ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς δυναμικότητας ποῦ ἐξέθεσα σὲ λίγα σημεία προηγουμένως εἶναι τεραστίως μορφωτικῆς σημασίας καὶ μὲ τέτοιον πνεῦμα θὰ πρέπη νὰ διδάσκειται καὶ νὰ ἀναλύεται εἰς τὰ σχολεῖα. Χρειάζεται δηλ. παντοῦ εἰς οἰαδήποτε γλωσσικὰ φαινόμενα νὰ γίνεται ἐρμηνεία. Μὲ αὐτὴν εἰσδύομεν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς γλώσσης βαθύτερα καὶ ἡ γλώσσα μᾶς γίνεται συνειδητὴ καὶ ἀποκτῶμεν τὸ γλωσσικὸν αἶσθημα ποῦ ἀπαιτεῖται, διὰ νὰ κατα-

νοήση ἕνας τὸν ψυχικὸν κόσμον πού ὑπάρχει μέσα εἰς αὐτὴν καὶ τὸν ὁποῖον αὐτὴ ἐξεικονίζει. Τότε θὰ παύσῃ ἡ γλῶσσα νὰ εἶναι διὰ τὸν μικρὸν μαθητὴν μόνον συσσωρεύσεις κανόνων καὶ ἐξαιρέσεων. Θὰ γνωρίσῃ τούναντίον οὗτος ὅτι ὅλαι αἱ ἐξαιρέσεις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐννοίας τῆς γλῶσσης ὡς ζῶντος ὀργανισμοῦ, τότε θὰ εἶναι δι' αὐτὸν ἡ ἀπασχόλησις μὲ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἡ πηγὴ τῆς δημιουργίας αὐτοῦ εἰς ἄνθρωπον σκεπτόμενον καὶ γεμᾶτον ἀπὸ ψυχικὸν κόσμον. Τότε θ' ἀντιληφθῇ, πόσον δίκαιον ἔχει ὁ Γκαίτε, ὅταν λέγῃ ὅτι μελετῶμεν τοὺς ἀρχαίους ὄχι διὰ νὰ τοὺς μιμούμεθα, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν δημιουργικότητα τὴν ὁποίαν εἶχον ἐκεῖνοι. Καὶ ὅταν ἡ δύναμις καὶ ἡ μορφωτικὴ ἀξία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλῶσσης ἐκτιμηθῇ, ὅπως πρέπει νὰ ἐκτιμηθῇ, θὰ μπορῇ εὐκόλα νὰ καταλάβῃ ἕνας τὴν ὁμορφίαν τῆς σημερινῆς γλῶσσης τῶν Ἑλλήνων πού εἶναι συνέχεια ἐκείνης, διότι ἔχει μέσα τὴν ἴδιαν δύναμιν, τὴν ἴδιαν φύσιν καὶ τὸν ἴδιον χαρακτήρα. Καὶ τὸ συμπέρασμα θὰ εἶναι, πῶς ὁ ἴδιος λαὸς ἐξακολουθεῖ μὲ τὸ ἴδιον πνεῦμα νὰ δημιουργῇ, ὅπως καὶ πρὶν. Καὶ ἀκόμα πιὸ πολὺ, πῶς τὰ δημιουργήματά του, οἰασδῆποτε ἐποχῆς, δὲν μεταφράζονται, διότι δὲν μεταφράζεται ἡ ψυχὴ του.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Ο ΘΡΗΝΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΙΟΥ

ΕΙΣ ΑΓΩΓΗ

Ὁ ἐλλόγιμος καθηγητὴς τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου καὶ συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ βίου τοῦ Δραγομάνου τῆς Κύπρου Χ' Γιωργάκη Κορνεσίου (1779—1809 μ.Χ.) ἐπὶ Τουρκοκρατίας, κύριος Κ. Μυριανθόπουλος ἀφοῦ συνέγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ Δραγομάνου Χ' Γιωργάκη καὶ ἀνέλυσε τὴν πολυσχιδῆ δρᾶσιν αὐτοῦ (βλ.π. Συμβολαί εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Κύπρου ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Λευκωσία 1934) ἀφῆναι καὶ μερικὰς ἀνεξερευνητοὺς ὑποθέσεις τῶν παθημάτων τοῦ Δραγομάνου. Π.δ.χ. εἰς σελίδα τοῦ βιβλίου του 86 λέγει «.....ὡς ἐκ τοῦ ἠθικοῦ συνδέσμου μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου δόντος αὐτοῦ ὡς σύζυγον τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Μαρουδιάν ἐκ Τριῶν Ἑλαιῶν» καὶ ὅτι ἐκ τοῦ γάμου τούτου ἐγεννήθησαν τὰ ἐξῆς τέκνα ἕξ τὸν ἀριθμὸν, ὡς ἀναγράφει ὁ Διερμηνεὺς ἐν τῷ αὐτοβιογραφικῷ αὐτοῦ σημειώματι.....συνεχίζων ὁ συγγραφεὺς λέγει ἐν σημειώσει τὰ ἐξῆς: «ὡς ἤκουσα ὁ Χατζηγεωργάκης ἐνυμφεύθη δις, λαβὼν ὡς πρώτην σύζυγον ἐκ τῆς ἐγγυὸς κώμης Λακατάμια (ἢ) προώρως θανοῦσαν». Τὰ ὅσα ἤκουσεν ὁ γηραιὸς φίλος

μου, ἔρχεται τὸ κάτωθι τραγοῦδι νὰ ἐπιβεβαιώσῃ. Ὁ ποιητὴς τοῦ «Θρήνου τοῦ Καραβιοῦ» μᾶς λέγει ὅτι τοῦ Δραγομάνου ἡ πρώτη γυναίκα ὠνομάζετο καὶ ἐκείνη Μαρουδιὰ καὶ ὅτι ἐξ αὐτῆς εἶχεν υἷον ὀνομαζόμενον Νικολάκη (στίχ. τραγουδιοῦ 35ος 36ος). Εἰς τὸν στίχον 72ον μέχρι τέλους ἐκδηλοῦται ὁ ψυχικὸς πόνος τοῦ Δραγομάνου διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς γυναικὸς τοῦ Μαρουδιᾶς, τοῦ υἱοῦ τοῦ Νικολάκη ἐκ τῆς πρώτης συζύγου του, τῆς βαπτιστικῆς του Λενουδιᾶς καὶ τοῦ γαμβροῦ τοῦ Πέτρου συζύγου τῆς βαπτιστικῆς του Λενουδιᾶς βλπ ἔργον Κ. Μυριανθοπούλου σελίς 94η παράγραφος 6η «Ζῶντος.... Πέτρου—Λενουδιᾶς καὶ τῶν τέκνων» Στηριζόμεθα εἰς τὴν γνώμην ὅτι ὁ στίχος 17ος «Εἶχεν κέναν παιδάκιον τοῦ ἄρχοντος γαμβρός...» εἶνε ὁ Πέτρος σύζυγος τῆς βαπτιστικῆς τοῦ Δραγομάνου Λενουδιᾶς. Τὰ μοιρολόγια τοῦ Χ' Γιωργάκη ἀξίζει τὸν κόπον νὰ διαβασθοῦν μὲ προσοχὴν· εἶνε δειγμα τῆς μεγαλοψυχίας τοῦ ἀνδρὸς ἀλλὰ καὶ δειγμα τῶν παθημάτων του. Δὲν θὰ ἀναλύσω τὸ τραγοῦδι τοῦ θρήνου τοῦ καραβιοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον ἔδωκα τὴν ἐπικεφαλίδα ἐκ τοῦ στίχου 5ου.

Ἔς μοῦ συγχωρήσῃ ὁ ἀγαπητὸς Κ. Μυριανθόπουλος ὅτι τοῦ ἔδωκα ἀφορμὴν διὰ νέους κόπους πνευματικούς· ξεύρω ὅτι τοῦ ἀρέσκουν αἱ ἔρευναι αὗται, διότι ἀφοροῦν τὸν κλάδον καὶ τὸ ἔργον του.

Περισσότερον φῶς ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν συγγραφέα τοῦ βίου τοῦ Χ' Γιωργάκη Δραγομάνου Κορνεσίου.

† Ὁ Ἠγούμενος Μαχαιρᾶ Γρηγόριος.

Ο ΘΡΗΝΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΙΟΥ*

(Ἀπὸ χειρόγραφον τοῦ 18ου αἰ. σωζόμενον ἐν τῇ Μονῇ Μαχαιρᾶ).

- 1 ὦ Θεὲ τῶν ὄλων καὶ δημιουργὲ
Πλάστη τῶν ἀπάντων κτίστα παντουργὲ
- 2 Ποῦ ἴσαι μὲ τοὺς (...) Πρωτοπλάστη μου
καὶ δύναμιν μᾶς δῶσε ἐτούτην τὴν βραδίαν
- 3 Παῦσε τὴν φωτίαν πῶχομε στὴν καρδίαν
γλύτωσ' μας Χριστέ μου δός μας παρηγορίαν
- 4 Θέν ν' ἀρχινήσω τώρα μιὰν λύπην φοβερὰν
νὰ κλαύσω νὰ θρηνήσω δάκρυα φαρμακερὰ
νὰ βγοῦσιν ποῦ τὰ μάτια μου δάκρυα λυπητερά
- 5 Ἄρχῃς μεγάλου φόβου, πικροῦ καὶ φοβεροῦ
βουλήθηκα νὰ γράψω Θῆνον τοῦ Καραβιοῦ.
Θρήνου φοβερωτάτου καὶ ἀναστεναγμοῦ.
- 6 Κλαύσατε ὅλοι ξένοι φυλαὶ καὶ γενε(γ)αῖς
τὸ ἄδικον ποῦ ἔγινεν εἰς ταῖς ἀμαρτωλαῖς.
Ποῦ πᾶσιν κολασμέναις κιᾶξωμολόγηταις.

Σημ. «Κυπριακῶν Γραμμάτων»: Ἀφήνουμε τὴν ὀρθογραφία, τὴν στίξιν καὶ τὴν ἀσθητικὴν κατὰ διστιχὰ καὶ τριστιχὰ, ὅπως ἔγραψε τὸ τραγοῦδι ὁ ἀγ. Ἠγούμενος Μαχαιρᾶ κ. κ. Γρηγόριος.

- 7 Ἦλθον νὰ προσκυνήσουν σ' ὄλαις ταῖς ἐκκλησιαῖς,
 8 ἀνδρες τε καὶ γυναῖκες καὶ πέντε κορσισαῖς
 9 καὶ δεκα ἀρχοντόπουλλα καὶ ξήντα φαμιλιαῖς
 10 καὶ σὰν νὰ ἐθάρησαν πῶς παρπατοῦν στεριαῖς
 11 καὶ ἀρχήνισαν νὰ... τῆς γνώμης τους γουβριαῖς
 12 καὶ δὲν παρακαλοῦσαν ἡμέραις καὶ βραδιαῖς
 13 νὰ μὴν κλαῖσιν κατόπιν ἀπαρηγόρηταις
 14 μόνον εἰς τὴν κακίαν πηγαίνουν τρεχανταῖς.
 15 Κι' ὁ Πλάστης μου δὲν θέλει δουλειὰς δολεραῖς
 16 προστόσσει καὶ φασσοῦσι ὄλαις ἢ στεριαῖς.
 17 Καὶ ἀγρίωσεν ἡ θάλασσα μὲ κακαῖς βο(β)αῖς
 18 ὁ οὐρανὸς σκοτίστην ἀπὸ ταῖς βρονταῖς.
 19 Κατάρτια τοσκακιστήκαν ἀπὸ ταῖς ἀστραπαῖς
 20 τότες εἶνε φόβοι, τρομάρες φοβεραῖς,
 21 τρομάρες ἀσυνήθισταις εἰς ταῖς ἀμαρτωλαῖς
 22 ποῦ πᾶσιν κολασμέναις καὶ ἀξωμολόγηταις
 23 Πῶς ἔτιζι τουν τὸ πᾶχτιν στὴν Πάφου νὰ πνιγοῦν
 24 ἀνάμεσα στὸν κόλπον τῆς Καραμανιάς,
 25 καράβιν κινδυνεύει μέσ' τὰ βαθιὰ νερά
 26 κλαῖσιν καὶ ἀναστενάζουν γυναῖκες, πᾶς παιδιὰ
 27 τὸ πῶς θὲν νὰ γλυτώσουν ἐκείνην τὴν βραδιάν.
 28 Ἐἶχεν κι' ἓναν παιδάκιν τοῦ ἀρχοντος γαβρός
 29 ἀρχίνησεν καὶ φώναζεν μὲ κόσμον τὸ καμὸν.
 30 Ἀνάθεμαν νὰ ἔχη Ἀντώνης καὶ Γιαννῆς
 31 δποῦταν ἡ αἰτία καὶ βγῆμαν Κυριακῆν.
 32 Ἀπόκρησαν τὸ βράδυν βαρκαριστήκαμεν
 33 ἀντίκρουσ ποῦ τὴν Λεύκαν συγχωρηθήκαμεν.
 34 Ἀπέξω ποῦ τὸν Πύργον ἀπεράσαμεν,
 35 κι' ἔως τὰ νερά τῆς Πάφου ἐκεῖ ἀράξαμεν.
 36 Καλλίτερα μας ἦτον εἰς τὴν Καραμανιάν,
 37 παρὰ καὶ τοσκακιστῆμεν τῆς Πάφου τὰ νερά.
 38 Καλλίτερα τοὺς ἦταν νὰ ἀποθάνουσιν,
 39 παρὰ νὰ φᾶν τὰ ψάρια καὶ νὰ χορτάσουσιν.
 40 Καλλίτερα τοὺς ἦταν νὰ μὴν βαρκαριστοῦν,
 41 καὶ νᾶλθουν εἰς τὴν Πάφου καὶ 'κεῖ νὰ βυθιστοῦν.
 42 Τότε ἀνακατώθην ποῦ μέσα ὁ καιρὸς
 43 τότε νὰ δῆς τὰ κλάματα κι' ὁ ἀναστεναγμὸς.
 44 Ἐκλαῖαν οἱ ταλαίπωροι δάκρουον ἔλεινόν
 45 ἐκλαῖσιν καὶ λέγασιν ἐτούτην τὴν φωνήν:
 46 γιαλέμ, γιαλέμ, γιαλέλιμ, γιαλέλιμ γιαλέλιμ
 47 ποῦ χάσαμεν τὴν νιότην μας, ψυχὴν καὶ τὸ κορμίν.
 48 Πανάγιέ μου Τάφε, καὶ κόψε τὸν καιρὸν,
 49 καὶ γλύτωσέ μας νὰ ἔλθωμεν στοῦ Γιάφα μὲ καλόν.
 50 Ἀξιῶσέ μας, Χριστέ μου, τὸν τάφον σου νὰ δῶ
 51 καὶ νὰ τὸν προσκυνήσω νὰ τὸν ὁμολογῶ.
 52 Ποῦ τρέμουν οἱ Προφῆτες καὶ ἀγγέλοι του
 53 κι' οἱ δαίμονες σκοτίζονται ὀπίταν τὸν Ἰδοῦν.
 54 Ὁ Κόσμος σὲ δοξάζει καὶ γὰρ σὲ μαρτυρῶ,
 55 πῶς εἶσοι πάντοκτίστης καὶ σέναν καρτερῶ.
 56 Γλύτωσε μας δὸς μας μίαν χαράν,
 57 ἓναν κάτεργον νὰ δώσω στὴν χάριν σου τωρᾶ.
 58 Γλύτωσέ μας, Χριστέ μου, ἀκόμα μίαν φορὰν
 59 νὰ μᾶς κατευοδώσης τῆς Κύπρου τὰ βουνά.
 60 Κυρία μου τοῦ Μαχαῖρᾶ καὶ νὰ γλυτώσωμεν
 61 καὶ ὄλοι μας οἱ χακίδες νὰ σὲ χρυσώσωμεν.

- 34 Βασίλισσα τοῦ κόσμου μέ τόν Μονογενή
δύνασαι νά γλυτώσης ἐτοῦτον τό παιδί.
- 35 Ἄ γυιέ μου Νικολάκι κ' εὐσπλαχνικόν παιδί,
ἔτζι ἦτουν τό γραφτόν σου στήν Πάφου νά πνιγῆς.
- 36 Ποῦ σε'(ει)χά κανακάριν κανασκρδωτόν
χρυσάφιν μου ρουπίνιν διαμάντιν διαλεκτόν.
- 37 Καί ποῦ πηγσίνας τώρα καί θά σέ καρτερῶ
νά δῶ τό πρόσωπόν σου νά τό γλυκοφιλῶ.
- 38 Παρηορκάν, Θεέ μου, δός μου διά νά λαλῶ
πάλιν γιαλέμ, γιαλέμιν γιαλέλιμ γιαλέλιμ
ποῦ ἄσασ τήν ζωήν μου διά τοῦτον τό παιδί.
- 39 Μήτε Θεός ἀκούει μήτε οἱ ἄγγελοι
μήτε ἡ Παναγία διατί ἔμαι ἁμαρτωλή.
- 40 Μήτε πουπάνω παίρνει, μήτε στεργιάς φυσᾶ
ὁ σκύλλος ὁ Πουνέντες μάς βάννε: ὀμπροστά.
- 41 Ἄβάντε παλληκάρκα τρικέττα τό πανιά,
διατί θε ννά μάς φᾶσιῖ τῆς Πάφου τᾶ νερά.
- 42 Ταῖς τρεῖς ὥραις τῆς νύκτας ἔσκαπουλλάραμεν
στον κάβο Ἄρναούτην ἐκεῖ ἀράξαμεν.
- 43 Μηῖᾶ (ὁ) καρaboκύρης τοῦ γραμματικοῦ
τόν τσίρατζιν(;) νά ἄλλάξουν διά νά κοιμηθοῦν
- 44 Γραμματικός φωνάζει τοῦ Μίσηρ Παυλή
καί τόν ἐδιατάσσει καί τόν καθοδηγεῖ
- 45 Ἄπόκρισιν τοῦ δίδει, κάμνει τον νά χαρῆ.
Ἐγῶ τήν στράταν ξέρῶ τήν παφῆς ἦμουν παιδί,
μπροστά μας εἶνε ξέρη στοῦ Κάβου Φερφουρήν.
- 46 Θροικᾶ καρaboκύρης ἀφιερῶθηκεν
καμπόσον παίρνει πομονήν κ' ἐποκοιμήθηκεν
σταῖς ἔξη ὥραις πάνω ἔτσκιστηκανε.
- 47 Κλαίόμεν τᾶ καυμένα παραπονετικά,
καί δ' ἔνεχη κανέναν νά μάς ἀδικᾶ.
- 48 Καί πῶς βαστάχνης, Πλάστη μου, τόσους πικρούς καμοῦς
λυπήθου μας τοῦς ξένους καί τοῦς ἁμαρτωλοῦς.
- 49 Χάννομεν τήν ζωήν μας τόν ἥλιον καί τό φῶς
κανεῖς δέν μάς λυπάται νά ρθῆ νά μπῆ ὀμπρός.
- 50 Κλαίόμεν τᾶ καυμένα τίς νά μάς λυπηθῆ,
μηῖᾶ τοῦ ἄρχοντά της ν' ἄρτη νά τήν ἰδῆ.
- 51 Κυρία μου βασίλισσα καί κόψε τόν καιρόν
καί πέσαμεν στήν θάλασσαν μέσ' τᾶρμυρόν (νερόν).
- 52 Ὁ Χάννας καί ὁ Βασίλης ἐσηκωστήκανε
μέ τόν καρaboκύρην ττοκαριστήκανε
- 53 Λευτέρης ὁ κοῦμένος στήν πλώρην ἔρειν(;)
μαζῶν μέ τόν Γεώργην συχωρηθήκανε.
- 54 Τότες ὁ Χακῆ Γεώργης φωνάζει δυνατά
ἀφέντη, θά πνιγοῦμεν στήν Πάφου τᾶ γουνά.
- 55 Ἦλθεν τοῦ Δραγομάνου ἡ νοικοκυρά
Κύριε καί Θεέ μου καί πλάστη καί κριτά
καί γλύτωσε τόν κόσμον σου καί τοῦτα τᾶ παιδιά.
- 56 Τί νά μοῦ συντυχάνεις καί τί νά μοῦ μιλῆς
νά κλαύσω νά χορτάσω διά τοῦτον τό παιδί.
- 57 Θεέ καί ἄν εἶμαι πλᾶσμαν σου, καί δέχτομ με τωρά
καί πάνω στόν θυμόν σου ἄλλην μίαν φοράν,
- 58 Χριστέ μου τῶν ἀπάντων δός μου παρηορκάν,
καί νᾶλθῶ εἰς τήν χάριν σου νά γένω καλορκά,
ὀπλαχνίστου μας, Χριστέ μου, καί ἄχω λύπην φοβεράν

- μέσα στά σωτικά μου χωρίς παρηγοράν.
 60 Ποῦ εἶσαι ἀφέντη ἄρχοντα κί' ἀφέντη μου Χακῆ
 καί ἀφέντη τῆς Ἀτάλιας καί τῆς Καραμανιάς
 61 ποῦσαι τῆς βασιλείας ἀπάρθενος ῥαγιας.
 Ἔλα νά πάρης θάρρος τῆς Κύρα Μαρουδιᾶς
 62 καί χάθην ποῦ τὰ χέρια σου τό ρόδιν τῆς ροδιάς.
 Χάνεις τό πείν καί σπλάχνος καθόν(;) ΚΥΠΡΟΥ
 63 νά δῆς πῶς λαχταρίζομεν μέσ' τάλμυρόν νερόν
 νά δῆς τόν Νικολάκην πῶς λαχταρίζεται
 64 γουνάριν εἰς τό χῶμαν χαμαί ταράσσειται
 καί τοῦτον ἐν τοῦ Πλάστη μου διά νά δοξάζεται.
 65 Καί πρέπει μου νά κλαίω, νά λέγω διαλελίμ
 δέν ἔχω πιδόν ἐλπίδαν διά τοῦτον τό παιδίον.
 66 Ἄγιε μου Νικόλα, καί νά γλυτώσαμεν
 τό μαρμαρένον τέμπλος νά τό χρυσώσωμεν
 67 Καί πάνω στό χρυσάφιν νά γράψωμεν ψηφίν:
 μᾶς ἔφαγεν ἡ θάλασσα τῆς Πάφου οἱ καῦμοί,
 68 ἀπ' ἔξω πού τον Κάβον πού λέγουν Φερφουρίν,
 τσακίστην τό Καραβίν τοῦ Χακῆ Ἀλεξανδρῆ
 Καί φθάνει τό χασάρι (διά τον) καί κείνοι καρτεροῦ-
 [σαν την
- Γιαν τοῦ καί πᾶσιν οἱ γραφῶδες στοῦ Δανικλῆ
 καί κᾶμουν τό χαπάριν στοῦ Χακῆ Δημητρή.
 69 Αὐθέντη Δραγομᾶνε, ὀρίστε νά δῆτε
 τί χαπάρια τῆς Κύπρου τόν καῦμόν.
 70 Ἄπλώνει εὐθύς τὰ χέρια του πιάνει τὰ γράμματα
 καί ἀρχίνησεν νά κλαίη ἀπαρηγόρητα.
 71 Ἄλοιμονον ἀλοίμονον εἰς τόν ἄμαρτωλόν,
 ποτιέ μου δέν τό πάντεχα ν' ἄχω ἔτσι καμόν.
 72 Ὅμως ἡ ἄμαρτία μου καί ἡ κακία μου
 πνιγῆκαν τὰ παιδιά μου καί ἡ γυναῖκα μου.
 73 Ἐγώ ἔχα ταῖς ἐλπίδες νά ἔλθουν ὕγιεις
 τοὺς ἔκοψεν ἡ θάλασσα τῆς Πάφου οἱ καῦμοί.
 74 Καλύτερα μας ἦτον νά ἀρωστήσωμεν
 παρὰ ἔτσι χαπάρια νά ἀκούσωμεν.
 75 Ἄχ, Μαρουδιά κυρά μου καλόν μου ριζικόν
 καί καψες τήν καρδιάν μου τό κακορίζικον.
 76 Ἄ! Μαρουδιά κυρά μου γυναῖκα διαλεχτή
 στόν κόσμον τρῦτον ὄλον ἦσουν ἡ θαυμαστή
 77 Ἄ! Μαρουδιά κυρά μου δέν ἦλθες νά μέ δῆς
 καί νά μοῦ χωρατέψης διά νά μοῦ χαρῆς
 78 Ἄ! Μαρουδιά κυρά μου ψυχῆ μου καί καρδιά
 καί καψες τήν καρδιάν μου ἐσὺ καί τὰ παιδιά.
 79 Καί τί νά κάμω τώρα καί τί νά καρτερῶ
 νά δῶ τό πρόσωπόν σου νά τό γλυκοφιλῶ
 80 Καί τί νά κάμω τώρα, ἄλλον δέν μοῦ περνᾶ
 νά ρίξω ταῖς ὀρπίδες μου εἰς τήν Βασίλισσαν:
 81 Νά ὄσση τήν ψυχὴν τῆς, τῆς κυρά Μαρουδιᾶς
 κ' ὕστερης τοῦ υἱοῦ μου τοῦ σίορ Νικολῆ
 82 πού εἶτανε τό σπλάχνος μου, ἐκείνον τό παιδίον.
 Ἐγώ ποτιέ δέν τ' ὄλπιζα εἰς τέτιον καμόν
 83 ὅμως ἡ ἄμαρτία μου μ' ἄφηκεν μοναχόν.
 νά κλαίω νά στενάζω ὁ ταλαίπωρος ἐγώ.
 Σέ ἐλεινήν κατάστασιν ἦλθα ἐγώ τῶρα
 πνιγῆκαν τὰ παιδιά μου στῆς Πάφου τὰ νερά

- 84 Καί τί νά κάμω τώρα καί τί νά καρτερῶ
στά βάθη τῆς θαλάσσου νά ππέσω νά πνιγῶ.
85 Δέν ἔχω πῖόν ἐλπίδαν μήτε παρηγοράν
νά κάτσω νά προσμένω τήν κυρά Μαρουδιάν.
86 Δέν εἶνε τοῦτον πρᾶγμαν πού θέλει νά γενῆ
νά κάτσω νά προσμένω τόν σιόρ Νικολῆν.
87 "Α! γιέ μου Νικολάκη καί σπλαχνικόν παιδίν,
πού σ' ἔχα κανακάριν καί κανακάρωτον
χρυσάφιν μου ρουπίνιν διαμάντιν διαλεχτόν.
88 "Α! γιέ μου Νικολάκη γλυκύτατον παιδίν
πού πνίγης εἰς τήν θάλασσαν τῆς Πάφου τό Γουνίν.
89 Δέν κλαίω τό καράβιν μήτε τήν σουρμαγιάν
κλαίω τήν ἀγάπην τήν κυρά Μαρουδιάν,
90 καί τήν βαπτιστικήν μου τήν κυρά Λενουδιάν
βραχιόλια πού φοροῦσαν τριάμισυ πουγκιά.
91 "Αφηστο πού τὰ ροῦχα πού εἴχασιν μαζύ
τό κάθε ἕναν εἶχεν ἀνάμισυ πουγκιν
92 Δέν κλαίω γώ τὰ ροῦχα μηδέ τήν σουρμαγιάν
μά κλαίω τήν ἀγάπην μου καί κείνα τὰ παιδιά,
93 πῶς ἐπνίησον ἀδίκω τὰ στής Πάφου τὰ νερά·
τό σπλάχνος μου ἀφίνω εἰς τήν Βασίλισσαν
94 νά σώση τήν ψυχὴν τῆς τῆς κυρά Μαρουδιᾶς
κ' ὕστερης τοῦ υἱοῦ μου τοῦ σιόρ Νικολῆ.
95 Θυμοῦμαι τό τραγοῦδιν πάντα πού μοῦ λαλεῖ
πάντα γιαλέμ γιαλέλιμ γιαλέλιμ γιαλέλιμ
πού χάσαμεν τήν νιότην μας, ψυχὴν καί τό κορμίν.

Ἀμὴν. 1819.

Τέλος·.

Διά τήν ἀντιγραφήν

Ὁ Ἡγούμενος *Μαχαιρᾶ Γρηγόριος*.

Μονή Μαχαιρᾶ, 29 Ἀπριλίου 1945.

Λ Ε Ξ Ι Λ Ο Γ Ι Ο Ν

- Στίχος 2ος Ὁ στίχος οὗτος εἶνε ἔλλειπής «Ποῦ εἶσαι . . .»
 » 6ος γειγεαῖς=γενεαῖς.
 » 9ος καί ἀρχήνισαν νά κάμουνν.
 » 12ος βο(β)αῖς=βοαῖς=τραμουνητῆναις.
 » 15ος πάχιν=τό τυχερόν.
 » 17ος γαβροῦς=γαμβροῦς ἐπὶ τῇ βαπτιστικῇ τοῦ Δραγομάνου
 Λενουδιᾶ
 » 31ος ἕναν κάτεργον ἴσως ἀφιέρωμα ὅμοιον ζαζαβιοῦ, ἀνάθη-
 μα ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνας.
 » 36ος κανακάριν=χαϊδεμένον· κανακαρδωτόν = ποτισμένον με-
 μόσχον, ροδόστεμμα.
 » 40ος Πουνέντες=ἵνεμος Ἀνατολικός, λέξις ναυτῶν.
 » 41ος Ἀβάντι καί τρικέττα τὰ πανιά, λέξεις τῶν ναυτῶν ἐν-
 θυρονητικαί.
 » 43ος μηνᾶ=εἰδοποιεῖ —ταίρατζιν (:)

- » 45ος παρής=ἄφ' ἧς ἐποχῆς.
- » 52ος ττοκαριστήκανε=ἔκαμαν χειραψίαν.
- » 53ος στήν πλώρην ἔρεεν (τὸ νερόν).
- » 60ος ἀπάφθενος=ἀνέγγικτος=ἀπείρακτος. Φαίνεται ὅτι ὁ Δραγομάνος τῆς Κύπρου εἶχε δικαιώματα ἐπὶ τῆς Ἀττάλειας καὶ Κυραμανιάς.
- » 62ος καθὼν=καθώς, καθ' ὃν τρόπον.
- » 84ος νὰ πτέσω νὰ πνιγῶ· δὲν φανταζόμεθα μικροψυχίαν τοῦ Δραγομάνου· εἶναι μᾶλλον ὁμοιοκαταληξία τοῦ ποιητοῦ.
- » 95ος Τὸ Γιαλέλιμ γιαλελίμ. Λέξεις ἀραβικῆ· ἄς τὴν ἐξηγήσῃ ὁ φίλος κ. Κ. Μυριανθόπουλος· ἐγὼ ξεύρω μόνον ὅτι εἶνε ἐπωδὸς ποῦ δὲν ἔχει τέλος, καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἔσκασε καὶ ὁ διάβολος.

LORD BYRON

ΑΤΤΙΚΗ ΟΜΟΡΦΙΑ

(*Ἀπὸ τὸν Child_Harold. Ἰσμία 2ο, στροφὴ 87η.*)

Ἄκόμα σοῦ εἶναι ὁ οὐρανὸς
 διάφανος γαλανὸς
 κ' οἱ βράχοι σου εἶναι πάντα γραφικοί.
 Οἱ κάμποι σου στὸ πράσινο ντυμένοι
 καὶ τὸ ἄρωμα τῶν πεύκων σου γλυκὺ·
 τῶν ἐλαιῶνων σου ὁ καρπὸς πλούσιος δένει
 σὰν τὸν παλιὸ καιρὸ ποῦ ἡ Ἀθηναῖα
 σοῦ χαμογέλαε γαληνά.
 Κι ὁ Ὑμηττός—κι' αὐτὸς ἀκόμα δίνει
 ἄφθονο τὸ ξανθὸ του μέλι. Σμήνη
 τὰ βλοημένα μελισσολόγια ὅλημέρα
 τὰ εὐωδιαστά τους κάστρα χτίζουν
 καὶ πανελεύθερες οἱ μέλισσες γυρίζουν
 μέσ' στὸ βουνήσιο τὸν ἀγέρα.
 Στὰ καλοκαίρια σου τ' ἀτέλειωτα, τὰ καυτερά,
 τ' ἀστραφετέρὰ του ὁ Φοῖβος ρίχνει βέλη
 καὶ τ' ἄσπρα μάρμαρα πα σὴν Πεντέλη
 τὰ κάνει ἀκόμα πιὸ ἄσπρα, πιὸ λαμπρά
 Ἡ τέχνη λείπει, λείπει ἡ Δόξα κ' ἡ Λευτεριά,
 Μὰ ἡ Φύση εἶναι πάντα ὠραία,
 ὠραία πάντα σου ἡ θωριά...

Μετάφραση ΤΗΛ. ΠΑΝΤΕΛΙΔΗ

Α Β Ε Σ Σ Α Λ Ω Μ

—Μιάου...μιάου...μιάάά...

Ήταν άγριος πόνος.

Αυτό, πού σ'ας λέω μόλις ψές έχει συμβεί.

Ένα γατάκι με χιονένιο τρίχωμα και καστανόμαυρο βλέμμα, ένα καλωσυνάτο κι' όμορφο γατάκι, πού τόσο αγαπούσα και τόσο μ' αγαπούσε ήταν στα χέρια μου μέσα κουλουριασμένο, άρρώστο βαρβαρά. Από πάνω τó πάπλωμα έκρυβε τή γατίσια ψυχοϋλα και τή μισή φωνή της.

Νυχτιά πολύ μαύρη, άνάστερη και θυμωμένη. Οι νιφάδες στίβαζαν στις όροφές χιονότα σεντόνια. Ο Άβεσσαλώμ—τό γατάκι—κοντά στον πόνο του ένοιωθε και κρύο. Τουρτουρούσε σά ναταν βρεμένο ως τó κόκκαλο. Έκείνος πάλι ό φόβος! Ξέρετε πόσο φοβούνται τά γατάκια τόν θάνατο; Μιά και τόν προμάντεψαν, αδιάκοπα θαρροϋν πώς τόν βλέπουν σκελετώδικο, νύχια ποδιών και χεριών σά μάγισσας μέγαιρας γαμψά ν' αναδεϋουν άπόνωθε. Να τó κυτόξετε μόνο καμιά φορά σέ τέτοιες στιγμές και καταλαβαίνετε τί λέω. Ίκετεύουν υπέρτατα τόν άνθρωπο.

«Άνθρωπε, είμαστε αδύναμα όντα· δέν ξέρουμε άρκετά πράματα. Έσύ πάντα μ'ας βοήθησες· έσύ μ'ας έδωσες φαί—στέγη—κρεβάτακι—μ'ας αγάπησες και προστατευτικά μ'ας χαϊδεψες· δέ μπορείς νά μ'ας λυτρώσεις τώρα δά άπ' αυτόν τόν κοκκαλιάρη, πού άπρόσκλητος μ'ας κατεβαίνει άπ' τού γαλάζιου τούς άκαθόριστους θόλους;»

Μιάου...μιάου...μιάάά...

Στήν περίπτωση τού Άβεσσαλώμ δέν μπορούσα έγώ ν' άποτελέσω κάποιαν έξάιρεση— κανένας και ποτέ δέν δικαιώνει τήν προσδοκίαν αυτή τών άφελών τετραπόδων—ό γαμψονύχης δέ χωρατεύει!

«Σιγά, Άβεσσαλώμ, σύχασε».

Τό χαϊδεύω. Τό τυλίγω στή ζεστή μπατανία (ω, άν μπορούσα νά τού προσφέρω κάτι περισσότερο). Σκύβω νά τó δώ. Τά μισόκλειστα ματάκια του στο σκοτάδι λαμπυρίζουν. Έχουν σημαδέψει τά δικά μου και δέν ξεκολλοϋν άπό κεί.

Πόσος, καλέ, πόνος έχει φυλαχτεί για τó μικρό γατί! Πάσχω είλικρινά μαζί του (ποιό τó βαρύ του άμόρτημα;).

Τά μουστάκια του χαμήλωσαν, μαράθηκαν. Τό κορμάκι του λέπτυνε, έγινε κάτισχυο, ζάρωσε. Αίματα τρέχουνε άπ' τών ματιών τίς κοίτες. Η άναπνοή του πάει νά μοιάσει με ρόγχο— γίνεται μισή. Τό συγκλονίζουν σπασμοί. Τι άρρώστεια είν' αυτή; (θά λείπει ό χτηνίατρος!) Τό καστανό βλέμα σκοτεινίασε, άκόμη λίγο και σβύνει.

Μιάου...μιάου...μιάάάά...

Τώρα ή κραυγή σίγουρα θά έξεσχισε τά σπλάχνα τής πηγής της. Φόβος, πόνος, τού θάνατου τó μήνυμα θέριεψαν.

Μιά...ή δύναμη έπεσε.

Φοβοῦμαι τὸν θάνατο — εἴτε ζῶου εἴτε ἀνθρώπου — ἐκείνες οἱ ὄψεις!

«Ἐλα, Ἀβессαλώμ, νὰ σ' ἀπιθῶσω ἐκεῖ. Ἴσως νοιώσεις καλύτερα ἔτσι!»

Κατὰ βάθος μὲ παρέσυρε τοῦ ἑαυτοῦ μου ἡ σκέψη. Ἡ ἀδυναμία μὲ κάλεσε νὰ μείνω μόνος, νὰ ἡσυχάσω.

Γαντζώνεται μ' ὄση δύναμη τ' ἀπόμεινε ὁ μικρὸς Ἀβессαλώμ, ἓνα γατάκι ὁμορφο, ποῦ τόσο ἀγαποῦσα καὶ τόσο μ' ἀγαποῦσε. Δὲν θέλει νὰ φύγει. Τὸ μάτι του κάνει ἓνα περίτρομο γύρο. Ἀκούεται ἔξω τὸ νιαούρισμα τῆς ξένοιαστης μάνας του νὰ πλανιέται ἐδῶ κι' ἐκεῖ καὶ τότε μόνο σταματᾷ. Κάπως ζωηρεύει. Ἀμέσως πιὸ ὕστερα μισοκλείει ξανά.

Τὸ αἶμα τρέχει. Ἡ κοιλιά του χῶθηκε μέσα. Ἀνεβοκατεβαίνει τὸ στήθακι του — παθαίνει συστολή καὶ διαστολή τὸ ἔρμο κορμάκι. Μόνο ἡ οὐρά του φουντωτῆ — θυμίζει τ' ὁμορφου γάτου τὸ παλῆδ μεγαλειῶ.

Ἐκεῖ στῆ βεραντα ἀπ' ἔξω τ' ἀπιθῶνω. Κάνει ἓνα διαβολόκρυο καὶ παλῆδ γύρω του τῆ θερμῆ μπατανία. Ξέρω, πὼς ἐκεῖ δὲν θὰ περάσει καλύτερα, τὸ λυποῦμαι. Ὡστόσο γυρνῶ μόνος πίσω στὸ κρεβάτι καὶ κλείω τὴν πόρτα.

Εἶμαι κουρασμένος. Γιὰ λίγο σκέφτομαι τὸν μικρὸ Ἀβессαλώμ. Τὰ νωχελικά στῆ λισκάδα παιγνίδια, τὰ σοῦζα — τὸ χεράκι ν' ἀναδεύει μὲ χάρη τὸν ἀέρα ἔτσι ποῦ κάτι νὰ πιᾶσει, τὸ κρυφτοῦλι καὶ τὸ κύλισμα κάτω ἀπ' τὶς βερυκοκκιές, τὸ ξύλο καμιά φορὰ γιὰ τὸ ψαράκι ποῦ τῶχε... ψαρέψει.

Κυλοῦν τὰ δάκρυα — κλείουν τὰ μάτια.

Ἵπνος γιομάτος ὄνειρατα, ἐφιάλτες. Ἐγκαταλειμένος ὁ Ἀβессαλώμ καταμεσίς τοῦ πυκνοῦ ρουμανιοῦ νὰ πεθαίνει κι' ἐγὼ κρεμασμένος σὲ δεντρὸ ἀπ' τὴ μαλιά νὰ βλέπω μονάχα ἀνήμπορος...

Ποῦ πᾶς, Ἀβессαλώμ;

* * *

Τὸ πρωτὶ σήμερα δὲν βγήκα ὄξω — οὔτε κἂν ἀπ' τὴν κάμαρα. Ἐσσειλα τὴν ἀδερφή πρώτα. Μήπως ἔβλεπα ἐκεῖνο, ποῦ φοβόμουνα νὰ δῶ: τὸ γατὶ νὰ μὲ κυτᾶζει πίσω ἀπ' τῆς ἀκινήσιος τῆ γυάλινη πλάκα. Καὶ δὲν εἶτανε ξένο, διχὰς νόημα γιὰ τὴ ζωὴ μου! Στῆ λύπη μου ἔκλινε τὰ μετὰξίνα μουστάκια του, δείχνοντας ἀπορία — ἀπορημένη μᾶλλον συμπάθεια (ἐκεῖνα τὰ μάτια, Θεέ μου, τῆς ἀφελοῦς ἀπορίας!). Κάποτε κουλοῦρι στὰ γόνατα, κάποιε ἀγέροχη περιπολία στὰ πόδια κι' ἀντὶ τοῦ σφυριοῦ τὸ ρόν-ρόν τ' ἀγαπημένο.

«Γιὰ δές με, μὴ λυπᾶσαι! Δίπλα σου εἶμαι! Δὲν μ' ἀγαπᾶς;»

«Ὁ Ἀβессαλώμ πέθανε!»

Χτύπησε ἡ καρδιά μου τᾶκ-τᾶκ στὴν εἶδηση. Φοβήθηκα τὴν ἀπόσταση, ποῦ μᾶς χώριζε ἀπ' τὸν Ἀβессαλώμ. Φοβήθηκα νὰ δῶ τὴν ὄψη του (ἀλήθεια, δὲν μιλοῦσε πιά;) Φοβήθηκα νὰ δῶ τὴν ἐπιπληξή του:

«Ἦθελα νὰμενα ἐκεῖ κοντά σου! Δὲν ἔκανες ἀκόμη λίγο κου-

ράγιο ; σέ καμιά-δυό ὥρες θάφευγα — ἔφυγα — καί δέν με ξανάβλεpes !
Τότες γιατί ;»

Ξανάπεσα μέ λυγμούς στό κρεβάτι (καλέ, ἀνθρώπος στό κάτω-κάτω ἦταν, πού πέθανε ;) κι' ἄφησα τήν ἀδερφή μου νά βγάλει στόν κήπο, κάτω ἀπ' τῆς ροδοδάφνης τὸ σκιερὸ κισσό, ἕνα τάφο τόσο μικρό, ὅσο κρατοῦν δυὸ σπιθαμές στό μῆκος κι' ἄλλες δυὸ κατά πλάτος.

Ἐγὼ θάρχιζα σέ λίγο νά γράφω τὴν ἱστορία αὐτή, πού σὰς λέω καί πού δέν εἶν' ἄλλη ἀπ' τὸ παθητικὸ σβύσιμο τοῦ κατάσπρου Ἀβεσσαλώμ. Ἔτσι σάν ἐνθύμιο νά μείνει καί νά ἐμπνέει μέ τῆς νοσταλγίας τῆ δύναμη...

ΙΑΚΩΒΟΣ ΡΩΣΣΙΔΗΣ

C. DAY LEWIS

Η ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ Τ. S. ELIOT

Τὸ πρῶτο ἴσως πρᾶγμα πού μπορεῖ νά λεχθεῖ γιὰ τὸν Thomas Stearns Eliot εἶναι, ὅτι, πρὸ πολὺ ἀπὸ κάθε ἄλλο σύγχρονον Ἄγγλο ποιητὴ, αὐτὸς εἶναι ἕνας ποιητὴς μέσα στὴν Εὐρωπαϊκὴ παράδοση. Ὅπως ὁ Henry James, ὁ Eliot εἶναι Ἀμερικανὸς ὡς πρὸς τὴν καταγωγή, πού ἐπολιτογραφήθη Ἄγγλος, ἀλλὰ Εὐρωπαῖος στὴ μόρφωση.

Ἡ ποίηση τοῦ Eliot, ὅπως τὰ διηγήματα τοῦ Henry James, εἶναι μιγᾶς, πού δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴ διασταύρωση τῆς Εὐρωπαϊκῆς μόρφωσης μέ τὸν ἰδεαλισμὸ καὶ πουριτανισμὸ τῆς Νέας Ἀγγλίας ; ἀλλὰ ἡ Εὐρωπαϊκὴ μόρφωση εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ πού ὑπερισχύει, πού ἀποκαλύπτεται μέσα στὴν περιπλοκὴ, τὸν ὕψηλὸ βαθμὸ τῆς αὐτοσυνείδησης, τὸν ὑπαινιγμὸ καὶ τὸ πλούσιο πνευματικὸ περιεχόμενον πού διακρίνει τὰ ἔργα τους.

Τὰ πρῶτα ποιήματα τοῦ Eliot χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸ 1909. Ἄλλὰ εἶναι ἀπὸ τὸ 1922, ὅταν δημοσίεψε «Τὴ Χαμένη Γῆ», πού εἶχε ἕνα σημαντικὸν ἀποτέλεσμα πάνω στὴν Ἀγγλικὴ ποίηση. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν δυνατό καὶ ἀποφασιστικὸ, ἐπηρεάζοντας ὀλόκληρη τὴν πορεία τῆς Ἀγγλικῆς ποίησης, καὶ τῆς ποιητικῆς τεχνικῆς.

Εἶναι εὐκόλο νά δεῖ κανεὶς γιατί οἱ στίχοι τοῦ Eliot ἔκαμαν τόσο μικρὴν ἐντύπωση ὡς τὸ 1920, καὶ ἔκαμαν τόση μεγάλη ἐντύπωση ὕστερα πάνω στοὺς διανοούμενους. Τὸ 1920, στὴ Βρετανία, ἦταν ἡ ἐποχὴ τῆς ἐξαγωγῆς ἀπὸ τὴν πλάνη καὶ τῆς φανερῆς ἀποσύνθεσης.

Ἡ ποίηση τοῦ Eliot, ἐξετάζοντας μέ τὰ δυνατὰ μέσα τῆς ποιητικῆς τὸ φαντασίον τὴν ἀπώλεια τῆς πίστεως, τὴν καταστροφὴ τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν, τὴν κοινωνικὴν ἀποσύνθεση, πού διέκρινε ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, ἀντανασκλοῦσε λαμπρὰ τὴ φυγὴ τῶν συγχρόνων του ἀπὸ τὴν πλάνη.

Ὁ Eliot ἦταν καλὰ ἐφοδιασμένος γιὰ νά γίνῃ ἕνας τέτοιος διερμηνέας. Ζώντας στὴν Ἀγγλία, διάβασε πλατιά τὴ Γαλλικὴ, Γερ-

μανική και Ίταλική λογοτεχνία, και έπαιρνε μέρος στην Εύρωπαϊκή πνευματική ζωή. Έπειδή όμως ήτανε άμερικανός στην καταγωγή, μέρος τοῦ πνεύματός του μπορούσε νά μείνει έξω τῆς μάχης, γιά νά εἶναι άφιλοκερδής και κριτής. Ὁ ἰδεαλισμός και πουριτανισμός τῆς Νέας Ἀγγλίας έρχόμενος σέ συνάφεια μέ τόν Εύρωπαϊκό ματεριαλισμό και σοφιστεία, άποκρυσταλλώθηκε σέ σάτιρα.

Ὁ ποιητής T. S. Eliot

Τα πρώτα ποιήματα τοῦ Eliot μπορούμε νά ποῦμε ὅτι εἶναι κρύα μάτια συνομιλίας, τίποτε λιγώτερο ἀπ' αὐτό, γιατί μέσα σ' αὐτά ὁ ποιητής συχνά μιλά στον ἑαυτό του, κοροϊδεύοντάς τον. Ἡ κοινωνική κριτική συγχωνεύεται σέ αὐτοκριτική: ἡ σαρδονική σάτιρα δια-

οπεύεται με κομμάτια καθαρής ποίησης, και φωνές καθαρής άπελ-
 νασίας :

«Σφόγγα τό στόμα μέ τό χέρι σου και γέλασε :

Τά πλήθη περιστρέφοντα σάν άρχαίες γυναίκες

Μαζεύοντας ξύλα άπό κενά μέρη».

Είναι μεγάλου τεχνικού ένδιαφέροντος αυτά τά πρώτα ποιήμα-
 τα. Μέσα στή βίαιη άντιπαράθεση εικόνας μέ εικόνα, και εικόνας
 μέ σκέψη, συνεισέφεραν ένα νέο ίδίωμα στήν Άγγλική ποίηση — ένα
 ίδίωμα πού ο Eliot τό έπήρε άπό τούς Γάλλους συμβολιστές ποιη-
 τές, και τό προσάρμοσε στο δικό του σκοπό. Δεύτερο, τό ύλικό
 πού χρησιμοποίησε για τίς εικόνες του είναι κυρίως μοντέρνο :

«Όταν ή νύχτα άπλώνεται πάνω στον ούρανό

Σάν ένας άρωστος πού άποναρκώνεται μ' αίθέρα πάνω στο

[τραπέζι].»

Ό Eliot είναι ο πρώτος Άγγλος ποιητής πού χρησιμοποίησε
 μέ συνοχή και έπιτυχία, εικόνες παρμένες άπό τή ζωή των πόλε-
 ων και τίς άύστηρά μοντέρνες μορφές άπό τίς σύγχρονες σκηές.

Έτσι ο Eliot, στο ύφος πιά πολύ παρά στο θέμα, έκαμε μια
 καινοτομία πού έπηρεασε βαθειά τήν πορεία τής Άγγλικής ποιη-
 σης. Η άπόγνωση, ή αίσθηση τής άποσύνθεσης, ο καταφανής
 μηδενισμός πού έρχονταν επί κεφαλής στή «Χαμένη Γη», έκαμαν
 τό ποίημα ένα όροθέσιο, αλλά κ' ένα σημείο στροφής στή Βρε-
 κανική λογοτεχνία. Οι νεώτεροι ποιητές, οί όποιοι έπρόβαλαν με-
 τξύ τοϋ 1920—1930, άπέφυγαν τόν μηδενισμό του και ζήτησαν
 θετικές άξίες ή κάποιο συνεχές κοινωνικό σύστημα πού μπορούσε
 νά πληροφορήσει και δυναμώσει τήν ποίησή τους.

Η έξέλιξη τοϋ Eliot ύστερα άπό τή «Χαμένη Γη» ήταν συνε-
 χής. Ανήγγειλε τήν προσχώρησή του στήν Έκκλησία τής Άγγλίας
 και χριστιανικά θέματα και ιδέες άρχισαν νά ύπερισχύουν στήν
 ποίηση του. Η «Ash Wednesday» (1930), και ένα ποιητικό δράμα
 «Φόνος στον καθεδρικό ναό» (1935), παραδειγματος χάρι, είναι
 καθαρή όμολογία Χριστιανικής πίστης.

Εάν συμφωνοϋμεν, ή όχι, ότι οί δοκιμές ησαν έπιτυχείς, πρέ-
 πει νά παραδεχτοϋμεν ότι έδημιούργησαν καλήν ποίηση—ποίηση
 πιά ήσυχη, πιά βέβαιη και πιά έκβιαστική, έπειδή ήταν λιγώτερο
 νευρωτική άπό τούς στίχους τοϋ Eliot. Τό «Τέσσερα [Κουαρτέτα],
 πού δημοσιεύθηκε πέρυσι, βάζει τή σφραγίδα πάνω σε μια Ισό-
 βια άφοσίωση στήν τέχνη τής ποίησης και σε μια Ισόβια πάλη
 νά αναλύσει σε ποίηση τά διλήμματα τοϋ συχρόνου πνεύματος.—
 Μέσα σ' αυτά ο Eliot έξέτασε τίς σχέσεις μεταξύ άνθρώπου και
 χρόνου, φέρνοντας πάνω σαυτό τό δύσκολο θέμα όλη τή γνώση
 και πείρα, τή σκεπτική δύναμη και περιπαθη άντίληψη πού τά
 ποιητικά του χαρίσματα και ή αυτοπειθαρχία έχουν έπιτύχει, και
 δημιουργώντας άπ' αυτά ένα έργο βαθειάς όμορφιάς.

Μετάφραση Π. Π.

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

(συνέχεια από το προηγούμενο και τέλος)

ΟΙ ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΙ

Ἡ νέα γενεά, ἡ γενεά τῶν πρωτοπόρων βρίσκει τὸ ἔδαφος προετοιμασμένο ὄχι τόσο στὸ μουσικό, ὅσο στὸ πνευματικό γενικά πεδίο. Ὁ ἀγώνας γιὰ τὴ δημοτικὴ δὲν ἦταν ἕνας ἀπλὸς γλωσσικός ἀγώνας. Ἦταν ἕνας ἀγώνας ἐθνικός σ' ὅλη του τὴ γραμμὴ, ποὺ ἔχει, μὲ τὴ νίκη τῆς δημοτικῆς, συντελέσει στὸ ζύπνημα τῆς Φυλῆς καὶ στὴ δημιουργία τῆς πεποίθησης στὶς νέες πνευματικὲς δυνάμεις τοῦ ἔθνους Ἀρκετὸς δρόμος ἔχει, κι' ὅλας, διανυθεῖ, ποὺ κάνει τὸ συμπέρασμα πρὸς σίγουρο Ἡ μουσικὴ δημιουργία δέχεται τὸ σύνθημα τῆς ἀγάπης πρὸς τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ καὶ πρὸς τὴν τέχνη, ἐπίσης, τοῦ λαοῦ. Τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ἔτσι, ἀρχίζει νὰ βρίσκει τὴ θέση του στὴν ἐλεύθερη δημιουργία, χωρὶς αὐτὸ νὰ θεωρεῖται ντροπὴ καὶ «χυδαῖσμός». Ἐνας ἀπὸ τοὺς κυριώτερους δημιουργοὺς μουσικῆς κίνησης στὴν Ἑλλάδα εἶναι ὁ *Διονύσιος Λαυράγκας*, ὁ παλομαχος δημιουργὸς τοῦ ἑλληνικοῦ μελοδράματος. Ὁ Λαυράγκας γεννήθηκε στὸ Ἀργοστόλι (Κεφαλληνία) στὰ 1864 καὶ σπούδασε στὴ Νεάπολη καὶ κατόπι στὸ Παρίσι μὲ τὸ μεγάλο Γάλλο συνθέτη Massenet. Στὴν ἀρχὴ τοῦ σταδίου του ἐργάστηκε στὴν Ἰταλία ὡς διευθυντὴς ὀρχήστρας. Στὰ 1894 ἤρθε κ' ἐγκαταστάθηκε ὀριστικὰ στὴν Ἀθῆνα· στὰ 1897 διορίστηκε Καθηγητὴς στὸ «Ὡδεῖο Ἀθηνῶν». Τὰ πρῶτα του ἔργα ἔχουν ἐπίδραση Ἰταλική, ἀλλὰ ὁ Λαυράγκας κατορθώνει σιγά σιγά καὶ δημιουργεῖ προσωπικὴ τέχνη μέσα σ' ἐθνικὰ πλαίσια. Ἐχει γράψει πολλὰ μελοδράματα, ὅπως τὰ «Δυὸ Ἀδέλφια», ἡ «Μάγισσα» κ' ἰδιαίτερα τὸ ἐξαιρετικὸ του «Διδῶ», συμφωνικὰ ἔργα, ὅπως οἱ δυὸ «Ἑλληνικὲς Σουΐτες», ἡ «Ἑλληνικὴ Οὐβερτούρα», ὅπου ὑπάρχει καθαρὸ καὶ γνήσιο ἑλληνικὸ χρῶμα. Ἐγραψε ἐπίσης μιὰ λειτουργία, πολλὰ τραγούδια, ἔργα γιὰ πιάνο καὶ βιολί, καθὼς καὶ μερικὰ θεωρητικὰ βιβλία («Θεωρία τῆς Μουσικῆς», «Ἐγχειρίδιο Ἀρμονίας» κ.λ.). Ἐχει ἀφιερῶσει ὅλη του τὴ ζωὴ στὴ δημιουργία τοῦ ἑλληνικοῦ μελοδράματος. Μολονότι θὰν ἔγινε ἀκόμα δυνατὸ νὰ ἰδρυθεῖ μονιμὸ ἐθνικὸ μουσικὸ θέατρο¹⁾, ὥστόσο ἔχει γίνεи σημαντικὴ ἐργασία, ποὺ δημιούργησε καὶ καλλιέργησε κοινὸ μὲ πραγματικὴ ἀγάπη γι' αὐτὸ τὸ εἶδος, καθὼς καὶ πλήθος μελοδραματικῶν ἐκτελεστῶν — μερικῶν καὶ μὲ διεθνή φήμη.

Μοζὶ μὲ τὸν Λαυράγκα πρέπει ν' ἀναφερθεῖ ὁ *Ναπολέων Δαμπελέ* (Κέρκυρα 1864—Λονδίνο 1932). Ὁ Ν. Λαμπελέτ σπούδασε

¹⁾ Μία προσπάθεια ἔγινε ἐπὶ Μεταξά μὲ τὴν ἴδρυση τῆς «Λυρικῆς Σκηνῆς», ποὺ προσωρινὰ στεγαζόταν στὸ «Βασιλικὸ Θέατρο», καὶ κατάφερε νὰ δώσει τὸ πρῶτο τῆς ἔργου τῆ «Νυχτερίδα» τοῦ Στραους στὶς 5 Μάρτη τοῦ 1940 ὑπὸ τὴ γενικὴ διεύθυνση τοῦ Κωστῆ Μπασσιᾶ.

στή Νεάπολη σύνθεση, ἐργάστηκε γιὰ λίγο καιρὸ στὴν Ἀθήνα ὡς Καθηγητὴς στὸ «Ὁδεῖον Ἀθηνῶν», κατόπι στὴν Αἴγυπτο καὶ τελικὰ ἐγκαταστάθηκε στὸ Λονδίνο, ὅπου πέρασε τὴν ὑπόλοιπη ζωὴ του. Ἐγράψε ἀρκετὰ συμφωνικά καὶ μελοδραματικά ἔργα, καθὼς καὶ μιὰ ἐκκλησιαστικὴ λειτουργία «Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου» καὶ τραγούδια.

Σημαντικώτερη συμβολὴ στὴν Ἑλληνικὴ μουσικὴ ἔχει προσφέρει μὲ τὰ ἔργα του καὶ τὶς ποικίλες μελέτες του ὁ νεώτερος ἀδελφός του **Γεώργιος Λαμπελέτ** (Κέρκυρα 1875). Ὁ Γ. Λαμπελέτ εἶναι κυρίως «τραγουδιστής»: ἔχει δώσει, ἀληθινά, ωραιότατα τραγούδια: σὰν τὴν «Ἄνθοστεφάνωτη», τὸ «Ὀνειρο», τὸ «Lacrymae Rerum», τὴν «Μπαλλάντα» κ. ἄ. Ἐπίσης χορωδιακὰ ἔργα, τὸν «Ὑμνο στὴν Εἰρήνη», τὴ «Δέηση» (γυναικείες φωνές) κ. ἄ., συμφωνικά: τὴ «Γιορτὴ», τὸ «Ἐλεγείο», «Ποιμενικὴ φούγκα», ἔργα γιὰ πιάνο, τὴν συλλογὴ παιδικῶν τραγουδιῶν «Τὰ χελιδόνια» κ. λ. Τὸ μουσικὸ τοῦ ἔργο δὲν εἶναι πλούσιο σὲ ὄγκο, εἶναι ὅμως σὲ λεπτότητα καὶ αἰσθημα, καθὼς καὶ σὲ χαρακτήρα ἐθνικὸ. Ἐχει ἐκδόσει μιὰ πλούσια συλλογὴ λαϊκῶν τραγουδιῶν στὴ γαλλικὴ, ποῦ ἀναφέραμε πρὸ πᾶνω, ἐπίσης τὶς μελέτες «Μουσικὴ καὶ ποίησις», «Ὁ ἐθνικισμὸς εἰς τὴν Τέχνην καὶ ἡ Ἑλληνικὴ δημῶδης μουσικὴ»¹⁾, «Μουσικὴ καὶ γλῶσσα» κ. ἄ. Ὑπῆρξε γιὰ καιρὸ διευθυντὴς τοῦ μουσικοῦ περιοδικοῦ «Μουσικὰ Χρονικά». Εἶναι βαθὺς μελετητὴς, ἀπὸ τοὺς λίγους, τῆς ἑλληνικῆς λαϊκῆς μουσικῆς καὶ θερμὸς κήρυκας τῆς δημιουργίας ἐθνικῆς Τέχνης.

Μέσα ἀπὸ τὸ ἔργο τῶν πρωτοπόρων αὐτῶν βλέπουμε νὰ προσανατολιζεταὶ ἡ ἑλληνικὴ σχολὴ πρὸς τὴν ἰδεολογικὴ κατεύθυνση τῆς τῆς δημιουργίας ἐθνικῆς καθαρὰ τέχνης, ποῦ ν' ἀντλεῖ τὴν ἔμπνευσή της ἀπὸ ἐθνικὰς πηγές, ὅπως ἡ λαϊκὴ, καὶ γενικὰ ἡ νεοελληνικὴ, ποίηση καὶ τὸ λαϊκὸ τραγούδι. Ὅλο τὸ ἔργο, πλούσιο καὶ πολύμορφο, τοῦ **Μανώλη Καλομοίρη** ἀντικαθρεφτίζει κατὰ τρόπο συστηματικὸ καὶ συνειδητὸ τὴν ἐθνικὴν αὐτὴ προσπάθεια. Ὁ Μανώλης Καλομοίρης γεννήθηκε, στὴ Σμύρνη στὰ 1883 καὶ σπούδασε σύνθεση καὶ πιάνο στὴ Βιέννη. Στὰ 1906 διορίστηκε κ' ἐργάστηκε γιὰ 4 χρόνια στὸ Ὁδεῖο τοῦ Χαρκόβου, στὴ Ρωσσία. Γιὰ πρώτη φορὰ ἦρθε στὴν Ἀθήνα στὰ 1907, ὁπότε ἔδωσε συναυλίες μὲ ἔργα του, ξαναγυρᾷ ὅμως στὰ 1910 γιὰ νὰ ἐγκατασταθεῖ ὀριστικά. Ἀπὸ τότε ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του ἀφιερώνονται σ' αὐτὸ τὸ μοναδικὸ σκοπὸ: τὴ δημιουργία Ἑλληνικῆς Τέχνης. Ὁλόκληρο τὸ ἔργο του ἔχει, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, τὴ σφραγίδα τῆς ἐθνικῆς τέχνης. Φανατικὸς δημοτικιστὴς βρίσκεται στὸ στρατόπεδο τῶν πρωτοπόρων μαχητῶν καὶ μέσα ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ, τοῦ Πάλλη κι ἄλλων νεοελλήνων ποιητῶν βρίσκει τὸν ἀληθινὸ παλμὸ τοῦ ἔθνους πρὸς πνευ-

1) Οἱ μελέτες αὐτὲς κατὰ λάθος ἀποδίδονται στὸ «Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν» τοῦ Ἐλευθερουδάκη στὸν ἀδελφὸ τοῦ Ναπολέοντα.

ματική ανάσταση. Καί γίνεται ένας από τους άποστόλους του έθνικου αυτού κηρύγματος. Το πρώτο του έργο με μεγαλύτερες καλλιτεχνικές αξιώσεις είναι ή όπερά του ό «Πρωτομάστορας» πάνω στην όμώνυμη τραγωδία του Ψηλορείτη (Ν. Καζαντζάκη), που δόθηκε στα 1916. Το έργο είναι πλούσιο σ' έλληνικό χρώμα. Προς την ίδια κατεύθυνση δίνει τον έπόμενο χρόνο δεύτερη του όπερα «Τό Δακτυλίδι της Μάνας», που δόθηκε πριν από τό σημερινό πόλεμο στο Κρατικό Θέατρο του Βερολίνου. Έκτός άπ' αυτά ό Καλομοίρης έχει γράψει άρκετά συμφωνικά έργα: ή «Ρωμείκη Σουίτα», ή «Συμφωνία της Λερεντιάς», ή «Συμφωνία των άνίδεων και των καλών ανθρώπων», τό συμφωνικό ποίημα «Ό Πραματευτής». Άλλα έργα: ένα «συμφωνικό κοντσέρτο» για πιάνο και όρχήστρα, έργα μουσικής δωματίου (τρίο, κουαρτέττο), μπολλάντες, ραφωδιές κι' άλλα έργα για πιάνο. Άκόμα, μουσική για τή «Στέλλα Βιολάντη» του Ξενοπούλου και πολλά τραγούδια πάνω σε ποιήματα πολλών Έλλήνων ποιητών (Πάλλη, Σικελιανού κ. ά.) και πρό πάντων του Παλαμά («Ίαμβοι και Άναπαιστοι», «Τρεις κοπέλλες» κ.λ.).

Ό Καλομοίρης εξάσκησε μεγάλη επίδραση και με τή διδασκαλία του, στην αρχή στο «Όρειόν Άθηνών», κατόπι στο «Έλληνικόν Όρειόν» και μετά τό 1926 στο «Έθνικό». Έχει γράψει και πολλά θεωρητικά βιβλία (Θεωρία, Άρμονία κλπ) και μουσικές μελέτες.

Στήν ομάδα των πρωτοπόρων άνήκει και μιá δλόκληρη γενεά έκλεκτών και άξιων συνθετών μερικους άπ' αυτούς όποιαδήποτε χώρα της Εύρώπης θά έσεμνύνετο να τους έχει δικούς της. Μιά ξεχωριστή θέση έχει ό λεπτός συνθέτης του «Άπογεύματος της Άγάπης» *Μάριος Βάρβογλης*, συνδιευθυντής τώρα του «Έλληνικού Όρειού Άθηνών». Ό Βάρβογλης γεννήθηκε στην Άθήνα στα 1885 και σπούδασε στο Παρίσι. Είναι ό μόνος, ίσως, Έλληνας συνθέτης που δέν χρησιμοποιεί ποτέ του λαϊκά μοτίβα, αλλά δημιουργεί τήν άτμόσφαιρά του με τή χρήση κλιμάκων και με έντελώς προσωπικό τρόπο. Η τέχνη του είναι πιό έκπλεπυσμένη άπό τους πιό πολλούς και πολύ μετρημένη. Έχει γράψει ένα μονόπρακτο μουσικό δράμα «Τό Άπόγευμα της Άγάπης» που είχα τήν εύκαιρία να τό ίδώ στο χειρόγραφο και να τό περάσω με τον συνθέτη του ένα άπόγευμα. Έχει πολλή γαλλική λεπτότητα κι' ελληνική δροσιά τό έργο αυτό. Άλλα έργα του Βάρβογλη είναι τό λυρικό μελόδραμα «Άγία Βαρβάρα», τό συμφωνικό ποίημα «Πανηγύρι», ή «Ποιμενική Σουίτα» και διάφορα έργα μουσικής δωματίου για πιάνο (Σονατίνα), μουσική ύπόκρουση για τον «Όρκο του Πεθαμένου» του Ζαχ. Παπαντωνίου, για τον «Άγαμέμνονα» του Αισχύλου, και μερικά τραγούδια.— Άλλοι σύγχρονοι του Άθηναίοι συνθέτες είναι ό *Δημήτριος Δεβίδης* (1886) κι' ό *Θεόδωρος Σπάθης* (1886). Ό πρώτος σπούδασε στην Έλβετία και στο μόνναχο κι' έζησε πολλά χρόνια στο Παρίσι. Η μουσική

του Λεβίδη ἔχει ἄφθονο ἀνατολικό χρῶμα. Τό μονόπρακτο χορόδραμά του «Ὁ Βοσκός καί ἡ Νεράιδα» παίχτηκε μ' ἐπιτυχίαν στό Παρίσι, στό Λονδίνο, στή Βιέννη καί στήν Ἀμερική. Ἐγραψε γιά τὰ «Μουσικά κύματα» («Ondes Musicales» Martenot) καί ὀρχήστρα ἓνα συμφωνικό ποίημα, ὅπου χρησιμοποιεῖ καί διαστήματα $\frac{1}{4}$ τοῦ τόνου (ἀκόμη καί κόμματα). Τὰ «Περσικά Ρουμπαγιά» (Ὁμάρ Καγιόμ) καί ἄλλα τραγούδια.

Ὁ **Θ Σπάθης** σπούδασε σύνθεση (μέ τόν Faugé) καί βιολί στό Παρίσι κι' ἔζησε ἐκεῖ πολλά χρόνια ἔγραψε ἀρκετά τραγούδια, πού πολλά ἔχουν δημοτικοφανή χαρακτήρα. Συμφωνικά ἔργα «Λυκόφως στό παλαιό Φάληρο» «Ὁ Χορός τοῦ Ζαλόγγου» καί «Ἑλλην. Θέματα» κ. ἄ. ἐπίσης μελοδράματα, ὅπως ἡ «Κυρά Φροσύνη» κ. λ.

Ἐνας λεπτὸς τραγουδιστὴς εἶναι ὁ **Διμήτριος Ριάδης** (Θεσσαλονίκη 1890—1935). Ἡ καταγωγή του ἦταν πολωνική, ἀπὸ τὸν πατέρα' τὸ Ριάδης εἶναι παρμένο ἀπὸ τὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα «Ἐλευθεριάδης» τῆς μητέρας του. Ὑπῆρξε στό Παρίσι μαθητὴς τοῦ μεγάλου συνθέτη Maurice Ravel καί δέχτηκε τὴν ἐπίδρασή του. Ὁ Ριάδης ἔγραψε πλῆθος τραγούδια (καμμιά 200ριά) «Μακεδονίτικα» «Ρωμέϊκα», «Γιασεμιά καί' μιναρέδες», «Ἡ ὀδαλίτση» «Τὰ γιαπωνέζικα παραβάν» κ. ἄ., ὅπου τόσο στή μελωδία ὅσο καί στή συνοδεία ὑπάρχει ὁ ἑλληνικὸς καί ἀνατολικὸς χαρακτήρας μέσα σὲ ἀτμόσφαιρα σύγχρονη. Ἐγραψε ἐπίσης μιὰ ἐκκλησιαστικὴ «βυζαντινὴ» λειτουργία, ἔργα γιά ὀρχήστρα «Βιβλικοὶ χοροί», «Συμφωνία πένθιμη» καί μουσικὴ γιά τὴν Ἑκάβη τοῦ Εὐριπίδη.

Πρέπει νὰ σταματήσουμε, τώρα, σ' ἓνα ξεχωριστὸ συνθέτη μ' εὐρωπαϊκὴ φήμη: τὸν **Πέτρο Πετρίδη**. Ὁ Πετρίδης ποῦναι ἀπ' ὁλοῦν Ἰσως τοὺς Ἑλλήνες συνθέτες ὁ πῶ γενωστός στό ἐξωτερικό, γεννήθηκε σ' ἓνα χωριό, τὴ Νιγδὴ τῆς Καππαδοκίας στὰ 1892. Στὴν ἀρχὴ πῆγε στό Παρίσι γιά νὰ σπουδάσῃ πολιτικὲς ἐπιστῆμες, δόθηκε ὁμως τελικὰ καί ὀλόψυχα στή Μουσικὴ. Ὁ Πετρίδης εἶναι γόνιμος συνθέτης. Ἐδῶσε πλεῖστα ἔργα, ἰδίως συμφωνικά: «Ἐισαγωγή ἐπὶ ἑλληνικῶν θεμάτων», «Ἑλληνικὴ Σουίτα», «Ἴωνικὴ Σουίτα», Κοντσέρτα γιά πιάνο καί ὀρχήστρα, «συμφωνία δωματίου» καί πολλά ἄλλα. Ἐπίσης μουσικὴ δωματίου, ἓνα μελόδραμα καί ἀρκετὰ τραγούδια, μερικά ἀπ' τὰ ὁποῖα σάν τὴν ἔξοχη «Ἀχτίδα» ἔγιναν γνωστά καί δημοφιλῆ παντοῦ. Τὸ ἔργο τοῦ Πετρίδη, πλούσιο σ' ἑλληνικὸ χρῶμα, ἔχει τὴ σφραγίδα τοῦ ἀνώτερου καί σοφοῦ τεχνίτη πὺξέρι νὰ χρησιμοποιεῖ μὲ μετρημένο καί λογικὸ τρόπο τὰ διάφορα ἐκφραστικὰ μέτρα. Μ' ὅλο τὸν ἔθνικὸ του χαρακτήρα, ἐν τούτοις ἀκολουθεῖ στήν ἀρμονικὴ γλῶσσα τὴ σύγχρονη νεωτεριστικὴ σχολή.

Στὴν ἴδια ἐκλεκτὴ γενεὰ ἀνήκει κι' ὁ **Γεώργιος Πονηρίδης** (Κωνσταντινούπολη 1892). Ὁ Πονηρίδης σπούδασε βιολί καί σύνθεσι στό Ὁδεῖο Βρυξελλῶν καί κατόπι στό Παρίσι, στήν περίφημη Schola Cantorum, ὅπου παρακολούθησε ἰδιαίτερα γοηγοριανὸ μέλος.

Ἐγραψε συμφωνικά «Συμφωνικό ποίημα», «Τρίπτυχο συμφωνικό», τὴν καντάτα «Κασσιανή», ἔργα μουσικῆς δωματίου, γιὰ πιάνο «Συνάτα», «Πρελούντια», «Ἑλληνικοὶ ρυθμοὶ» κ. ἄ. γιὰ ἐκκλησιαστικὸ ὄργανο καὶ μερικά τραγούδια. Συχνὰ ὁ Πονηρίδης δημιουργεῖ ἐμπρεσσιονιστικὴ ἀτμόσφαιρα.

Ἄλλοι συνθέτες τῆς ἴδιας αὐτῆς γενεᾶς εἶναι ὁ **Γεώργιος Σπύλος** (Βραΐλα, Ρουμανίας, 1888), Καθηγητὴς στὸ «Ὡδεῖο Ἀθηνῶν», ὅπου καὶ σπούδασε μὲ τὸν Ἀρμ. Μαρσίκ. Ἔργα γιὰ ὀρχήστρα «Κρητικὴ συμφωνία», «Ὁ ἀετός», «Εἰδύλλια Θεοκρίτου» κ. ἄ., μελοδράματα: «Κασσιανή», «Λεστενίτσα», «Κυρὰ Φροσύνη» (μουσικὴ σκηνή) καὶ διάφορα ἄρθρα καὶ μελέτες στὴ «Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα». Ὁ **Κ. Σφαιριανᾶκης** (Ἡράκλειο, 1890) διαπρεπὴς μουσικολόγος, ἀπὸ τοὺς διευθυντὲς τοῦ «Ἑλληνικοῦ Ὡδείου». Ἔργα γιὰ πιάνο «Σονάτα», Κρητικοὶ Χοροί», ἔργα γιὰ ὀρχήστρα καὶ ποικίλες μελέτες. Ὁ **Δώρης Μαργαρίτης** (Πάτρα, 1895), πρὶο γνωστός διεθνῶς ὡς πιανίστας (τὸ ζεῦγος Μαργαρίτη θεωρεῖται σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ ἐκλεκτότερα γιὰ μουσικὴ γιὰ δύο πιάνο). Ὁ Μαργαρίτης παρουσιάστηκε σὰν ἓνα «παιδί θαύμα», πρωτοφανὲς μουσικὸ φαινόμενο ἀναστατώνοντας τὴν Ἑλλάδα στὰ 1901 μὲ τίς συνθέσεις του καὶ τίς ἐκτελέσεις του στὸ πιάνο σ' ἡλικία 6 χρονῶν¹⁾). Σπούδασε στὸ Μόναχο καὶ στὴ Βιέννη, καὶ σήμερα εἶναι Καθηγητὴς στὸ Ὡδεῖο Θεσσαλονίκης καὶ στὸ «Μοιζαρτέουμ» τοῦ Σάλτςμπουργκ (πατρίδας τοῦ Μότσαρτ), ὅπου διδάσκει πάθε καλοκαίρι. Συχνὰ προσκαλεῖται ὡς μέλος κριτικῶν ἐπιτροπῶν σὲ διεθνεῖς διαγωνισμοὺς. Ὁ Μαργαρίτης ἔγραψε ἀρκετὰ ἔργα γιὰ πιάνο «Σονατίνα», «Στίχοι γιὰ πιάνο», «Ἑλληνικὰ βουκολικά», τραγούδια, γιὰ ὀρχήστρα καὶ χορωδία ἓνα σημαντικό ἔργο «Ὀδυσσεὺς καὶ Ναυσικά» κ.λ.

Ἡ **Ἐλένη Λαμπέρη** (Ἀθήνα, 1888) κόρη τοῦ Γ. Λαμπίρη, σπούδασε στὴν Ἀθήνα καὶ Λειψία καὶ εἶναι διευθύντρια τοῦ Ὡδείου τῆς Φιλαρμονικῆς Ἑταιρείας Πατρῶν. Ἔργα: Κουαρτέτο ἐγχόρδων, «μελόλογοι» γιὰ ὀρχήστρα, μιὰ μονόπρακτὴ ὄπερα κ.λ.π. Ὁ **Σταθῆρος Προκοπίου** (Ἀθήνα, 1895): ἔργα γιὰ ὀρχήστρα «Νοσταλγικὸς Χορός», ὄρατόριο «Ἡ Μάνα τοῦ Χριστοῦ», ἀρκετὰ τραγούδια. Ὁ **Ἰωάννης Φραγκόπουλος** (Ἀργοστόλι, 1895): ἔργα γιὰ ὀρχήστρα «Ὁ Τάφος», «Τὸ ὄνειρο», «Ἑλλην. Σκέρτσος», τραγούδια κ.λ. Ὁ **Δημόσιος Μιλανᾶκης** (Σμύρνη, 1876) ἔχει δώσει ἀρκετὰ ἔργα γιὰ χορωδία (τρεῖς λειτουργίες), ἔργα γιὰ πιάνο, βιολί κ.λ. Ὁ **Ἀλέκος Ἀλμπέρτης** (Σμύρνη, 1897) ἀρκετὰ ἔργα γιὰ ὀρχήστρα, πιάνο κ.λ.

Ὀλότελα ξεχωριστὴ θέση ἔχει ὁ μεγάλος μας μαέστρος **Δημήτριος Μητρόπουλος**. Ὁ Μητρόπουλος γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα στὰ 1896, Σπούδασε, μετὰ τὴν Ἀθήνα (Ἀρμὺν Μαρσίκ), στὶς Βρυξέλλες καὶ κατόπι στὸ Βερολίνο μὲ τὸν μεγάλο πιανίστα, συνθέτη καὶ μουσικολόγο Busoni. Πολὺ γρήγορα ξεχώρισε σὰν ἓνας ἀπὸ τοὺς

1) Βλ. «Διάπλασις τῶν Παιδῶν» 23 Φεβρ. 1901.

πιό προικισμένους μαστρους του κόσμου. Από τα 1920 ως τα 1925 διεύθυνε την ορχήστρα της Κρατικής Όπερας του Βερολίνου. Έκτατε έχει σημειώσει μία θριαμβευτική καλλιτεχνική άνοδο από χρόνο πια, τώρα, διευθύνει τις περιφημότερες ορχήστρες των μεγαλύτερων μουσικών κέντρων της Εύρώπης και της Αμερικής, όπου θεωρείται, δίκαια, σαν ένας από τους καλύτερους διευθυντές ορχήστρας του κόσμου. Ως συνθέτης είναι ένας κοσμοπολίτης και η τεχνοτροπία του, μολονότι προσωπική, ακολουθεί τις πιο ζωηρές νεωτεριστικές τάσεις (ένα τέτοιο χαρακτηριστικό έργο του είναι το Concerto Grosso, 1929) Έργα για πιάνο: «Ελληνική σονάτα», «Κρητική Γιορτή», «Κυθηραϊκοί και Κρητικοί χοροί» κ.ά., για ορχήστρα «Ή ταφή», το «Concerto Grosso» (με πιάνο), το μελόδραμα «Βεατρίκη», σονάτα για βιολί και πιάνο, και μερικά τραγούδια.

ΟΙ ΝΕΩΤΕΡΟΙ

Μετά την πρώτη αυτή γενεά ακολουθεί μία νέα που συνεχίζει το έργο των πρωτοπόρων με ίση τέχνη κι αξιολύπη. Μερικοί ξεχωρίζουν μ' εξαιρετικές ικανότητες: ο *Αντρέας Νεζερίτης*, ο *Αντίλοχος Εύαγγελάτος*, ο *Νίκος Σκαλκώτας*, ο *Αλέκος Κόντης*, ο *Λεωνίδας Ζώρας*. Ο *Νεζερίτης* γεννήθηκε στις Πάτρεις στα 1897 και υπήρξε μαθητής του Λαυράγκα. Ανάμεσα στα έργα του ξεχωρίζει η «Ελληνική χορευτική σουίτα πάνω σε Κυπριακά θέματα», για το χρώμα και την τέχνη της. Άλλα του έργα: το «μουσικόδραμα «Ο Βασιλιάς Ανήλιαγος», η μουσική τραγωδία «Ηρώ και Λέανδρος», κονσέρτο για βιολί, έργα για πιάνο και πολλά έκλεκτα τραγούδια. Ο *Κόντης* (Αθήνες, 1899) σπούδασε στο Μόναχο και έδωσε αρκετά έργα: αναφέρουμε: τρεις σουίτες, δυο σονάτες κι άλλα έργα για πιάνο, επίσης μουσική δωματίου, τραγούδια κ. λ. Ο *Εύαγγελάτος* γεννήθηκε στο Ληξούρι (Κεφαλληνία) στα 1903 και σπούδασε στη Λειψία. Είναι κυρίως ένας συμφωνιστής: «Συμφωνία», «Επιτύμβιο», «Συμφωνιέττα», «Εισαγωγή σ' ένα Δράμα» κ. ά., επίσης μουσική δωματίου (Κουαρτέττο, Σεξτέττο), μουσική για τους «Πέρσες του Αισχύλου». Η τεχνική του είναι σίγουρη κι η μουσική του έχει ένα τόνο εξαιρετικής ευγένειας και λεπτότητας. Ο *Εύαγγελάτος* είναι μία εξαιρετική καλλιτεχνική μορφή. Είναι, μαζί με τον Βαρβογλή και τον Σφακιανάκη, καλλιτεχνικός διευθυντής του «Ελληνικού Ωδείου». Ο *Σκαλκώτας* μαθητής του Schönberg έχει δώσει αρκετά, ιδίως συμφωνικά, έργα. Μία σειρά «Ελληνικών Χορών» (έπεξεργ. για ορχήστρα), δυο κονσέρτα για πιάνο και ορχήστρα, μία «Σουίτα» (σπό δωδεκάφθογο σύστημα) κ. λ. Ο *Ζώρας* (Σπάρτη, 1905) υπήρξε μαθητής του Καλομοίρη και έδωσε μερικά έργα για ορχήστρα (Βιολαντώ, Στο Βουνό, Δυό Χοροί), για πιάνο, για ορχήστρα δωματίου και διάφορα τραγούδια («Σκίτσα») Πρέπει ν' αναφέρω ακόμα μερικούς από τους πιο νέους, τον *Σαβίλλου Νεζερίτση*, μαθητή του

Μητρόπουλου, τὸν **Θρ. Καρυωτάκη**, μαθητὴ τοῦ Βάρβουλη («Σονατίνα» κι' ἄλλα κομμάτια γιὰ πιάνο, διάφορα τραγούδια πάνω σὲ ποιήματα τοῦ Καρυωτάκη, Νιρβάνα καὶ Φιλόρα), τὸν **Παπαϊωάννου** μαθητὴ τοῦ Καλομοίρη, τὸν **Σταμάτη Παπαδόπουλο** ἀπὸ τὸ Κάιρο, ποῦ ὑπῆρξε συμφοιτητὴς μου στὸ Παρίσι στὴ Σκόλα Καντόρουμ καὶ πολὺ προικισμένος συνθέτης (κουϊντέττο μὲ πιάνο, «τέσσερα παιγνίδια» γιὰ πιάνο κ.λ.), τὴ **Ρένα Κυριακοῦ**, τὸν **Γεωργιάδη**, ποῦ ἀποτελοῦνε τὶς ἐλπίδες τοῦ μέλλοντος. Γιὰ νὰ κλείσουμε τὸ κεφάλαιο αὐτὸ πρέπει νὰ σημειώσουμε καὶ μερικοὺς δημοφιλεῖς συνθέτες, τῶν ὁποίων ἡ μουσικὴ ἔχει κάποιο λαϊκώτερο χαρακτήρα, τὸν Δημήτριο **Ρόδιο** (Ἀθήνες, 1862), τὸ Νικόλαο **Κόκκينو** (Ἀθήνες, 1863—1920) καὶ τὸν Τιμόθεο **Ξανθόπουλο**.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συνθέτες, ποῦ ἀναφέραμε, ἔχουν συντελέσει στὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν πρόοδο τῆς μουσικῆς στὴν Ἑλλάδα καὶ μὲ τὴ διδασκαλία τους καὶ μὲ ποικίλες μουσικολογικὰς μελέτες. Σ' αὐτούς—ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ—πρέπει νὰ προστεθοῦν ἡ κ. **Ἄθρα Θεοδοροπούλου** (Ἀδριανούπολη 1880) ποῦ ἔχει ἐκδώσει μὴν ἐξαιρετη, ἀπὸ κάθε ἄποψη, διτομὴ ἱστορίας τῆς Μουσικῆς καὶ πολλὰς ἄλλες μελέτες («Ἡ μουσικὴ διὰ τῶν αἰώνων» 1911, «Ἰαμβοὶ καὶ ἀνάπαιστοι» 1915 κ.ἄ.), ἡ κ. **Σοφία Σπανοῦδη** (Κωνσταντινούπολη, 1878) ποικίλες μουσικὰς μελέτες καὶ ὁ μὲ παγκόσμιο κύρος κριτικὸς καὶ μουσικολόγος **Μιχαὴλ Δ. Καλβοκορέσης**. Ὁ Καλβοκορέσης γεννήθηκε στὴ Μασσαλία στὸ 1877 καὶ εἶναι τακτικὸς συνεργάτης τῶν μεγαλυτέρων μουσικῶν περιοδικῶν τῆς Εὐρώπης. Συνεργάστηκε ἐπίσης σὲ μεγάλες μουσικὰς ἐγκυκλοπαιδεῖες ὅπως ἡ σύγχρονη Ἑλληνικὴ μουσικὴ ἐγκυκλοπαιδεῖα -Dictionary of Modern Music and Musicians», καὶ ἡ Γαλλικὴ Μουσικὴ Ἑγκυκλοπαιδεῖα τοῦ Κονσερβητοῦρα (Ἐκδ. Lavignac). Ἐχει, ἀκόμα, ἐκδώσει διάφορα βιβλία «Λίστα», «Μουσσόργσκου», «Γκλίλκα», «Σοῦμαν» κ.λ.

Παράλληλα μὲ τοὺς συνθέτες πλῆθος ἐκτελεστῶν καὶ μουσικοπαιδαγωγῶν προσπαθοῦνε μὲ φιλότιμο ζῆλο ν' ἀνεβάσουν τὸ γόητρο τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς καὶ συντελοῦνε στὴ δημιουργία ἀρκετῆς μουσικῆς κίνησης. Τὸ σπουδαιότερο μουσικὸ κέντρο στὴν Ἑλλάδα εἶναι βέβαι· ἡ Ἀθῆνα μὲ τὰ τρία Ὁδεῖα της, μὲ τὴν συμφωνικὴ τῆς ὀρχήστρα καὶ διάφορα χορωδικὰ συγκροτήματα. Τὸ ἀρχαιότερο ἀπὸ τὰ Ὁδεῖα εἶναι τὸ «Ὁδεῖον Ἀθηνῶν» («Μουσικὸς καὶ Δραματικὸς Σύλλογος»), ποῦ ἰδρύθηκε στὰ 1871 ἀπὸ πρωτοβουλία τοῦ τότε Πρωθυπουργοῦ Ἀ. Κουμουνοδούρου· γιὰ χρόνια διευθυντὴς τοῦ «Ὁδείου Ἀθηνῶν» ὑπῆρξε ὁ Γεώργιος Νάζος (1890—1924), κατόπιν ὡς «ὑποδιευθυντὴς» ὁ βαθύφωνος Κωστῆς Νικολάου (1924—30), ὁ Καθηγητὴς τῆς Θεωρητικῆς καὶ μαέστρος Φιλοκτῆτης Οἰκονομίδης (1930—39) καὶ τελευταῖα ὁ μουσικολόγος Θρ. Γεωργιάδης. Τὸ «Ἑλληνικὸν Ὁδεῖον Ἀθηνῶν» ἰδρύθηκε στὰ 1919¹⁾ ἀπὸ μιὰ ομάδα κα-

1) Τὸ «Ἑλληνικὸν Ὁδεῖον» στεγάστηκε στὸ οἶκημα τοῦ «Ὁδείου Λόττερ», ποῦ ἰδρύθηκε στὰ 1899 κ' ἐκλείσει στὰ 1919.

θηγητών που απέχω ρησε άπ το «Ώδειον Ἀθηνῶν» διευθυντής του άπήρξε στην άρχή ό Μανώλης Καλομοίρης (1919—1926) και κατόπι, ώς τό θάνατό του, ό λαμπρός καλλιτέχνης Θησεύς Πίνδιος (1926—1934). Τώρα διευθύνεται άπό τριμελή καλλιτεχνική έπιτροπή άπο τους Βάρβογλη, Σφακιανάκη και Εύαγγελάτο. Τό «Ἐθνικόν Ὁδεῖον» ιδρύθηκε στά 1926 και διευθύνεται άπό τόν Καλομοίρη. Τά δυό τελευταία Ὁδεῖα καλλιεργοῦν συστηματικά, μέ τήν ίδρυση παραρτημάτων, τήν ανάπτυξη τής μουσικής και στις έπαρχίες. Σ' αὐτά πρέπει νά προστεθοῦν: τό κρατικό «Ὁδεῖον Θεσσαλονίκης» (1914, Διευθυντής ό έξαιρετικός καλλιτέχνης Ἀλέξ. Καζαντζής), τό «Ὁδεῖον Πειραιῶς», τό «Ὁδεῖον Βόλου» κ. ἄ.

Ἡ συμφωνική όρχήστρα Ἀθηνῶν, ή «Χορωδία Ἀθηνῶν», ή «Πολλάδιος Χορωδία», καθώς και διάφορα άλλα χορωδιακά συγκροτήματα δημιουργοῦν μέ τις τακτικές συναυλίες τους σημαντική μουσική κίνηση, που εὐνοεῖ τό ξεπήδημα και τό ἀνάθρεμμα νέων ἀξιῶν. Σ' αὐτές παίρνουν μέρος ξένοι καλλιτέχνες μέ παγκόσμια φήμη και πολλοί δικοί μας έκλεκτοί έκτελεστές. Σ' αὐτή τή σφοῖρα έχουμε νά δείξουμε και άρκετούς μέ διεθνή φήμη, που παίρνουν συχνά μέρος είτε μ' έκτακτη πρόσκληση είτε ώς τακτικά μέλη (σέ Κρατικά μουσικά θέατρα) στα διάφορα μεγάλα μουσικά κέντρα τοῦ έξωτερικοῦ.

Ὑστερα άπό τή σύντομη αὐτήν εξέταση τής σύγχρονης Ἑλληνικής Μουσικής, μου φαίνεται πως άπάντησα ικανοποιητικά στα άρχικά έρωτήματα: ἄν υπάρχει ενδιαφέρουσα έλληνική μουσική κι' ἄν υπάρχουν σύγχρονοι αξιόλογοι Ἕλληνες συνθέτες. Τό έργο τους άποτελεῖ τήν έγγύηση για τό μελλοντικό ανέβασμα τής σχολής. Στα 1938 είχα τήν καλή τύχη νά δῶ πλείυτα έργα—τά πιο πολλά σ' ανέκδοτη μορφή—των περισσοτέρων Ἑλλήνων συνθετῶν ὁπάρχουν ανάμεσα σ' αὐτά άρκετά, που, εύχαρίστως, θάβαζαν τήν όπογραφή τους οί καλύτεροι συνθέτες τής Εὐρώπης. Ἔτσι βρισκόμαστε, μπορούμε νά ποῦμε μ' έθνική ύπερηφάνεια, μπροστά σέ μιάν Ἀθηνινή μουσική άνθηση, μπροστά σέ μιá καλλιτεχνική ἀναγέννηση που προσφέρει τις πιο ώραιές και τις πιο λαμπρές έλπίδες για τό μέλλον τής Ἑλληνικής Μουσικής.

ΣΟΛΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΝΙΚΗΣ

Ἡ συμπλήρωση ἑννέα ἐτῶν ζωῆς τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» συμπίπτει μὲ τὸ μεγαλύτερο γεγονός τῆς σύγχρονης ἱστορίας, τὴ νίκη τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν, καὶ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ δημοκρατικοῦ πνεύματος ἐνῆντα στὴν ἀπολυταρχία καὶ τὸ φασισμό.

Στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος, τὰ πολιτικά καὶ πνευματικὰ γεγονότα ὑπῆρξαν στενάκιτα συνυφασμένα, καὶ ἡ ἀλληλοεπίδρασή τους εἶναι φανερὴ σ' ὅλες τὶς μεγάλες ἐκδηλώσεις τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἔτσι ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἡ φιλολογία ἔδινε συγκεκριμένη μορφή καὶ μιὰ λανθάνουσαν ἴσως κατεύθυνση στὶς πολιτικὲς ἀναζητήσεις καὶ ἀνησιχίες τῆς ἐποχῆς, ἐδεχόταν, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, τὶς ἐπιδράσεις τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ρευμάτων τοῦ περιβάλλοντος καὶ ὑφίστατο καὶ αὐτὴ ἀνάλογες διαμορφώσεις.

Εἶναι πολὺ εὐκόλο μέσα ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ φιλολογία μιᾶς ὠριμένης ἐποχῆς νὰ ἀνακαλύψουμε τὶς ψυχικὲς διαθέσεις, τὰ πολιτικὰ ἰδεώδη καὶ τὶς κοινωνικὲς κατευθύνσεις τῶν ἀνθρώπων τῆς περιόδου ἐκείνης, ὅπως εἶναι ἐπιτόμος εὐκόλο πίσω ἀπὸ ἓναν πόλεμο ἢ μιὰν ὠριμένη πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ διαμόρφωση νὰ διακρίνουμε τὶς ἰδέες καὶ τοὺς φορεῖς τῶν ἰδεῶν, ποὺ ὠδήγησαν στὴν πολιτικὴ ἢ τὴν κοινωνικὴ ἐκείνη σύμβαση. Μέσα στὴ μακρὰν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος, οἱ ὑπεύθυνοι ἐφρόντιζαν πάντοτε νὰ δίδουν σὲ κάθε σύγκρουση ἓνα ὠρισμένο ἰδεολογικὸ χαρακτῆρα, καὶ νὰ ἐξοραῖζον τὴ φοικὴ τοῦ πολέμου μ' ἓνα ὠρισμένο ἠθικὸ περιχόμενον. Ἡ ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων διέψευδε, τὶς περισσότερες φορὲς, τὶς ἐπαγγελίες ἐκείνης, οἱ ὁποῖες ὡστόσο δὲν ἔπαιαν νὰ εὐρίσκουν ἀπήχηση στὶς δοκιμασμένες ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, καὶ νὰ διαμορφώσουν ἀνάλογα τὶς νέες πνευματικὲς καὶ πολιτικὲς ἐξελίξεις.

Τὸ 1914—18 ἡ ἀνθρωπότης πολέμησε γιὰ τὰ ἴδια ἀκριβῶς ἰδεώδη, γιὰ τὰ ὅποια πολεμᾷ καὶ σήμερα. Ἡ συνθήκη ὅμως τῶν Βερσαλλιών καὶ οἱ συναφεῖς συμβάσεις δὲν ἀσχολήθηκαν στὴν πραγματοκρίτητα μὲ τίποτε ἄλλο παρὰ μονά-

χα μὲ τὴν καθαρὴ στρατιωτικὴ νίκη τῶν συμμάχων καὶ τὰ πολιτικὰ καὶ οἰκονομικὰ τῆς ἐπακόλουθα. Στὸ τέλος τοῦ πολέμου ἐκείνου οἱ ἰδεολογικὲς ἐπιδιώξεις ἀτόνησαν, οἱ ἠθικὲς ὑποχρεώσεις λησμονήθηκαν, καὶ λίγα χρόνια ὑστερώτερα ἡ Γερμανία ἐρχόταν πάλιν νὰ δημιουργήσῃ τὶς ἴδιες ἀκριβῶς συνθήκες, καὶ νὰ ἀνακινήσῃ τὰ ἴδια ἀκριβῶς προβλήματα ποὺ εἶχαν μείνει τότε ἄλυτα. Καὶ ἡ ἀνθρωπότης ὠδήγηθη στὸ σημερινὸ πόλεμο, τὸ σκληρότερο ἀπὸ ὅσους συνέβηκαν ποτὲ στὸν πλανήτη μας.

Μέσα στὴν ἀδυσώπητὴ σύγκρουση τῶν δύο ἀντιπάλων παρατάξεων οἱ κατ'αποστοφὲς ὑπῆρξαν τεράστιες. Ἐξ ἴσου ὅμως τεράστιες ὑπῆρξαν καὶ οἱ πνευματικὲς ζυμώσεις καὶ ἡ κίνηση γενικὰ τῶν ἰδεῶν στὴν παρατάξη τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων. Τὰ Ἠνωμένα Ἐθνη ἔδωκαν ἓνα πραγματικὸ ἠθικὸ περιχόμενον στὶς ἐπιδιώξεις τοῦ ἀγῶνα, καὶ προδιαγραφῶν καθαρὰ τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος. Αὐτὸ, ὡς ἓνα σημεῖο, εἶχε γίνε βέβαια καὶ στὸν προηγούμενον πόλεμο μὲ μιὰ σημαντικὴ ὅμως διαφορὰ: ὅτι ὁ ἰδεολογικὸς χαρακτῆρας τοῦ σημερινοῦ ἀγῶνα δὲν ἐπεβλήθηκε ἐκ τῶν ἄνω, ὅπως εἶχε συμβῆ στὰ 1914—18. Ἡ ἠθικὴ κατεύθυνση δόθηκε τώρα ἐκ τῶν κάτω, καὶ οἱ ὑπεύθυνοι ἡγέτες δὲν ἦταν τῆ φορὰν αὐτὴ παρὰ μονάχα οἱ διερχόμενοι καὶ οἱ ἐκτελεστὲς τῶν ἐπιθυμῶν καὶ τῶν δικαίων τοῦ λαοῦ τους.

Σήμερα, μὲ τὴν ἤττα τῆς Γερμανίας καὶ τὴ νίκη στὴν Εὐρώπη ἡ ἀνθρωπότης ἀναπνέει καλύτερα. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία δι, ὅταν σὲ λίγο συμπληρωθῇ ἡ νίκη τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν ἢ συνδύσει τῆς εἰρήνης ποὺ θὰ ἐπακολουθήσῃ, θὰ ἐξασφαλίσῃ στοὺς λαοὺς τῆς γῆς ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὕλικά καὶ πνευματικὰ ἀγαθὰ, γιὰ τὰ ὁποῖα οἱ ἐλευθεροὶ ἀνθρωποὶ πολέμησαν καὶ θυσίαστηκαν.

Χάρης λοιπὸν στοὺς ἀγῶνες τῶν Δημοκρατικῶν ἔθνῶν νέοι πνευματικοὶ ὀρίζοντες ἀνοίγουνται σήμερα μπροστὰ στὴν ἐλεύθερη διάνοηση. Τὸ φῶς ποὺ ὁ φασισμὸς καὶ ὁ ναζισμὸς ἐπιβάλανε στὴ σκέψη καὶ τὴν ἐκφραση, ἔχει τώρα σαρωθῆ. καὶ οἱ ἀνθρωποὶ τῶν γεγραμμάτων εἶναι πιά ἐλεύθεροὶ νὰ διαμορφώσουν τὰ πνευματικὰ τοὺς ἰδεώδη

μέσα σ' ένα κόσμο ηθικώτερο και περισσότερο ελεύθερο. Το μέλλον της διανοήσης και της επιστήμης προδιαγράφεται σήμερα περισσότερο φωτεινό και περισσότερο ωραίο από κάθε προηγούμενη περίοδο.

Ίδιαίτερα όμως για μās τους Έλληνες, και μάλιστα τους Έλληνες της Κύπρου, η συμμαχική νίκη προοιωνίζει μίαν καινούργιαν ευτυχισμένην εποχή. Η συμβολή της Ελλάδας στον άγωνα και οι θυσίες της για την εξασφάλιση της νίκης υπήρξαν πραγματικά άνωπλογοίστες. Καμιά άνταμοιβή δὲ θάτανε άρχετή νά άποσβέσει τό μεγάλο χρέος της άνθρωπότητος πρὸς τή μικρήν αυτήν, αλλά άκαταδάμαστη γωνιά της Εύρώπης. Μέσα στην κοσμογονικήν έποποιία, που γράφεται και με τό δικό της αίμα, θέλουμε νά πιστεύουμε ότι, η άπελευθέρωση της υπήρξε τό πρώτο βήμα για την ολοκληρωτική της εθνικήν άποκατάσταση.

Η Κύπρος διακήρυξε επανειλημμένα στό παρελθόν τό μοναδικό εθνικό της πόθο, αλλά τώρα διατράνωσε, περισσότερο από κάθε προηγούμενη φορά, την εθνικήν έπιθυμία της, συμμετέχοντας ενεργά στον τιτάνιον αυτόν άγωνα, που έταξε σαν πρωταρχικό σκοπό του την εθνικήν άποκατάσταση όλων των λαών. Η πνευματική Κύπρος περιμένει άνυπόμονα την ήμέραν εκείνην, που μέσο σὲ μίαν ελεύθερη πατρίδα οι πνευματικοί δεσμοί της μητρόπολης και των έπαρχιών θά συσφιχθούν άκόμη περισσότερο, και από τη στενήν αυτήν έπαφή και έπικοινωνία θά προκύψει μίά καινούργια άναγέννηση.

Με την εύχην αυτή τὰ «Κυπριακά Γράμματα» μπαίνουν σήμερα στό δέκατον έτος της ζωής τους, και έλπίζουν τό έτος αυτό νά είναι η άπαρχή ενός ελεύθερου πνευματικού βίου και μιάς καινούργιας σταδιοδρομίας για την πνευματική και καλλιτεχνική άνασύνταξη του τόπου μας.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

3 του Μάη, Μεγ. Πέμπτη 1945.

Αγαπῆτε κ. Προσώπ,

Με μεγάλη μου χαρά πήρα τό ωραίο τό γραμμα-σας. Το κακό είναι που

εγώ δεν έχω δικό μου περιοδικό για να δημοσιεύω τα γραμματά-σας κι έτσι ν' ανταποδώσω τα ίσα!.....

Χαίρουμαι πραγματικά που βλέπω την ατράνταχτη αισιοδοξία-σας για τα πεπρωμένα της Φυλής και την εμπιστοσύνη-σας στον Έλληνα. Η αισιοδοξία αυτή με βρίσκει απόλυτα σύμφωνο, μόνο που, όπως σωστά το είδατε και σεις, ο δρόμος της Ελλάδας θάτανι τραχύς και τρομαχτικά ανηφορικός. Δεν είναι εύκολη η ανοικοδόμηση. Δεν υπάρχουνε τα μέσα τα υλικά. Δεν έχουμε γη. Δεν μας χωράει ο τόπος. Τα κατσάβραχα κ' οι στουρνάρόπετρες δεν γίνονται χωράφια. Είμαστε φτωχοί πολύ.....

Χρειάζεται υπομονή και χρόνια περιουλλογής. Ο Ρωμηός θά δουλέψει σκληρά—αυτό έκανε σ' όλα τα μακρά χρόνια της ζωής του—θα εξακολουθήσει να τό κάνει και τώρα. Και θα ξαναβρει—είμαι βέβαιος—τό δρόμο του τον τίμιο και τον ίσιο.

Η κοινωνική ζωή της Αθήνας μπαίνει στον κανονικό της ρυθμό ολοένα και γρηγορώτερα... Στα στενά δρομάκια της Πλάκας στις φεγγαρόφωτες βραδιές, τις μεταμεσονύχτιες ώρες, βογγούνε οι κιθάρες, μπροστά σ' ένα παραθύρι με βασιλικό. Ο πόλεμος δε σκότωσε ολότελα τό ρωμαντισμό. Και στους κεντρικούς δρόμους οι βιτρίνες είναι κατάμεστες απ' όλα τα καλά. Ο κόσμος διαβαίνει με μια έκφραση ξεγνιασιάς που είχαμε χρόνια να τη δούμε. Έλειψε πιά εκείνη η ρυτίδα της αγωνίας η χαραγμένη μόνιμα στα πρόσωπά μας, κ' η γραμμή της πίκρας στην άκρια των χιλιών. Αρχίσαμε να ξαναβρίσκουμε τό γέλιο μας.

Η «Γαλήνη» του Βενέζη που διαβάσατε ήταν η πρώτη έκδοση. Από τότε έλαβε την τελική της μορφή σε αδιάκοπες εκδόσεις κατά τό διάστημα της κατοχής. Νομίζω πως είχε κυκλοφορήσει η όγδοη χιλιάδα τό 1944. Όσο για την «Αισλική Γη», κυκλοφόρησε σε δεύτερη έκδοση και κατά τη γνώμη μου είναι τό ποιητικώτερο βιβλίο που γράφτηκε σε πέζο στην Ελλάδα.

Νέα βιβλία σπάνια βγαίνουν τώρα, γιατί τό χαρτί είναι πανάκριβο. Ο Σκίπης έβγαλε μία συλλογή ποιημάτων

των «Μεσ από τα τείχη» (ποίηματα της περιόδου της κατοχής) με ξυλογραφίες του Σπύρου Βασιλείου.

Η κ. Περδικά εκυκλοφόρησε τον Β' τόμο της «Σκύρου». Δεν τη βλέπω γιατί μένει στην Κηφισιά τώρα. Η κ. Ταρσούλη ετοιμάζει μια συλλογή παλαιών ποιημάτων της...

Ο Αιμ. Χουρμούζιος τυπώνει ένα βιβλίο για τον Ευγ. Ο' Νηλ και το θεάτρό του.

Ο πεθερός μου έχει έτοιμα δυο βιβλία: «Κυπριακά Σημειώματα» και «Οι Φράγκοι της Κύπρου», που άρχισε να δημοσιεύεται στη «Ν. Εστία» του καιρού της δουλειάς, μα το σταμάτησε η ξένη λογοκρισία. Θα συνεχίσει πάλι τώρα στη «Ν. Εστία».

Ανυπομονώ να δω τα «Κυπρ. Γράμματα» για να κατατοπιστώ στα κυπριακά πνευματικά ζητήματα.

Και μια που μιλούμε για τα «Κυπρ. Γράμ.» θα σας δώσω μερικές πληροφορίες για την καλλιτεχνική κίνηση της Αθήνας...

Τα Θέατρα έχουν άγριες πιέσεις. Μέρες πριν πρέπει να κρατήσεις θέσεις. Στους κινηματογράφους πρέπει να κρατήσεις για ώρα ουρά για να μπορέσεις να μπεις και να κάτσεις όρθιος.

—Την Κοτοπούλη ύστερ' από 4 χρόνια απουσίας από τη σκηνή (είχε ορκιστεί να μη παίξει ενόσω οι Γερμανοί πατούσαν την Ελλάδα) την ξανάθεσε πάλι μ' όλη την άφταστη τέχνη της στην «Ελισάβετ χωρίς άντρες» του Ζυσέ. Το είχαμε ξαναδεί πριν απ' τον πόλεμο.

—Η Ανδρεάδη παίζει «Το πένθος ταιριάζει στην Ηλέκτρα» του Ο' Νηλ.

—Το Βασιλικό Θέατρο τη «Φλωρεντινή Τραγωδία» του Ουάιλντ και Μολιέρο.

—Ο θίασος Αρώνη—Μανωλίδη—Κόρν παίξει στο «Πάνθος» τη «Δωδεκάτη Νύχτα» του Σαίξπηρ. Εκεί δόθηκε μια σειρά διαλέξεις αγγλικά, γύρω από το έργο του Σαίξπηρ.

—Οι ζωγράφοι Σπ Βασιλείου και Αγ. Αστεριάδης εκθέτουνε μια σειρά ξυλογραφίες και ακουαρέλλες καμωμένες τον καιρό της κατοχής με θέματα παρμένα από τα κλέφτικα δημοτικά τραγούδια.

—Στον «Παρνασσό» άνοιξε μια ομαδική έκθεση ζωγραφικής, όπου εκθέ-

τουνε πολλοί παλαιοί και νέοι ζωγράφοι.

—Οι Συμφωνικές Συναυλίες εξακολουθούν κάθε Κυριακή πρωί με αφάνταστη κοσμοουροφή. Πολλά ρεσιτάλ πιάνου και βιολιού δόθηκαν τελευταία. Ξεχωριστό το ρεσιτάλ πιάνου της Μαρίας Παπαϊωάννου—Χουρμούζιου.

Μ' αγάπη

Τ. ΦΡΑΓΚΚΟΥΔΗΣ

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Όποιος βρισκόταν στην Άγγλία πριν από τον πόλεμο αυτό, εύκολα μπορεί να διακρίνει τη μεταβολή που έχει υποστεί το θέατρο, στο διάστημα αυτών των 6 σχεδόν τρομερών χρόνων.

Τό Άγγλικό κοινό, δέν ήταν ποτέ θεατρόφιλο. Ή μεγάλη μάζα του λαού αγαπά τόν κινηματογράφο τρελλά, κι αυτός άποτελεί τη σπουδαιότερη γιορτάσιμη άναψυχή του. Στο κεντρικό Λονδίνο, όπου είναι και τα μεγαλύτερα έμπορικά κέντρα, δηλ. τα σπουδαιότερα καταστήματα πολυτελείας και ξενοδοχεία, ή εστιατόρια, υπάρχουν άρκετά θέατρα. Μερικά σαράντα. Στές συνοικίες όμως και στην έξοχή, τό θέατρο είναι πραγματικά σπάνιο κι άποτελεί πολυτέλεια. Δέν έχω υπ' όψει στατιστικές επίσημες, μά ένας φίλος μου σκηνοθέτης θεάτρου, μέ διαβεβαίωσε τές προάλλες πως κάθε είκοσι κινηματογράφους υπάρχει ένα θέατρο μονάχα.

Ό λόγος δέν είναι πολύ δύσκολο να βρεθί. Και πριν από τόν πόλεμο και περισσότερο τώρα, τά εισιτήρια τού θεάτρου είναι πανάκριβα κι οι προπαρασκευές για τό ανέβασμα ενός έργου στοιχίζουν τόσα πολλά, ώστε χρειάζονται μεγάλες έταιρείες ή συνδυασμοί έταιρειών μέ μεγάλα κεφάλαια για ν' αναλάβουν τό ανέβασμα ενός έργου. Και κατά τούτο ειδικούς ένα έργο πρέπει να παίζεται περισσότερο από έξη μήνες σ' ένα θέατρο για ν' αντιμετώπισει τό έξοδά του και ν' άφίνει κέρδη στους

ρηματοδότες του. Τὰ ἔξοδα λοιπὸν εἶναι τεράστια, οἱ κίνδυνοι ἀποτυχεῖν εἰς μεγάλοι καὶ συνεπῶς τὸ κοινὸ θᾶ ἔχει νὰ πληρώσει τόσο ψηλές τιμὰς γιὰ εἰσιτήρια θεάτρου.

Γιὰ τοὺς ἄγγλους θεατρικοὺς συγγραφεῖς δὲν θ' ἀσχοληθῶ. Οἱ Κύπριοι διανοοῦμενοι τοὺς γνωρίζουν καλά. Θ' ἀσχοληθῶ περισσότερο μὲ τὸ ποῖόν τῶν θεατρικῶν παραγωγῶν καὶ μὲ τὸ θεατρόφιλο κοινόν.

Ἐνθυμοῦμαι πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμον πῶς οἱ θεατρόφιλοι ἀπὸ τοὺς ἄγγλους καὶ τοὺς ξένους ποὺ ἔχουν γίνῃ βρεττανοὶ—ποὺ πρέπει νὰ εἰπω—θᾶ δὲν εἶναι λίγοι—ἔτρεχαν νὰ δοῦν καὶ ν' ἀκούσουν ἔργα ποὺ ἀναφέρονταν στὸν πόλεμον, τὸ μέλλοντα πόλεμον μὲ ὄλους τοὺς κινδύνους, τὰ θανά καὶ τὰς καταστροφὰς του. Κι ἔκανα τὴ σκέψη πῶς ἂν τυχόν ὁ πολεμὸς αὐτὸς πόλεμος ἐκραγῇ, θὰ γίνοντο ὅλοι οἱ ἄγγλοι θεατρόφιλοι γιὰ νὰ παρακολουθοῦν τὰ ἔργα αὐτά ποὺ τοὺς προξενοῦν τέτοιαν εὐχαρίστηση.

Ἐχὼ ἀντιληφθεῖ ὅμως πῶς ὁλωσθὶ ὅλου τὸ ἀντίθετον ἔχει συμβεῖ μὲ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου ὅλα ἀνεξαιρέτως αὐτὰ τὰ ἔργα χάθηκαν ἀπὸ τὴν σκηνήν, τὸ θεάτρο εἶχε σταθερῶς σχεδὸν ὀλότρωτα γιὰ ἄρκετὸ καιρὸ, ὡς ὅτου οἱ παραγωγὸι ἐσφιγμομέτρησαν τὰς νέας τάσεις καὶ ἀπαιτήσεις τοῦ κοινοῦ γιὰ τὰς νέας παραγωγὰς τους. Καὶ πρόβαλε τότε τὴ κωμωδία, ἢ φάρσα, ἢ σάτυρα, τὸ χιούμορ καὶ ὅτι ἄλλο ἤμποροῦσε ν' ἀποσπάσει τὸ κοινὸ ἔστω καὶ γιὰ λίγες ὥρας μακριὰ ἀπὸ τὴ σκέψη καὶ τὴ φρίκην τοῦ πολέμου.

Ἦλθαν ἔπειτα οἱ βομβαρδισμοὶ τοῦ Λονδίνου, ἀλλὰ βρῆκαν καὶ τοὺς θεατρόφιλους καὶ τοὺς παραγωγούς προπαρασκευασμένους. Δὲν ἔκλεισε κανένα θεάτρο. Κι ἦταν σπανιότατες αἱ περιπτώσεις ποὺ εἴτε τὸ κοινὸ εἴτε οἱ ἠθοποιοὶ ἀποχωροῦσαν ὅταν διδόταν τὸ σῆμα κινδύνου: ἔχω πιστοποιήσει αὐτὴ τὴν ψυχραιμία ἢ καλύτερα τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ ἄγγλου μπροστὰ τὸν κίνδυνον πολλὰς φορὰς προσωπικὰ.

Ἀφ' ὅτου τὸ Λονδίνον γέμισε ἀπὸ ξένους, ἀπὸ ἐξοριστοὺς τῆς Εὐρώπης καὶ ἀπὸ ἄλλοι στρατιῶτες, τὸ

θέατρο ἔχει κάμει μεγάλη παύση. Ἄνευ σκηνοθέτης ἔχουν βοηθήσει σὶο ἀνέβασμα ἔργων μεγάλης ἀξίας καὶ ξένοι ἠθοποιοὶ καὶ δραματογράφοι ἔχουν ἐνισχύσει ἠθικά τὸ ἄγγλικὸ θέατρο. Καὶ μ' ὅλο ποὺ ὅλα τὰ θέατρα τοῦ κεντρικοῦ Λονδίνου εἶναι πάντα γεμάτα, δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾷ κανεὶς ὅτι ἕνα μεγάλο ποσοστὸ τοῦ θεατρόφιλου αὐτοῦ κοσμοῦ εἶναι ξένοι καὶ ἰδία στρατιῶτες, τὸ δὲ ἄγγλικὸ κοινὸ ἐξυκολουθεῖ νὰ μὲν ἀπαθεῖ μπροστὰ ἀκόμα καὶ στέγας θεατρικῆς παραγωγῆς. Ὁ δὲ γνωστὸς θεατρικὸς κριτικὸς Beverley Baxter, σ' ἕνα τελευταῖον ἄρθρον ποὺ στήν «Ἐσπερινὴ Σημεία» κατηγορεῖ μὲ δριμύτητα τοὺς παραγωγούς ποὺ δὲν τὰ κατόφεραν νὰ ἐκμεταλλεῦσθον τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν, δηλ τῆς παρουσίας ξένων θεατροφίλων, ν' ἀναπτύξουν τὸ ἄγγλικὸν θέατρο καὶ νὰ τὸ καταστήσουν πραγματικὸν ἐντυπώμα καὶ ψυχγωγία γιὰ τὸ λαόν, ποὺ ἔχει ὀλοψυχα προσφέρει ὅτι εἶχε στὸν ἀγῶνα αὐτὸ γιὰ τὴν δημοκρατίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Δὲν ἔχουν σχέδιον, εἶναι στερημένοι ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὸ δημιουργικὸν ἐνστικτόν, ὅπως καὶ ἀπὸ θάρρος καὶ σκέψην. Τονίζει μὲ παράπονον ὁ Beverley Κι' αὐτὸ, ἐξηγεῖ παρακάτω, προέρχεται ἀπὸ τὴν ἰδέαν πῶς τὸ κοινὸν θὰ δώσει τὸ χρῆμα του σὲ ὁποιαδήποτε παραγωγὴν καὶ οἱ σκηνοθέτες ἢ παραγωγοὶ, ὅπως τοὺς λένε ἐδῶ, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σκοτιζοῦνται καὶ νὰ ξεθεύουν τὰ χρήματά τους γιὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ θεάτρου. Καὶ πράγματι τὸ ἄγγλικὸν κοινὸν δὲν εἶναι καθόλου δύσκολον γενικά. Δὲν εἶναι παραπονιαρικό. Δὲν προσπαθεῖ νὰ βλέπει παντοῦ καὶ πάντοτε ψευδιὰ. Ἐνας Ἕλληνας ἠθοποιὸς ποὺ βρίσκεται τώρα στὸ Λονδίνον μὲ διαβεβαίωσιν πῶς ἔχει παρακολουθήσει παραστάσεις Σαίξπηρου, ποὺ κανένας θίασος ἑλληνικὸς δὲ θὰ τολμοῦσε ν' ἀνεβάσει οὔτε στήν ἐπαρχίαν στήν Ἑλλάδα, χωρὶς κίνδυνον λεμονόκουπας.

Μ' ὅλα αὐτὰ ὅμως δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ πῶς ὁ ἄγγλος εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατος ν' ἀπολαύσει ἕνα καλὸ ἔργον, μὲ καλὴ σκηνοθεσίαν καὶ καλὸ παίξιμον. Ὅτι εἶπα παραπάνω ἀφορὰ τὸ θέατρο γενικά. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ οἱ φωτεινὰς ἐξαιρέσεις. Ὁ

παγκοσμίως γνωστός αΐφνης θεατρικός "Ομίλος Old Vic, ένας από τους καλύτερους της Εύρωπης, δέν έχει φεισθή κανενός κόπου και καμμιάς θυσίας και κατά την διάρκειαν ακόμα των χειροτέρων βομβαρδισμών να παρουσιάσει στή σκηνή του έργα έξαισια πού τιμούν τό θέατρο του παλαιοῦ Εύρωπαϊκοῦ κόσμου. Τά Richard the 3rd, Peer Gynt και τό Arms and the man, πού έχει ανεβάσει τους τελευταίους μήνες, έχουν πάρει τές καλύτερες κριτικές τόσο γιά τή σκηνοθεσία, όσο και γιά τό παίξιμό τους. Ἐπίσης ὁ ὄμιλος των ἠθοποιῶν του θεάτρου τέχνης, πού ιδρύθηκε διαρκόντος του πολέμου και παρουσίασεν ἔκτοτε στή σκηνή του περι τά 40 έργα από τό διεθνές θεατρικό πεδίο, έχει δώσει ένα πολύ σοβαρό σπρώξιμο στό θέατρο τής Ἀγγλίας, πού ἔκτιμήθηκε από ὄλους τους ειδικούς.

Τό σοβαρόν όμως θέατρο δέν θά κατορθώσει ποτέ νά προσελκύει τό πολύ κοινό στην Ἀγγλία, ἔκτος ἂν παύσει, ἔστω και γιά ένα χρονικό διάστημα ἡ ἐπιθεώρηση, πού μ ὄλο πού γά τελευταία χρόνια έχει παρουσιάσει πλουσιώτατα νούμερα, δέν παύει ν' ἀποτελεῖ μιὰ κάπως φθνή ψυχαγωγία γιά τό λαό. Οἱ εἰδικοί τονίζουν πώς τό Ἀγγλικό θέατρο εἶναι καταδικασμένο σέ ἀποτυχία, ἡ καλύτερα θά εἶναι ὑποχρεωμένο και στό μέλλο νά παρακολουθεῖ ὡς ἀπαιτήσεις του κατώτερο κοινόν, ἐφόσον μένει στό χέρι ἰδιωτῶν, σάν μιὰ κοινή ἐπιχείρηση. Γιάτι εἶναι ἡ μόνη χώρα τής Εύρωπης—θαρρώ—ἡ Ἀγγλία, πού δέν έχει ἔθνικο θέατρο, κάθε δέ προσπάθεια πού έχει γίνει, εἶναι ἔργο τής ἰδιωτικῆς ἐπιχείρησης. Πολλές φορές μάλιστα τό θέατρο βρέθηκε σέ χέρι κεφαλαιούχων πού ἦταν τελείως ἀνίδοι από θέατρο, μοναδικός δέ σκοπός τους ἦταν τό κέρδος από τήν ἐπιχείρηση. Αὐτά βέβαια τά παραδέχονται και τά γράφουν οἱ εἰδικοί πού ἐνδιαφέρονται νά δοῦν ένα θέατρο πρωτοποριακό, ἐκεῖ πού ὑπάρχουν ὄλα τά μέσα γιά τήν ἐξέλιξη, τή διαμόρφωση και τή τελειότητά του.

Κάτι ἄλλο ἀκόμη θά προσθέσω προτού τελειώσω τό σημείωμά μου αὐτό. Τά τελευταία χρόνια, δηλ. τά

χρόνια του πολέμου, τό θέατρο τής Ἀγγλίας έχει ανεβάσει πολλά ξένα έργα, τόσο από τους γνωστούς συγγραφείς ὅσον και από ἀγνωστούς ἡ νέους. Ἐχουν παιχθεῖ ἔργα Ρωσικά, Γαλλικά, Γερμανικά, Ἰταλικά, Νορβηγικά, Σουηδικά, πού ἤρεσαν πολύ και χειροκροτήθηκαν. Κανένα νεοελληνικόν ἔργο δέν έχει μεταφρασθῆ γιά νά παιχθῆ στήν ἀγγλική σκηνή. Δυό-τρεις παραγωγοί και σκηνοθέτες, μέ τους ὁποίους μίλησα γιά τό Ἐλληνικό θέατρο, μου εἶπαν πώς δέν ξέρουν ἑλληνικά ἔργα κατάλληλα γιά τό ἀγγλικό κοινό, ἔκτος από τά κλασσικά του ανεβάζονται πού και πού σέ Πανεπιστήμια και Κολλέγια από σπουδαστές. Εἶμαι βέβαιος πώς θά προσφέρει μεγάλην ὑπηρεσίαν στό ἑλληνικό θέατρο ἐκείνος πού θά μπορέσει νά μεταφράσει ένα καλόν ἑλληνικό ἔργο, κατάλληλο γιά ἀγγλικό κοινό. Τό ἀνάβασμά του, ἔστω και σέ μικρό θέατρο, εἶναι σχεδόν ἐξασφαλισμένο. Ἡμπορεῖ, ένα τέτοιον ἔργο, νά ξεριζώσει τήν ἀντίληψη των ἀγγλων πού σπούδασαν τά ἀρχαία ἑλληνικά, πώς δηλ. τό ἑλληνικό θέατρο σταματᾶ στόν Εὐριπίδη.

I. ΚΥΚΚΩΤΗΣ

Λονδίνο, 12/4/45.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Μέ συγκίνηση ξεχωριστή παίρνω στό χέρι μου τά πρώτα βιβλία, πού ὕστερ' από πέντε χρόνια μᾶς ἔρχονται ἀπό τήν Ἑλλάδα. Εἶναι σάν ὄνειρα, σάν τά βασιλόπουλα των παραμυθιῶν πού χρόνια και χρόνια τά καρτεροῦν οἱ μαρμαρωμένες πεντάμορφες γιά νά τις ζυτηήσουν. Τά χαϊδεῶ μέ τό χέρι, μέ τά μάτια, τά μετροφυλλῶ ἀνάλαφρα, στεργικά, μ' ἐρωτική σχεδόν συγκίνηση. Τ' ἀφήνω και τά ξαναπιάνω, και δέν ξαίρω ποῖο νά πρωτοδιαβάσω. Ὄνόματα παλιά και σεβαστά και αγαπημένα, ὀνόματα πού μόλις πρωτοεμφανίστηκαν μ' ἐλπίδες προπολεμικά, νέα ὀνόματα ἀγνωστα πού τραβοῦν τό ἐνδιαφέρο μέ τή γοητεία του ἀγνωστού, μέ τή γοητεία τής ἐξερεύνησης σέ παρθένας χώρες. Μυθιστορήματα, διηγήματα, περιγρα-

φές, ποιήματα, μελέτες, μεταφράσεις, κάθε είδους λογοτεχνικό νέα βιβλία γεμίζουν τό τροπέζι μου με τήν πολυτιμή προσφορά τους, και με φωνάζουν να με ταξιδέψουν στις πνευματικές περιοχές που άδούλωτο τό ελληνικό πνεύμα στά μαύρα χρόνια τής κατοχής έργαζόταν και δημιουργούσε. Κι όταν πιά σέ μέρες και νύχτες γλυκιές μαζί τους άπομόνωσης διάβασα—και διαβάζω—δσα είχα τήν καλή τύχη να βρω από τά νέα ελληνικά βιβλία, και κάθησα να γράψω δυό λόγια για τό καθένα, δεν ήξαιρα πάλι για ποιο να πρωτογράψω και πώς να έκφράσω τις έντυπώσεις μου. Και γέμιζα σελίδες και σελίδες, και μαζεύουνταν δίπλα μου τά χειρόγραφα σέ όγκο...Μά ό χώρος τών «Κυπριακών Γραμμάτων» είναι λιγοστός κι όσο κι άν διπλασιάσαμε σχεδόν τις σελίδες στην έκδοση τούτη, δεν μένει τόπος για τις κριτικές έντυπώσεις μου για τά νέα ελληνικά βιβλία. Θα άρχισω τή δημοσίευσή τους από τό επόμενο τεύχος.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ—ΤΥΠΟΣ

—Τήν εβδομάδα τής διακαινησίμου στη Μεγάλη Αίθουσα του Παγκυπρίου Γυμνασίου έγινε διδασκαλία τών «Περσών» του Αλοχόλου από τών τροφίμων τής Σχολής. Τό έργο τό διδάξε ό κ. Χρ. Παπαχρυσοτόμου, τή μουσική τήν έγραψε ό κ. Γ. Μιχαηλίδης και τις σκηνογραφίες τις έκαμε ό κ. Α. Διαμαντής.

—Τό θέατρο «Προμηθέας» ανέβασε τό «Γυιό του Ίσκιου» του Σ. Μελά, τήν «Νιάλμανοπούλα» του Π. Χόρν και τόν «Άρχοντα του Κόσμου» του Τ. Μωραϊτίνη.

—Η Έλευθερά Σκηνή Άμμοχώστου ανέβασε τόν «Πόλεμο» του Άρτσιμπάτσεφ.

—Τό θέατρο Νέο Λυρικό άρχίζει τή θερινή του περίοδο με τό ανέβασμα τής κωμωδίας «Τό Στραβόζυλο» του Δ. Ψαθά.

—Στήν αίθουσα του «Παρνασσού» στις 20 Μαΐου μίλησε ό κ. Ν. Κλ. Λανιτης μπροστά σέ πλήθος Άθηναϊκού κόσμου, με θέμα: «Θρόλοι,

Παροδόσεις και τραγούδια τής Κύπρου». Ποιήματα του Αιπέρτη άπαγγελλθήκανε από τήν άνεψιά του ποιητή κ. Μαρούλλα Μπενά και άποσπάσματα από τό έπος του Βασίλη Μιχαηλίδη «9η Ίουλίου 1821», από τόν κ. Τάκη Μ. Φραγκούδη.

—Επίσης στην αίθουσα του «Παρνασσού» στις 23 Μαΐου γιορτάστηκε τό 85χρονα του ποιητή Γεωργ. Δροσίνη με πολλούς λογοτέχνες όμιλητές που έξετάσανε τό έργο του από διάφορες πλευρές και άπαγγελλθήκανε χαρακτηριστικά ποιήματα του. Τή γιορτή είχε διοργανώσει ό Σύνδεσμος Έλλήνων Λογοτεχνών και ό Φιλολογικός Σύλλογος «Παρνασσός».

—Στή Σχολή Καλών Τεχνών έγινε καλλιτεχνικό μνημόσυνο του εφόρου τής Σχολής γλύπτου Φωκίανος Ρώκ. Για τό έργο του μίλησε ό ποιητής Σωτ. Σκίπης.

—Πήραμε τις έφημερίδες *Έλευθερία*, *Ανεξάρτητος*, *Κυπριακός Τύπος* τής Δευτέρας, *Πάφος*, *Νέα Πολιτική Έπιθεώρησης*, *Φωνή τής Κύπρου*, *Χρόνος*, *Παρατηρητής*, *Ανόρθωση*, *Άκρόπολις*, *The Cyprus Times* και τά περιοδικά *Άπόστολος Βαρνάβας*, *Άγάπη*, *Χριστιανική Αναγέννησις*, *Ευαγγελικός Κόσμος*, *Μαθητική Φωνή*, *Άγωνιστής*, *Θέατρο*, *Ανόρθωση*, *Σπίθα*, *Φλόγα*, *Ελεύθερος Κόσμος*, *Έλλην*, *Reader's Digest*, *Portugal*, *Psychologist*, *Arts*, *Les Lettres Françaises*, *Κυανός Σταυρός*.

—Δυστυχώς, μ' όλο που αύξήσαμε τις σελίδες στην έκδοση αύτή, δεν μάς έμεινε χώρος για λεπτομερή άνάλυση του τύπου, άλληλογραφία, ειδήσεις και κριτική βιβλίων και θεατρικών έργων. Έλπίζουμε να ικανοποιήσουμε τούς άναγνώστες μας στα επόμενα τεύχη.

ΒΙΒΛΙΑ

Κυπριακά Σπουδαί τόμ. Ζ' (1943). Λευκωσία 1945, σελ. XV+139+εικ. 5. 12/.

Κ. Σπυριδάκι: Η μονή τής Μακεδονιτίσσης τής Άρχιεπισκοπής Κύπρου. Λευκωσία 1945. σελ. 24.

Κώστα Περσιού: Τὰ ἱστορικά κυπριακά τραγούδια. Λευκωσία, 1945. σ. 28.

Κύπρου Χρυσάνθη: Τὸ κανονικὸν μῆκος ὕπνου διὰ τοὺς μαθητὰς ἡλικίας 12—18 ἐτῶν. Λευκωσία 1945, σ. 21. 1/-.

Κώστα Μουκιάρη: Τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς. Λεμεσός 1945, σ. 19. 2/.

Π. Κιριτίου: Τὰ θεῖα πάθη καὶ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ. Λευκωσία 1945. σ. 60. 1/-.

Θ. Παπαδοπούλλου: Τὰ ἔμμετρα ζωντανὰ καὶ ἀθάνατα ποιήματα. Λάρνακα 1945. σ. 71. 4/.

Κ. Χρυσάνθη: Οἱ ὀνομασίες τῶν νόσων κατὰ Κυπρίου. Λευκωσία, 1945, σ. 26.

Κ. Σπυριδάκι: Εὐαγόρας Α΄ Βασιλεὺς τῆς Σαλαμίνος. Ἐρευναι εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Κυπρίου βασιλέως. Μεθ' ἑνὸς πίνακος. Κυπριακαὶ Σπουδαὶ τόμ. Ε' (1941). Λευκωσία 1945, σ. XIV+132 12/.

Ἡλία Βενέζη: Ἄνεμοι. Διηγήματα. Ἀθήνα 1944. σ. 158.

Ἡλία Βενέζη: Αἰολικὴ Γῆ. Μυθιστόρημα. Β' ἔκδοσις. Πρόλογος Ἄγγελου Σικελιανοῦ. Ἀθήνα 1944.

Παντελῆ Πρεβελάκη: Παντέρμη Κρήτη. Χρονικὸ τοῦ Σηκωμοῦ τοῦ 66. Ξυλογραφίης Γ. Κεφαλληνοῦ. Ἀθήνα 1945, σ. 235+1α'.

Ἄγγελου Τετζάκη: Ἡ στοργή. Ἀθήνα 1944 σ. 88. σ. 88.

Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Ἑλληνικῶν Δικαίων: Ἐξομολόγησι ἀπροκάλυπτος. Ἀθήνα 1944. σ. 35.

Μακεδονικὲς Θερμοπόλες. Κάϊρον 1944. σ. 60.

Π. Μοναστηριώτη: Οἱ Πρῶσοι τῆς Βαλκανικῆς. Κάϊρον 1944, σ. 90.

B. Farrington: Greek Science. Penguin Books 1944, p.p. 143.

A. R. Burn: The Modern Greeks, London 1944, p.p 55 5/-.

Δημ. Κακλαμάνου: Γύρω ἀπὸ τὸν πόλεμο. Κάϊρο, σ. 70 γρ. 6.

Ἑλλης Ἀλεξίου: Λοῦμπεν. Μυθιστόρημα. Ἀθήνα 1944, σ. 193.

Ν. Καζαντζάκη: Ταξιδεύοντας. Γ' Ἀγγλία, Ἀθήνα σ. 262.

Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου: Τὰ πρόσωπα καὶ τὰ κείμενα, Α', Β', Γ' Ἀθήνα 1944.

L. Hogben: Interglossa. Pelican Books p.p. 285.

The Writers, and Artists' year books 1945, London, p.p. 294.

J. B. Arnold: Giants in Dressing Gowns, London 1945, p.p. 176.

Ἑλληνικὸν Ἡμερολόγιον Ὀρίζοντες 1944, Ἀθήνα.

Ἐπεύθυνος ἰδιοκτῆτης Ν. Ι. Κρανιδιώτης—Κεράνεια.

Τύποις «Ἡεὸς Κόσμος» Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη—Λευκωσία